

Onsdagen den 26 april

Kl. 10.00

§ 1 Justerades protokollet för den 18 innevarande månad.

§ 2 Meddelande ang. val

Herr TALMANNEN yttrade:

Jag ber att få meddela att vid morgondagens sammanträde val kommer att ske av dels en ledamot i riksdagens förvaltningsstyrelse jämte en suppleant, dels två fullmäktige i riksbanken jämte två suppleanter, dels ock två fullmäktige i riksgäldskontoret jämte två suppleanter.

§ 3 Meddelande ang. sammanträden

Herr TALMANNEN anförde:

Dagens sammanträde kommer efter sedvanligt middagsuppehåll att fortsättas kl. 19.30. Fredagen den 28 april avslutas plenum senast omkring kl. 15.30

Under veckan den 30 april – 6 maj anordnas bordläggningsplenum tisdagen den 2 maj kl. 16.00 och arbetsplena onsdagen den 3 maj kl. 10.00, torsdagen den 4 maj kl. 11.00 och fredagen den 5 maj kl. 10.00. Onsdags- och torsdagssammanträdena kommer att fortsättas på kvällen; fredagssammanträdet avslutas senast omkring kl. 19.00.

§ 4 Upplästes följande till kammaren inkomna ansökan:

Till riksdagens kammare

Härmed anhåller jag om ledighet från riksdagsuppdraget 29 april – 7 maj för att ingå i den svenska delegationen vid UNICEF:s styrelsemöte i New York.

Stockholm den 26 april 1972

Lisa Mattson

Kammaren biföll denna ansökan.

§ 5 Herr talmannen meddelade att herr *Kristenson* enligt till kammaren inkommet läkarintyg var sjukskriven under tiden den 24 april tills vidare.

Herr Kristenson beviljades erforderlig ledighet från riksdagsgöromålen.

§ 6 Föredrogs, men bordlades åter konstitutionsutskottets betänkanden nr 19–22 samt utbildningsutskottets betänkanden nr 9, 13 och 16.

§ 7 Föredrogs och bifölls interpellationsframställningen nr 127.

Onsdagen den
26 april 1972

*De statliga
företagen*

§ 8 De statliga företagen

Föredrogs näringsutskottets betänkande nr 16 i anledning av motioner angående de statliga företagen.

I detta betänkande behandlades

motionen 1972:579 av herr Hermansson m. fl. (vpk) vari hemställt att riksdagen skulle hos regeringen begära nya riktlinjer för arbetet inom statsföretagssektorn baserade på i motionen angivna principer,

motionen 1972:584 av herr Turesson (m),

motionen 1972:1340 av herr Magnusson i Borås m. fl. (m) vari hemställt att riksdagen skulle

1. besluta att av Statsföretag AB:s till 478,5 miljoner kronor uppgående innehav av aktier i LKAB till ett nominellt belopp av 228 miljoner kronor skulle erbjudas allmänheten i valör på 100 kronor per aktie till en marknadsmässig emissionskurs, varvid särskilt tillsågs att anställda i LKAB skulle beredas tillfälle förvärva aktier, att köpare av lägre antal aktier skulle äga förtur vid överteckning och att en bred spridning av aktieköpen bland allmänheten vanns,

2. besluta att under budgetåret 1972/73 utbudet av aktier bestämdes till nominellt 50 miljoner kronor samt

3. bemyndiga Kungl. Maj:t att vidta de förberedelser som emissionen erfordrade, varvid särskilt borde beaktas vad i motionen anförts i fråga om valordning för bolaget,

motionen 1972:1341 av herr Magnusson i Borås m. fl. (m) vari hemställt att riksdagen skulle besluta att hos Kungl. Maj:t anhålla om en parlamentarisk utredning rörande lämpliga former för försäljning av aktier i de i vinstsyfte drivna statliga företagen, varvid särskilt beaktades att sådana former för aktieförsäljning ordnades som dels särskilt beaktade möjligheterna att bereda de anställda i respektive statliga företag tillfälle att förvärva aktier, dels garanterade en bred spridning av aktierna bland allmänheten och som kunde vara ägnade att främja det långsiktiga sparandet,

motionen 1972:1350 av herr Olsson i Kil m. fl. (fp),

motionen 1972:1352 av herrar Pettersson i Kvänum (c) och Larsson i Staffanstorps (c) vari hemställt att riksdagen skulle hos Kungl. Maj:t anhålla om utredning och förslag syftande till en utvidgning av systemet med representation från riksdagen vid de statliga bolagens stämmor i enlighet med vad som anförts i motionen,

motionen 1972:1359 av herr Sjönell m. fl. (c), vari hemställt att riksdagen skulle hos Kungl. Maj:t anhålla om en skyndsam översyn av organisation och regler för statlig affärsverksamhet enligt vad som anförts i motionen.

Utskottet hemställde

1. att riksdagen skulle avslå motionen 1972:579 om nya riktlinjer för de statliga företagens verksamhet,
2. att riksdagen skulle avslå motionen 1972:1359 om översyn av organisation och regler för statlig affärsverksamhet,
3. att riksdagen skulle avslå motionen 1972:584 angående granskning av regeringens relationer till förenade fabriksverken under åren 1968–1971,
4. att riksdagen skulle avslå motionen 1972:1352 om vidgad representation för riksdagen vid bolagsstämmor i statliga aktiebolag,
5. att riksdagen skulle avslå motionen 1972:1350 angående viss försöksverksamhet med representation för de anställda i statliga aktiebolags styrelser,
6. att riksdagen skulle avslå
 - a) motionen 1972:1341 om försäljning av aktier i statliga företag,
 - b) motionen 1972:1340 om försäljning av aktier i LKAB.

Reservationer hade avgivits

1. beträffande riktlinjer för de statliga företagens verksamhet av herr Svensson i Malmö (vpk), som ansett att utskottet under 1 bort hemställa, att riksdagen med bifall till motionen 1972:579 hos Kungl. Maj:t skulle anhänga att nya riktlinjer för de statliga företagens verksamhet utformades, baserade på de principer som reservanten angivit,

2. beträffande organisation och regler för statlig affärsverksamhet av herrar Börjesson i Glömminge (c), Andersson i Örebro (fp), Sjönell (c), Gustafsson i Säffle (c) och Rydén (fp), som ansett att utskottet under 2 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1972:1359 hos Kungl. Maj:t skulle anhänga om en skyndsam översyn av organisation och regler för statlig affärsverksamhet i enlighet med vad reservanterna angivit,

3. beträffande representation för riksdagen vid bolagsstämmor i statliga aktiebolag av herrar Regnéll (m), Börjesson i Glömminge (c), Andersson i Örebro (fp), Sjönell (c), Hovhammar (m), Gustafsson i Säffle (c) och Rydén (fp), som ansett att utskottet under 4 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1972:1352 hos Kungl. Maj:t skulle anhänga om utredning och förslag syftande till en utvidgning av systemet med representation för riksdagen vid bolagsstämmor i statliga aktiebolag i enlighet med vad reservanterna anförde,

4. beträffande försäljning av aktier i statliga företag av herrar Regnéll (m) och Hovhammar (m), som ansett att utskottet under 6 bort hemställa,

att riksdagen

a) med bifall till motionen 1972:1341 hos Kungl. Maj:t skulle anhänga om en parlamentarisk utredning angående försäljning av aktier i statliga företag i enlighet med vad reservanterna anförde,

b) med bifall till motionen 1972:1340 beslutade att aktier i LKAB till

Nr 66

Onsdagen den
26 april 1972

*De statliga
företagen*

ett nominellt belopp av 228 miljoner kronor skulle utbjudas till allmänheten i enlighet med vad reservanterna anfört.

Herr REGNÉLL (m):

Herr talman! Vi har vid olika tillfällen haft mycket omfattande debatter kring de statliga företagen. Den sista riktigt stora debatten var så sent som i december i fjol. Den pågick faktiskt i två dagar. För min del kommer jag därför inte att ta upp någon stor principiell debatt. Ett antal frågor och interpellationer kommer att besvaras i anslutning till detta ärendes behandling, och det är väl troligt att man då kanske kommer in på diskussioner om en del principiella ting som det skall bli intressant att lyssna till.

I det betänkande som nu är aktuellt, nr 16 från näringsutskottet, finns det ett par olika frågor sammanförda. För min del förekommer jag som reservant i två sammanhang, och jag skall be att få börja med det som berör möjligheterna för riksdagsmän att vara närvarande vid statliga företags bolagsstämmor.

Beträffande Statsföretag AB förekommer en viss representation för riksdagen vid bolagsstämmorna. Det är 18 riksdagsmän som har möjlighet att vara närvarande, dvs. i stort sett 1 på 20 av oss. Det har sagts att detta fungerar mycket bra. Kolleger som har denna möjlighet har vitsordat att de har fått fri och öppen information, och något annat hade ju inte heller varit att vänta.

Den goda erfarenheten borde väl kunna bilda grundval för att man införde ett motsvarande system också på andra håll. En sådan tanke har förts fram vid tidigare riksdagar men har då avvisats av socialdemokraterna med hänvisning till att man ville avvakta de erfarenheter som de 18 skulle göra.

Redan från början hade jag svårt att förstå denna skepsis. Det fanns väl inget som helst skäl att tro att man skulle få så dåliga erfarenheter av arrangemanget med de 18 att man skulle tveka att införa det också på annat håll. Nu har detta arrangemang prövats, och jag vill upprepa att de som har denna möjlighet att närvara har förklarat att denna insyn är värdefull för dem och att de kan sprida den information de därigenom får vidare inom riksdagen. För min del tycker jag därför att det nämnda argumentet är mycket svagt, och det förvånar mig att det har upprepats i år. Det hade legat väsentligt närmare till hands att säga att man har prövat ett system som innebär, att riksdagsmän är närvarande i de sammanhang det här gäller och att man funnit att det har slagit väl ut.

Jag har tittat litet i protokollet från i fjol. Ordföranden i näringsutskottet sade då: "Det är ju rent praktiskt en orimlighet att 350 riksdagsmän drösar omkring i hela vår företagarevärld — än här och än där." Ja, om alla de 350 ledamöterna skulle drösa omkring på detta sätt, bleve det väl rätt besvärande för den som skulle ta emot oss och lämna informationen, men en sådan farhåga är ju inte berättigad. Vi vet att ledamöterna inte brukar sluta upp så mangrant i alla sammanhang. Man behöver bara titta ut över plenisalen för att få en påminnelse om att alla 350 relativt sällan är på plats, och att föreställa sig att de alla skulle vara närvarande när information gavs om statliga företags verksamhet är

kanske litet verklighetsfrämmande.

Det skulle emellertid ge möjlighet för den som verkligen är intresserad att få upplysningar som annars kan vara svårtillgängliga. Man kan vara särskilt intresserad av olika skäl. Man kan t. ex. ha anknytning till en bransch, som beröres av vederbörande statliga aktivitet, eller känna sig som företrädare för en speciell bygd som är aktuell i sammanhanget. Man vet då att man där hemma får svara på frågor både av saklig innebörd och om vad man själv har gjort. Det kan i sådana fall vara värdefullt att kunna säga att man har direkt kontakt med vederbörande statliga bolag, där man har framställt de och de önskemålen eller frågorna, och att vi får se vad det hela kan leda till.

I debatten i höstas hänvisade man också till att i första hand de företrädare för oppositionen som pläderar för detta borde se till att få motsvarande ordning införd inom det privata näringslivet. Jag vill påstå att man där redan har möjlighet till aktivitet vid bolagsstämmorna. Man har en mycket bättre ordning inom det privata näringslivet än här. Jag kan hålla mig till aktuella exempel från bolagsstämmor, vilka har refererats i pressen under våren 1972.

I ett mycket stort företag har man t. ex. fått se att en aktieägare – inte alls någon av de stora – anlade synpunkter på valet av styrelse i bolaget i fråga och genom sin argumentering vid stämman fick till stånd en ändring i förhållande till det framlagda förslaget. Några sådana möjligheter att diskutera styrelseledamöter i de statliga företagen föreligger alltså icke för riksdagens ledamöter, även om vi kan ha grundade anledningar att ha synpunkter och även om man måste notera att man i vissa statliga sammanhang haft mycket goda skäl att remplacera styrelseledamöter. Det kan hända att man på riksdagshåll då hade varit mera vaken och tidigare hade kunnat aktualisera en aktion än vad fallet har blivit.

Ett annat exempel: Vi har kunnat läsa i tidningarna hur man vid en bolagsstämma – det är lätt att identifiera vilken det gäller, och jag kan därför nämna att det gällde Pripss stämma – tog upp en diskussion om bolagets ansvar i samband med ölreklamen. Där lämnades en redogörelse för hur de ansvariga inom bolaget såg på risken att genom en alltför snärjande annonsering skapa ölberoende hos människor, som annars hade sluppit att hamna i denna situation, och vad man inom bolaget var beredd att göra på den punkten.

Nog vore det väl rimligt att man från riksdagshåll, där många har synpunkter på nikotinbruket, skulle kunna resa motsvarande frågeställningar vid bolagsstämman med Tobaksbolaget och få svar på hur de ansvariga ser på detta. Det är sant att man kan skaffa sig information på annat sätt, och jag är helt övertygad om att Tobaksbolagets folk mycket beredvilligt skulle redogöra för sin uppfattning om en riksdagsman vänder sig dit med en muntlig eller skriftlig förfrågan. Men det är inte detsamma som att kunna räkna med att som sitt forum ha kretsen av de direkt ansvariga i ett bolag.

Detta gör, herr talman, att jag för min del betraktar det önskemål som framförts i motionen 1352 som mycket rimligt och att jag anser den reservation välgrundad som uttalar sig till förmån för en ordning där

Nr 66

Onsdagen den
26 april 1972

*De statliga
företagen*

riksdagsmännen skulle kunna vara med vid bolagsstämmor i statliga aktiebolag. Till denna reservation, nr 3, ber jag att få yrka bifall. Det finns en annan reservation som jag också har synpunkter på, nämligen den som rör LKAB, men för debattens skull är det kanske riktigare att jag ber om ordet på nytt för att kommentera den reservationen.

Herr BÖRJESSON i Glömminge (c):

Herr talman! Till det här betänkandet har fogats två reservationer där centerpartister deltar, nämligen reservationerna 2 och 3. Reservationen 2 är baserad på motionen 1359 av herr Sjönell m. fl., och reservationen 3 bygger på motionen 1352 av herrar Pettersson i Kvänum och Larsson i Staffanstorps.

I motionen av herr Sjönell m. fl. hemställs om en skrivelse till regeringen rörande översyn av organisation och regler för den statliga verksamheten. Det är nog för de flesta inom alla partier något osäkert hur den statliga affärsverksamheten skall bedrivas för att den skall bli vad man syftar till, nämligen effektiv och ekonomisk. Nu förekommer, som vi vet, den ena skrällen efter den andra när årsresultaten för de statliga företagen publiceras. Senast har vi fått uppleva att ett av dessa företag har en förlust som är så pass stor att den omfattar hälften av hela årsomslutningen i företaget. Vi har också fått uppleva att direktörer och företagsledning har bytts ut titt och tätt i de statliga företagen. Man prövar sig tydligen fram för att åstadkomma förbättringar på den personella sidan. Men det är klart att ingen människa kan göra underverk. De rätta förutsättningarna måste finnas i ett företag, om det skall fungera och få en god ekonomi.

Det har under de senaste åren funnits en ambition att öka det statliga företagandet. Men resultatet av detta har inte motsvarat ambitionen. Nu har det sagts: Lugna er, vi skall vänta och se och vinna erfarenheter, så kanske det kommer fram bättre metoder som ger bättre resultat. När staten ökade sin företagsverksamhet och ökade företagen av bolagskaraktär kom den också in i en annan situation än tidigare, då man var van vid att man hade de vanliga affärsdrivande verken. Jag vill understryka att vi som står bakom motionen och reservationen inte avser att rikta någon kritik mot enstaka misstag och missöden, utan vi vill nå ett resultat där man skapar bästa möjliga betingelser för att verksamheten skall kunna bedrivas på bästa möjliga sätt.

För att nå detta resultat har vi tänkt oss att det skulle vara bra med en skrivelse om en allmän översyn av organisationen och reglerna för den statliga verksamheten.

Från 1953 till 1969 företogs visserligen en hel del utredningar och överväganden om att omstrukturera organisationen för den statliga verksamheten på detta område, och 1969 bildades som vi vet Statsföretag AB. Men de ekonomiska förändringarna sker ytterst snabbt nu för tiden, och här gäller det att följa upp de omprövningar som erfarenheterna år från år kan ge anledning till. Frågan om förenade fabriksverkens förändring till aktiebolag har behandlats i riksdagen tidigare. Visserligen kan man säga att justitiekanslerns bedömning av förenade fabriksverkens åtgärder att bilda och förvärva bolag, att lämna lån och gå

i borgen i strid mot föreskrivna normer kan förefalla att vara en översyn, och det har i viss mån betytt en återhållande kraft vad beträffar kanske mindre lyckade förvaltningsmetoder som man hade tänkt tillämpa. Men det räcker knappast till utan det behövs ett grepp över hela detta problemkomplex.

Denna justitiekanslerns handläggning — det skall poängteras — kom för övrigt till efter en skrivelse från industridepartementet den 7 mars 1971, men även efter detta kan man säga att svårigheterna med de statliga företagen fortsätter. Affärsverksutredningen och övriga förslag som framlagts kan ligga till grund för en genomgående prövning av hur organisationen skall fungera för de statsägda bolagen, affärsverken och dotterbolagen m. m.

När nu näringsutskottet avstyrker motionen 1359, förnekar man tydligen inte att problemet finns och kanske i den räckvidd som är påtalad i motionen, men man vill inte gå med på att det behövs några åtgärder av detta slag.

Man anger att regeringen i propositionen 1972:85 meddelat att den avser att tillsätta en utredning angående förenade fabriksverken. Man omtalar också att utskottet i industridepartementet inhämtat att överväganden där pågår i syfte att få fram andra målsättningar för den verksamhet som Statsföretag AB bedriver.

Jag kan däremot inte gå med på att en skrivelse till Kungl. Maj:t i detta ärende skulle, som utskottet påstår, fördröja reformer inom det område som vi nu diskuterar, reformer som — det är vi ändå alla tydligen på det klara med — behöver komma till stånd.

Vad beträffar reservationen 3, som herr Regnéll här har mera utförligt redogjort för, vill jag instämma i vad han har sagt om representation från riksdagens sida i de statliga företag som inte ingår i Statsföretag AB. Vi anser liksom motionärerna att en sådan här representation skulle vara till gagn. Dessa företag ägs av svenska folket, och en mera direkt kontakt för riksdagens ledamöter genom deltagande i deras stämmor skulle vara följdriktig och överensstämma med hela vår demokratiska förvaltning och inriktning. En sådan insyn skulle då komma i fråga kanske i första hand, som nämnts i motionen, i Kreditbanken, Investeringsbanken, Penninglotteriet och Tiptjänst.

Utskottet säger på den här punkten inte mycket. Man anser att vi bör vänta och se vad representationen i Statsföretag AB kan komma att innebära. Men jag kan inte tänka mig att erfarenheterna av den representationen kan komma att visa sig negativa vare sig för riksdagen eller för företagen i fråga. Tvärt emot vad utskottet anser tror jag att erfarenheterna kommer att bli helt positiva.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationerna 2 och 3.

I detta anförande instämde herrar Sjönell (c) och Pettersson i Kvänum (c).

Herr ANDERSSON i Örebro (fp):

Herr talman! Herr Börjesson i Glömminge har berört reservationen 2 som är fogad vid betänkandet. Jag skall därför inte ta upp den utan hålla

mig till reservationen 3.

Från folkpartiet har vi under ett flertal riksdagar starkt understrukt betydelsen av en utförlig och öppen redovisning från de statliga företagen. Allmänhetens insynsmöjligheter är på ett sätt mindre i statliga företag än i börsnoterade och åtskilliga andra enskilda företag. Där kan en intresserad person genom att köpa en aktie bereda sig tillträde till bolagsstämma och där ställa frågor om verksamheten.

Från allmänhetens och riksdagens sida har också många gånger framförts kritik mot och rests krav på insyn i de statliga företagen. I reservationen 3 som är fogad vid näringsutskottets betänkande nr 16 tar vi upp den frågan. Vi finner det rimligt att riksdagsmännen, som ju ändå är valda för att representera dem som faktiskt tillskjuter kapitalet till företagen, får tillträde till alla statliga företags bolagsstämmor och där får ställa frågor om verksamheten.

Detta krav är betydelsefullt, inte minst därför att den ekonomiska redovisningen från statliga företag ofta är otillfredsställande. Under trycket av kravet på ökad insyn i de statliga företagen, vilken riksdagen måste ha för att erhålla kontinuerlig information om och löpande övervaka företagen, får nu 18 riksdagsmän närvara vid bolagsstämma hos Statsföretag AB. Detta första steg till en vidgad information och insyn anser jag har varit mycket betydelsefullt. Och jag vill i det sammanhanget säga att den information som vi har fått har varit mycket bra.

Jag har därför svårt att förstå det kompakta motstånd som ständigt reses från socialdemokratiskt håll när det gäller önskemålet att riksdagens alla ledamöter skall få möjlighet att delta i Statsföretags och de statliga bolagens stämmor. Som skäl för att man inte velat gå med på kravet att vem som helst av riksdagens ledamöter skall få närvara vid de statliga företagens bolagsstämmor har anförts de svårigheter som man anser skulle uppstå om ett alltför stort antal personer kommer på en bolagsstämma. Vi reserverar oss inte den uppfattningen. Vi vet att här måste det ändå bli fråga om en förhandsanmälan inför en bolagsstämma, och när privata bolagsstämmor kan ta emot över 500 aktieägare – herr Regnéll belyste den frågan – borde rimligtvis de statliga företagen ha samma möjligheter och resurser att ta emot de riksdagsmän som vill vara närvarande på bolagsstämmor. Jag tror inte att risken för att alltför många riksdagsledamöter kommer dit är en giltig anledning att utesluta dem. Herr Regnéll illustrerade detta med att det är sällan som riksdagens 350 ledamöter är närvarande samtidigt i kammaren.

Den här frågan tycker jag har förhållits i alltför många år. Jag tror att från tjänstemannahåll i Statsföretag har man ingenting emot att lämna den här informationen. Där möter vi inte något motstånd, och det hela är praktiskt enkelt att genomföra. Det finns alltså egentligen inget hinder för att låta riksdagens ledamöter delta. De skäl som anförts emot det är alltför svaga.

Egentligen är det få frågor som har debatterats så mycket under de gångna åren som just frågan om vidgad information. Det har gällt både privata och statliga företag, och på alla håll i debatten har det sagts att informationen bör vidgas. Jag tror att en bättre information är en nödvändighet för beslutsfattarna, så att de på ett sakligt sätt får redovisa

vilka problem och vilka förutsättningar företagen har.

Herr talman! Med det sagda ber jag att få yrka bifall till reservationerna 2 och 3.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk):

Herr talman! Jag vill börja med att yrka bifall till den vpk-reservation, reservationen 1, som är fogad till näringsutskottets betänkande nr 16.

Att statens företag blir föremål för häftig diskussion i offentligheten är väl inte förvånande. Det saknas ju inte stoff för en sådan diskussion. Och ändå blir striden mellan regering och borgerlig opposition i mycket en skenfäktning. Båda sidor ger sken av ideologiska motsättningar, som i verkligheten inte finns. Båda sidor vill värva röster hos grupper, vilkas intressen de i nästa ögonblick sviker.

Å ena sidan har vi den borgerliga oppositionen. Den framträder ofta som privatägandets talesman mot statsägandet. Bara på det sättet kan den trygga sitt massunderlag av röster från de mellanskikt som styrs av den klassiska småborgerliga rädslan för staten. Å andra sidan har vi socialdemokratin. Den framträder som förment företrädare för det s. k. samhället mot privatintressena. Bara så kan den hålla röstunderlaget inom den samhällsklass som instinktivt, och helt riktigt, uppfattar privatkapitalet som sin fiende.

Men mellan SAP och de tre oppositionspartierna är motsättningen skenbar. Båda sidor stöder krossandet och utrationaliserandet av småkapitalet. Båda sidor visar sig ense när det gäller att hålla de lönarbetande utanför makten över kapital och arbetsplats. Maktlösheten hos ett skrivbiträde är lika djup på en statlig länsstyrelse som i ett kontorslandskap på IBM. En arbetare är lika hunsad i en LKAB-gruva som i en ASEA-verkstad. Det finns ingen grundläggande ideologisk motsättning i dagens samhälle mellan stat och privatkapital. Det är statens uppgift att bevaka och befästa det etablerade samhället. Staten i ett borgerligt samhälle är alltid en borgerlig stat.

I tider av skärpta klassmotsättningar och ekonomiska kriser blir statens roll som stabilisator åt kapitalet särskilt framträdande. Speciellt kapitalismens slutstadium, den statsmonopolistiska kapitalismen, präglas av att kapitalets organisering i hög grad sker av och genom staten. Många socialdemokrater tror att detta innebär en socialistisk tendens, men det är i verkligheten ett försvar emot socialismen. Det har alltid varit så. Krisen efter första världskriget gjorde att borgarklassen i Tyskland och Italien bröt med den klassiska liberalismen och vände sig till fascismen. Fascismen reorganiserade kapitalismen med hjälp av staten, och staten blev den aktivaste företrädaren för det koncentrerade storkapitalets strävanden på alla fronter.

Det finns i dag högerstyrda länder där statens roll i näringslivet är betydligt starkare markerad än vad den är i Sverige. I Japan, där man nu uppnått en verklig superkapitalism, är statens roll oerhört framträdande jämfört med i Sverige. Typiskt är att det finns socialdemokratiska näringspolitiker som öppet proklamerar Japan som förebild för svensk näringspolitik. Deras idé om socialismen materialiseras i superkapitalismens verklighet.

Nr 66

Onsdagen den
26 april 1972

*De statliga
företagen*

Det finns alltså ingen grundläggande motsättning mellan socialdemokratin och privatkapitalets företrädare. Privatkapitalet behöver staten. Dess kritik mot staten är inte ideologisk, den är enbart funktionell; den handlar om hur man bäst skall utvinna fördelarna.

Kommunisterna har i sin motion, som har föranlett den här reservationen, en helt annan utgångspunkt. Vi vänder oss mot statens stöd åt storkapitalet, och vi vänder oss mot statsföretagens lönarbetarfientliga uppbyggnad och handlande. Det finns fem väsentliga punkter där en sådan ideologisk och principiell kritik är särskilt motiverad.

Den första punkten gäller de misslyckanden och de skandaler som har upptäckts och präglat diskussionen om Statsföretag AB. Det är naturligtvis alltid i och för sig beklämmande när man kan påvisa att ett företag som NJA, som har haussats upp som den stora lokaliseringsspolitiska insatsen, under årtal fick vara hänvisat till att använda tillverkningsmetoder som man övergivit vid järnverk i andra delar av världen och att företaget i sin verksamhet köpte upp utrangerad 1930-talsutrustning från andra länder. Det är beklämmande när i efterhand riksrevisionsverket måste konstatera att förenade fabriksverken genom en missvisande bokföring hade vilselett allmänheten om sin generella ekonomiska ställning och när man t. o. m. kunde påvisa att det i många fall fanns grav okunnighet om kostnadsredovisning och om de verkliga kostnaderna för vissa delar av verkens produktion. Alla dessa skandaler har naturligtvis haft – och kommer att få – den konkreta verkan att de äventyrar sysselsättningen för många av dem som nu är sysselsatta i de statliga industrierna. Men de har också en ännu mera långsiktig och på sitt sätt minst lika allvarlig följd. Genom den socialdemokratiska företagspolitik som har förts kommer man dithän att man misskrediterar det kollektiva ägandet och det socialistiska ägandet i allmänhet. Även om statsägandet av i dag inte är ett socialistiskt ägande och statsföretagsamheten inte är en socialistisk företagsamhet så förekommer det dock i det allmänna medvetandet en så hög grad av identifikation mellan den nuvarande statsföretagsamheten och föreställningen om socialismen att grava misslyckanden och missgrepp inom statsföretagsamheten tas till intäkt för hur misslyckad den kollektiva driftformen är som produktionsmetod och som system.

Få saker har, tror jag, i den allmänna debatten misskrediterat den socialistiska idén så mycket som dessa missgrepp inom statsföretagsamheten. Därmed är inte sagt att alla de påstådda missgrepp som kritiserats från de borgerliga har kritiserats med rätta. Kritiken har många gånger koncentrerat sig på punkter där misslyckandena har varit förklarliga och ursäktliga men undvikit att gripa in på sådana punkter där misslyckandena verkligen gett anledning till skarp kritik.

Den andra punkten där en principiell kritik kan riktas mot dagens statsföretagsamhet – och där det är fråga om en verkligt tung kritik enligt vår mening – gäller demokratin på arbetsplatserna och lönearbetarnas makt. Det är med en speciell besvikelse som man nödgas konstatera att man får leta mycket länge inom den privatkapitalistiska företagsamheten innan man hittar en företagsideologi, en administrativ ideologi och en ledarideologi som är så djupt odemokratisk och som i så hög grad beror på människors underkastelse under andra, på de

arbetandes underkastelse under topparna, som den ideologi som framträder i LKAB:s beryktade 31 teser. Att någonting sådant över huvud taget har fått föras fram och diskuteras inom en statsföretagsamhet i dagens Sverige är mer än något annat illustrativt för hur avlägset från socialismens kärna dessa former för statsföretagsamhet står.

Lika beklämmande var det när man fick anledning att konstatera vilken övermaga och odemokratisk attityd ledande personer inom LKAB gav uttryck för under den stora konflikten där uppe för ett par år sedan, vilken ovilja som fanns att gå arbetarna vill mötes, vilken ovilja som fanns att sätta sig ner och resonera om problemen. Lika markant som denna ovilja var det förhållandet att arbetarnas klagomål där uppe i minst lika hög grad som de rörde kvantitativa ekonomiska problem rörde kvalitativa förhållanden på arbetsplatsen och hur många gripande uttryck som arbetarnas krav tog sig, när de krävde att få bli behandlade på ett människovärdigt sätt och inte bli föremål för manipulationer genom ett övermaga chefstänkande.

Den tredje punkten, där enligt vår mening en principiell kritik bör riktas mot statsföretagsamheten i dess nuvarande form, är den punkt som avser det statliga kapitalets samarbete med privatkapitalet. Det har blivit allt vanligare att staten träder in i direkta partnerföretag och partnerverksamheter med privatkapitalistiska storföretag, svenska såväl som utländska. Vi kan inte annat än att reagera, både från principiell socialistisk synpunkt och mera allmänt, mot att staten går in tillsammans med ett svenskt och ett amerikanskt storföretag och skapar ett företag som Uddcomb samt där tillämpar den metoden, att det amerikanska företaget får det väsentliga ansvaret för utvecklingsarbetet inom denna viktiga del av svensk industri och t. o. m. som belöning för att företaget påtar sig detta ansvar kan räkna med en betydande post av gratisaktier.

Vi menar också att ett partnerföretag av typen ELLEMTEL är ägnat att hämma det självständiga utvecklingsarbete och de chanser, som har funnits för forskarna och dem som arbetar på televerket, till förmån för privatföretaget ELLEMTEL, som uppenbarligen i detta partnerföretag kommer att få betydligt större nytta av företagets tjänster i förhållanden till sin insats än vad den statliga delägaren, televerket, kommer att få i förhållande till sin insats. Nyttan kommer att fördela sig till den privatkapitalistiska partners förmån, insatserna däremot kommer att vara lika fördelade, vilket i praktiken betyder att skattebetalarmedel och statsföretagsmedel används för att förbättra och förbilliga det privatkapitalistiska utvecklingsarbetet.

Vi vänder oss också mot den metod som har kommit till uttryck i andra fall, där redan existerande statliga företag har fått se sin bas inskränkt, därför att uppgifter har överförts till halvkapitalistiska partnerföretag. Ett sådant exempel som jag känner till är det nya företaget TELUB, som från statsföretagen har övertagit vissa uppgifter, vilket hämmar de rena statsföretagens utveckling och möjligheter.

Det är naturligtvis inte bara fråga om att dessa partneröverenskommelser många gånger i praktiken leder till en nedrustning av existerande statsföretags bas och möjligheter och därmed indirekt också till svårigheter för de anställda i företagen, utan det hela är också en

intressepolitisk fråga av betydligt större vidd. Med ett helt system av sådana här partnerföretag, som vi säkerligen kommer att få se många exempel på i framtiden, skapar man ju en allt intimare intressegemenskap mellan det statliga kapitalet och det privata kapitalet, och eftersom det statliga kapitalet icke är det vägledande och icke det kvantitativt mäktiga i det här landet, så betyder det bara att den dominerande ekonomiska maktfaktorn i Sverige, det privata storkapitalet, kan knyta statens resurser och statens handlande mera i samklang med sina egna intressen än tidigare.

Den fjärde punkten där vår principiella kritik sätter in är den allt starkare tendens till kommersialisering och ensidigt företagsekonomiskt tänkande som har gjort sig gällande inom statsföretagsamheten. Speciellt visar sig detta när det gäller den roll som spelas av statens järnvägar, där man helt har övergivit t. o. m. den blygsamt självständiga roll som detta företag hade när det skapades för hundra år sedan och jämfällt det med privatkapitalistiska företag inom andra delar av transportväsendet, varvid man inte alls tagit till vara de möjligheter till utveckling av kollektivtrafiken som detta statliga insteg inom trafikväsendet borde ha varit en utgångspunkt för.

Också inom statsföretagsamheten i allmänhet — och det gäller både de affärsdrivande företagen och administrationen — finns det en tydlig tendens till ett mer kommersialiserat tänkande, som i allt fler fall tar sig det uttrycket att människor som anlitar den statliga administrationens tjänster i olika sammanhang skall betala härför, under sken av någon sorts affärsmässighet eller något slags företagsekonomisk princip att varje tjänst skall betalas av den person som utnyttjar tjänsten.

Slutligen vill jag sammanfatta denna kritik i en femte punkt, i vilken jag skall försöka att sammantränga själva grunden och andan i den motion vi väckt och den reservation vi avgivit från kommunistisk sida. Vi har naturligtvis inga illusioner om att den nuvarande staten skall föra oss in i socialismen, eller att det inom den nuvarande statens verksamhet skall kunna skapas några socialistiska öar i den stora privatkapitalistiska oceanen. Så fungerar inte övergången till socialism. Däremot finns det från arbetarklassens och de lönearbetandes synpunkt i allmänhet betydande intressepolitiska fördelar att vinna med en statsföretagsamhet som utgår från bedömningar som besitter en rimlig grad av självständighet gentemot de privatkapitalistiska bedömningarna. Och till en sådan på självständiga principer byggd statlig företagspolitik kan man knyta den förhoppningen att den åtminstone skall kunna vara något slag av föregångare på det sättet att övergången till socialism, när denna sedan kommer på dagordningen, skall ha kunnat förberedas och underlättas genom denna självständiga statliga politik.

En sådan självständig statlig företagspolitik borde på ett helt annat sätt än nu — inte minst principiellt sett — ha tagit demokratin på arbetsplatserna och i arbetslivet som sin stora uppgift. Den borde inte ha tagit som sin uppgift att lägga fram teser av typen LKAB:s 31 teser. Den borde inte heller tagit som sin uppgift att kopiera den hierarkiska befälsordning som råder inom de storkapitalistiska företagen och att göra den till norm också inom de statliga företagen. Den borde ha satsat på

demokrati, och man borde på ett aktivt sätt ha gjort sig till föregångare där. Den borde ha mobiliserat arbetarna, i stället för att hamna i en situation där man måste konstatera att ledarskapet för de statliga företagen har varit något tivelaktigt utnyttjat, eftersom man varit tvungen att räkna med krafter som inte har haft den kompetens som kanske krävts för att driva de statliga företagen. I stället för att bara hänvisa till sådana undermåliga krafter, som man i flera fall uppenbarligen har gjort, borde man ha mobiliserat arbetarnas kunskande, ansvar och känsla för arbetsgemenskap och företagsgemenskap, till fromma för den statliga företagsamhetens utveckling. Man borde ha väddat till deras solidaritet och vilja att göra en insats som fria, självständiga producenter i en kollektiv arbetsgemenskap.

Detta krav får en särskild relief mot bakgrunden av att det är just strävanden av den typen som kommit till uttryck i de nya krav som LKAB-arbetarna nyligen har lagt fram. Man borde inom statsföretagsamheten på ett annat sätt ha sökt knyta till sig ett självständigt forskningsarbete. Man borde ha knutit till sig de unga forskare, som ännu inte har kommit så långt i karriären att de bara ser till pengarna, alltså forskare som uppfattar det som en värdig och viktig roll att tjäna det samhällseliga kollektivet snarare än att bereda sig en privat karriär inom ett näringsliv där deras forskningsförmåga inte skulle utnyttjas på ett självständigt sätt och där deras vetenskapliga rörelsefrihet skulle bli mindre.

Vi skulle ha velat se en statsföretagsamhet som inte bara reservationslöst kopierade produktionsmönster och tänkande från det privatkapitalistiska näringslivet utan också var beredd att föra ut nya produkter på marknaden, produkter som representerade ett annat urval än det privatkapitalistiska och kommersiella, produkter som verkligen gick in på en kvalitetskonkurrens gentemot det privatkapitalistiska näringslivet för att på det sättet motarbeta den varuförfälskning, kan man gott säga, och kvalitetsförsämring i vilken många privatkapitalistiska intressen spekulerar. Ingen av dessa principer har hittills väglett den svenska statsföretagsamheten, och utvecklingen tycks för närvarande gå mot en allt starkare identifikation av metoderna för statsföretagsamhet å ena sidan med metoderna för vanlig privatkapitalistisk företagsamhet å den andra. Man har från socialdemokratiskt håll alltmer övergivit även reformismen. Man strävar nu inte efter att reformera samhället — inte ens den illusionen har man; man har bara illusionen att man skall kunna stabilisera det. Från socialistiskt synpunkt och från löncarbetsarsynpunkt krävs helt andra förutsättningar för en aktiv statlig företagspolitik än de nuvarande.

Herr SVANBERG (s):

Herr talman! Det är inte långt mellan de tillfällen då vi diskuterar dessa frågor. Jag har en otäck känsla av att jag åtskilliga gånger förut i denna kammare hört de allra flesta argument som framförts här i dag. Det är möjligt att min egen argumentation också kommer att bli en uppräknig av vad som har anförts tidigare. Jag tänker därför inte ta upp någon stor ideologisk diskussion — jag skall bara kortfattat beröra de olika motionerna.

Låt mig börja med motionen 579, eftersom den står först i uppräknningen i betänkandet. Det är en motion som vänsterpartiet kommunisterna väckt och som föreslår en helt ny inriktning och målsättning för det statliga företagandet. Det finns inte mycket mer att säga om den än att t. ex. Statsföretags målsättning, som vi då och då diskuterar, fastställdes av riksdagen senast 1969, och det är inte en målsättning som är fastlagd en gång för alla. Frågan om formuleringen av Statsföretags målsättning är föremål för industridepartementets behandling just nu. Jag håller gärna med Jörn Svensson i Malmö när han säger, att hur den målsättningen och de instruktionerna formuleras har sin grund i den allmänna målsättningen för näringspolitiken. Om sedan våra föreställningar om hur den skall se ut inte stämmer överens, så är det en helt annan sak.

Jag tror alltså att målsättningen för Statsföretag måste formuleras med utgångspunkt från en allmän näringspolitisk planering och målsättning.

I motionen tar man som ett mycket stort problem upp frågan om av staten och det privata näringslivet samägda företag. Man menar att detta i princip är något helt förkastligt som inte bör få förekomma. Jag vill då peka på att detta samägande ibland varit ett sätt för statsmakterna att åstadkomma en mobilisering av krafterna för att klara vissa investeringar som varit nödvändiga. Det har då gällt stora företag, och det har gällt att utnyttja alla möjligheter, att helt enkelt kanalisera insatserna på ett givet område där ett enskilt företag eller staten kanske har haft svårigheter att ensamma klara det. Man har därigenom utnyttjat kunnighet, initiativkraft och resurser på bägge hållen.

I övrigt skall jag bara ta upp ett uttalande av Jörn Svensson. Han sade att motsättningen mellan de borgerliga och socialdemokratin när det gäller näringspolitiken endast är skenbar — han talade om en skenfäktnings; alla partier, naturligtvis med undantag av vänsterpartiet kommunisterna, strävar mot samma mål. Det är hans karakteristik, och den får han gärna behålla för sig själv — var och en blir salig på sin tro. Jag tror att han har väldigt få meningsfränder här i kammaren på den punkten.

Men så säger han någonting mycket lustigt — han talar om statskapitalismen som det förfärliga slutmålet för kapitalismen. Jag är ingen älskare av statskapitalism — jag tror att det bitvis vore värre än en ohejdad privatkapitalism om vi finge en statskapitalism som dirigerades av en eller två personer i toppen. Men jag tycker att detta skulle vara en fråga Jörn Svenssons synpunkt mycket hård karakteristik av de s. k. socialistiska länderna där man ju har ett statskapitalistiskt system. Det verkar som om han fördömer dessa länder litet väl hårt, men det är ju en sak mellan honom och dem.

Jörn Svensson talar vidare om demokratiseringen på arbetsplatserna — förhållandena i detta avseende skulle vara urusla och enligt hans mening mycket värre i de statliga företagen än i de privata. För att få belägg för sina påståenden manade han fram spöken från Kirunastrejken — det är den han hela tiden åsyftar när han talar om demokratiseringen på arbetsplatserna. Jag skall inte ge mig in på en diskussion av Kirunastrejken — en sådan diskussion tycker jag att vi bör slippa. Men jag tror att vi bör vara medvetna om att det händer någonting varje dag på detta

område av arbetslivet.

Jörn Svensson talar om andan i motionen; han tror inte att statligt företagande kan leda till några väsentliga förbättringar men att en övergång till statligt företagande kan vara av värde som förberedelse till socialismen. Han utvecklar inte denna tanke vidare, men enligt hans språkbruk bör det väl vara något slags förberedelse för att lättare kunna klara revolutionen när den kommer. Jag tror inte på någon revolution i Sverige, och därför delar jag inte hans uppfattning. Att samhället försöker styra resurserna så att vi får en riktig näringspolitik anser jag vara den rätta vägen, inte som en förberedelse till en revolution utan som ett ständigt fortgående arbete mot ekonomisk demokrati i detta land. Dit har vi ganska långt kvar — det skall jag gärna medge, men vi är dock på väg.

I motionen 1359 hemställs om en översyn av organisation och regler för statlig affärsverksamhet. Motionärerna säger att det och det inte är bra och hämtar därvid mycket av sin argumentering från förenade fabriksverken. Det kanske därför förtjänar att påpekas att industriministern kommer att tillsätta en utredning som får till uppgift att se över dels förenade fabriksverkens produktionsinriktning, dels frågan om hur verksamheten lämpligast bör organiseras. Dessutom vill jag påpeka att den s. k. affärsverksutredningen redan 1968 framlade sitt betänkande. Detta har ännu inte i hela sin vidd lett till förslag — ärendet ligger för närvarande hos Kungl. Maj:t för prövning. Men där finns alltså mycket stort material, och utskottet skriver också att en ny utredning på detta område endast skulle innebära ett uppskjutande av nödvändiga åtgärder. Det är ju inte särskilt länge sedan som Statsföretag bildades; bolaget har arbetat i två år och bör få ytterligare någon tid på sig innan verksamhetsformerna ifrågasätts. Som jag ser det finns det alltså inga skäl för ytterligare en utredning — en sådan skulle bara fördröja åtgärder och kasta ytterligare litet sand i hjulen för Statsföretag. Utskottet avstyrker alltså motionen.

I motionen 584 åberopar man handläggningen av vissa ärenden inom förenade fabriksverken och föreslår att det skall tillsättas en kommission för att granska regeringens relationer till FFV. Motionärerna uttalar sina åsikter om vad som hänt i kontakterna mellan FFV och regeringen. Näringsutskottet är helt övertygat om att konstitutionsutskottet, som har att granska om regeringen överträtt sina konstitutionella befogenheter, kommer att ta upp även denna fråga om skäl förefinns. Utskottet har därför ingen anledning att i detta fall ta ett initiativ och uppmana konstitutionsutskottet att granska frågan. Ur näringspolitisk synpunkt har vi inte funnit några som helst skäl för den föreslagna kommissionen. Skulle det, som motionärerna påstår — en åsikt som jag inte delar —, finnas anledning att granska förhållandet mellan regeringen och FFV, är det alltså konstitutionsutskottets uppgift och inte näringsutskottets att aktualisera den frågan. Näringsutskottet avstyrker motionen.

En utvidgning av systemet med representation för riksdagen vid de statliga företagens bolagsstämmor har diskuterats väldigt mycket. Samtliga tre talare från borgerligt håll var inne på detta och fann att en sådan utvidgning vore mycket värdefull. Riksdagen är representerad vid

Nr 66

Onsdagen den
26 april 1972

*De statliga
företagen*

Statsföretags bolagsstämmor. Det vitsordas här att systemet är mycket bra, eftersom riksdagen därigenom har insyn.

Utskottets vice ordförande påstår att jag skulle ha sagt, att det kan bli en evig villervalla om 350 personer drösar omkring på alla statliga bolagsstämmor. Ja, det har jag nog sagt. Och om jag inte har gjort det, kan jag säga det i dag. Herr Regnéll försvarar sig, som den hedersman han är, och framhåller att riksdagen består av 350 ledamöter, men att så många inte alltid är närvarande; det skulle alltså inte bli så stort problem med bolagsstämmorna. Det är ett farligt argument att påstå att riksdagsmännen inte bryr sig om sina uppdrag och att vi därför skall ge dem så många som möjligt. Det kan vi emellertid fortsätta att tvista om. Men när herr Regnéll framhåller att man borde gå på Systembolagets bolagsstämma och tala om alkoholmissbruk – liksom på Tobaksbolagets bolagsstämma och tala om nikotinmissbruk – så vill jag erinra om att det väl är riksdagen som har att fastställa den nykterhetspolitik som skall föras i samhället. Att t. ex. verkställande direktören och styrelsen i Systembolaget skulle utforma den nykterhetspolitik som skall föras i detta land vore väl litet tokigt. Det är här i kammaren vi skall diskutera sådana frågor.

Det finns i detta sammanhang inte mycket för mig att tillägga. Den vidgade representationen i vad det gäller Statsföretag bör väl först få prövas ett tag. Motionärerna har haussat upp hela denna fråga på ett mycket underligt sätt. De framhåller att möjligheterna till insyn är bättre i de privata företagen än i de statliga, för i de privata företagen behöver man bara köpa enaktie för att kunna gå på bolagsstämman. Ja, om jag är delägare i ett privat företag har jag självfallet rätt till insyn, men allmänheten har ingen möjlighet till insyn. Jag tror att motionärerna går till överdrifter för överdrifternas egen skull.

Herr Börjesson i Glömminge talar om statliga företag som har gjort mycket stora förluster och där verkställande direktören ofta har bytts ut. Jag vill fråga herr Börjesson: Skulle förhållandena ha varit annorlunda om ett antal riksdagsmän varit med på bolagsstämmorna och där sökt företa en detaljgranskning av företagen? Det är inte sådant en bolagsstämma sysslar med.

Vad herr Andersson i Örebro sade var det mest konstifika, nämligen att redovisningen från de statliga företagen ofta är mycket dålig. Jag skulle vilja veta vad herr Andersson har för underlag för detta påstående. Jag har en känsla av att de flesta statliga företag lämnar en god redovisning utåt, en mycket öppnare redovisning än de flesta privata företag. Herr Andersson framhöll själv att tjänstemännen i de statliga företagen inte har någonting emot att lämna upplysningar. Nej, fattas bara annat. Både tjänstemän och styrelseledamöter i de statliga företagen är inställda på att lämna en öppen redovisning. Det skall inte behövas några särskilda beslut härom.

Med detta kommer jag in på motionen 1350, vari begärs "åtgärder för att stimulera en mera systematisk försöksverksamhet med olika modeller för representation för de anställda i företagens styrelser – – –". De anställda är representerade i många statliga företag, framför allt inom Statsföretag, och så blir fallet i ännu flera företag allteftersom bolags-

stämmorna hålls. I de statliga aktiebolagen pågår en försöksverksamhet i nära samarbete mellan de anställda och företagsledningen, ett mycket intimt samarbete, där de anställda skall ges större inflytande på det dagliga arbetet. Det vore mera befogat om man från borgerligt håll förklarade att denna försöksverksamhet är mycket bra, att den skall prövas ytterligare och att man borde lagstifta om sådan verksamhet även för de privata företagen så att de anställda där ges samma möjlighet till insyn. Jag tror det vore mycket värdefullt om denna försöksverksamhet fick fortsätta så att vi på det sättet kunde komma längre på detta område. Men motionen hjälper inte till på något vis med detta.

Det kan heller inte vara någon hemlighet att Landsorganisationen har försökt förhandla med Arbetsgivareföreningen om representation för de anställda i styrelserna. Landsorganisationen har dock inte lyckats att den vägen nå sitt mål och har därför vänt sig till regeringen med en begäran om lagstiftningsåtgärder. Jag tycker det är mycket vettigare att ni instämmer i det än att ni för en skenfäkting – för att använda Jörn Svenssons uttryck här – omkring någonting som ni tydligen inte alls önskar utan som ni tycker man kan syssla med i de statliga företagen men som de privata företagen bör befrias från.

Det är en mycket glädjande och sund utveckling på gång. Det bästa riksdagen kan göra är att avslå den här motionen och se till att det arbete som pågår på andra vägar förs vidare; det är inte nödvändigt att stoppa det med någon kufisk utredning av väldig omfattning. Alla är vi väl överens om att själva principen om ökad representation för de anställda är riktig; frågan är bara hur den skall genomföras. Och den skall inte bara komma att gälla de statliga företagen, utan jag hoppas att också de privata företagen skall, om jag får använda uttrycket, "tvingas" acceptera den – eftersom de har sagt nej vid förhandlingar måste det bli en lagstiftning här.

Vidare finns det ett par motioner – motionerna 1341 och 1340 – om försäljning av aktier i statliga företag. Jag tänker inte ta upp någon debatt om dem, eftersom detta är en fråga som riksdagen känner igen sedan många tidigare debatter. Den gäller i det här sammanhanget LKAB:s aktier. Enligt vad jag förstår har det inte framförts något nytt motiv. Så sent som 1971 tog utskottet avstånd från de motiv för försäljning av aktier i statliga företag som då anfördes. Nu kommer motionärerna igen med ungefär samma motion. Det finns inga nya argument, inget som helst nytt hopat till detta, och jag kan på denna punkt bara säga att utskottet var enigt i fjol och att riksdagen fattade beslutet enhälligt. Det finns därför ingen anledning att ta upp diskussionen igen. Jag rekommenderar herrarna, om de inte minns sina egna och andras argument som fälldes då, att de går tillbaka i årgångarna av riksdagstryck och ser efter vad som står där. Det här verkar vara mera en Sancho Panza-historia än någonting annat. Det är inget verkligt motiv bakom detta förslag, och argumenten har ni redan fått under tio femton år. Läs dem; jag gitter inte upprepa dem.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan på samtliga punkter.

Nr 66

Onsdagen den
26 april 1972

*De statliga
företagen*

Herr REGNÉLL (m) kort genmäle:

Herr talman! Näringsutskottets värderade ordförande fortsatte med att ironisera över tanken att vi från riksdagshåll skulle kunna få tillfälle att vara närvarande vid de statliga bolagens stämmor.

Herr Svanberg sade — och han har naturligtvis rätt i det — att det är här i huset som man genom riksdagsbeslut lägger fast t. ex. nykterhetspolitiken. Men det är *en* sak att bestämma sig för den principiella utformningen; något helt annat är det att föra den ut i verkligheten, och det är sådana diskussioner som skulle kunna vara av intresse för de riksdagsmän som är kunniga på området att ta upp inför de ansvariga i sådana sammanhang.

Herr Svanberg tog upp frågan om det privata näringslivet och mitt uttalande att man där har större möjligheter att göra sin röst hörd vid bolagsstämman än vad man har i statliga sammanhang. Herr Svanberg sade, att det kan inte vem som helst göra, utan bara den som är delägare i bolaget. Men i det privata näringslivet gäller ju att de bolag som är av intresse nästan genomgående är börsnoterade. Det innebär att var och en genom att satsa någon hundralapp kan bli delägare i företaget och sedan som registrerad aktieägare anmäla sin avsikt att ta till orda vid stämman. Då vägras man inte detta. Vi har ju sett hur Socialdemokratiska ungdomsförbundet har tillämpat den taktiken och dragit i gång rivande och ofta intressanta debatter.

Jag kommer faktiskt med ett citat till från fjolårets debatt, som herr Svanberg deltog i. Han sade att man skulle önska att Statsföretag AB kunde bedriva sin verksamhet utan någon kritik från riksdagen. Det är inte utan att hela inställningen från socialdemokratiskt håll präglas av detta, att man i riksdagen inte skall få kritisera vad som sker inom statsföretagen.

Kritik kan vara negativ och destruktiv, det är jag väl medveten om, men kritik kan också vara positiv och uppbyggande, konstruktiv. Jag är övertygad om att flertalet av ledamöterna i denna kammare har ambitionen att framföra konstruktiv kritik till förmån för den statliga verksamheten.

Herr ANDERSSON i Örebro (fp) kort genmäle:

Herr talman! Utskottets ordförande var litet förvånad över att jag sade att de statliga företagens redovisning ofta är bristfällig. Vi har alltför många bevis på detta, och den frågan kommer väl att beröras senare i samband med interpellationsdebatten.

Jag vill i sammanhanget säga, att jag skulle önska att alla riksdagsledamöter får bättre skriftlig information när det gäller statsföretagen. Visst skrivs berättelserna ut, men de är inte särskilt populärt uppställda eller lättlästa.

Det finns en informationsavdelning på Statsföretag AB. Varför inte ge denna i uppgift att arbeta fram en tekniskt lättläst, koncentrerad periodisk information till riksdagsledamöterna och omvärlden? Jag tror att mycket skulle vara vunnet med detta. Vi vet att näringspolitiken är så betydelsefull för vår levnadsstandard här i landet. Vi vet också att många av riksdagens ledamöter då med aktiverat intresse skulle följa Statsföretag

AB:s verksamhet. Det borde vara en verklig chans att sprida upplysningar om näringslivet och dess betydelse i allmänhet och om statlig företagsamhet i synnerhet.

Nr 66

Onsdagen den
26 april 1972

*De statliga
företagen*

Herr BÖRJESSON i Glömminge (c) kort genmäle:

Herr talman! Herr Svanberg säger att en utredning angående målsättningen för Statsföretag AB skulle fördröja vad man tänkt göra inom industridepartementet, men varken i reservationen 2 eller i vår motion står något i klämman om att vi begär en stor utredning. Vi vill att riksdagen skall skriva till regeringen och begära en skyndsam översyn. Detta är endast ett understrykande av att ärendet behöver påskyndas. Herr Svanberg har på något sätt misstolkat vad vi avsett.

Jag tror även att han misstolkat mig i ett annat avseende. Han säger att det var min mening att riksdagsmännen skulle besöka de statliga företagens stämmor på grund av att det så ofta skett ombyten av direktörer och styrelser. Men den saken berörde jag bara när jag tecknade bakgrunden till vad som förekommit inom Statsföretag AB och inte när jag talade om reservationen 3.

Herr Jörn Svensson säger att småborgarna är förskräckta över vad det statliga företagandet kan innebära. Var i detta utskottsbetänkande står att vi är förskräckta över Statsföretags verksamhet i och för sig? Ingenstans. Jag vet nu inte om det är mig eller några andra som herr Jörn Svensson kallar småborgare, men enligt vad jag förstår andas varken utskottsbetänkandet eller reservationerna något sådant som herr Jörn Svensson avser.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Nej, herr Börjesson i Glömminge, jag syftade bara på den allmänna olust och motvilja gentemot statens utökade aktivitet som finns hos breda medborgargrupper som representerar vissa specifika samhällsklasser och som jag utan någon sorts nedsättande accent behagade karakterisera som de småborgerliga grupperna. Det var ett konstaterande av ett faktum och inte något angrepp på herr Börjesson.

Det är klart att det inte faller mig in att av herr Svanberg begära att han skall vara anhängare av tanken på en socialistisk omvälvning. Det slutade väl socialdemokratin med redan före 1914. Vad vi från kommunistisk sida begär är att man åtminstone skulle få se en smula prov på den reformism som det talas så mycket om. Men hittills har ju tendensen inom statsföretagsamheten på en mängd olika fronter varit att man inte strävat efter att komma med något annorlunda och från lönarbetarklassens synpunkt bättre än privatkapitalismen, utan man har strävat efter en anpassning till dess värderingar, dess metoder och produktionssystem.

Två frågor till herr Svanberg: Det måste väl ändå stå klart för herr Svanberg – om han har någon värdering kvar som skiljer sig från den privatkapitalistiska – att dessa hälften-hälftenföretag innebär en påtaglig risk. Om staten händelsevis i något fall skulle ha en annan ekonomisk målsättning än den privatkapitalistiska partnern och om staten framför allt skulle ha en annan syn på vilken maktstruktur som bör råda i ett

företag och kanske företräda en mera demokratisk syn, måste det väl bli ytterligt svårt för staten att, bunden i ett system med partnerföretag, genomdriva några som helst avvikande önskemål. Då äventyras hela partneröverenskommelsen. Det bekvämaste är att göra som man gjort hittills, att inte ifrågasätta den kapitalistiska metodiken.

Jag vill också fråga om herr Svanberg tycker det är riktigt att man har en partneröverenskommelse som innebär att exempelvis televerket får avstå hela den internationella marknaden åt L M Ericsson.

Herr Svanberg klagar över att jag så ofta återoppar förhållandena vid LKAB, men det låg i sakens natur att problemen ställdes på sin spets just där; det känner ju herr Svanberg till. Det skulle vara intressant med tanke på den mycket diffusa hållning som många socialdemokrater då intog att få reda på om herr Svanberg anser att LKAB-arbetarna hade rätt i sina klagomål eller om de hade fel. Om de hade fel, kunde han kanske tala om det för dem, när han nästa gång reser upp till Norrbotten.

Herr SVANBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Regnéll säger att jag ironiserar över att man skulle ha fler styrelserepresentanter. Vad jag ironiserar över är tron att alla riksdagsmän bör ges möjlighet att besöka alla dessa stämmor framför allt med tanke på de rent praktiska svårigheterna i det sammanhanget. Han säger att i de privata företagen är det bättre därför att där kan man för någon hundralapp skaffa sig en aktie och gå på bolagsstämman. Ja, naturligtvis. Han fullföljde inte tanken och sade att man skulle låta Statsföretag AB sälja aktier till riksdagsmännen så att de fick möjlighet att gå på bolagsstämman men inte i övrigt deltaga. Jag tror att vi har en så mycket bättre insyn i de statliga företagen än vad vi har i de privata att det är oriktigt att säga att om vi finge göra så och så skulle vi få en bättre insyn. Men herr Regnéll och jag behöver inte diskutera detta så länge; vi har olika synsätt – herr Regnéll tror säkert ärligt på detta, medan jag anser att det inte är en framkomlig väg.

Herr Regnéll återoppar vidare att jag skulle ha sagt att man skulle önska att Statsföretag AB kunde drivas utan kritik. Om jag har sagt det måste det vara en lapsus. Jag har förmodligen sagt att Statsföretag AB bör få vara i fred för den besinningslösa kritiklusta, som man ibland upplever framför allt kanske i kretsar som står herr Regnéll nära – inte av honom personligen, det tror jag han är alldeles för hedervärd för – där varje detalj tas upp på ett sådant sätt att folk skall få föreställningen att Statsföretag AB är ett slags Ebberöds bank och något som absolut inte går att driva. Denna form av besinningslös kritik har jag vänt mig emot, och det står jag fortfarande för. Jag vill gärna säga att en konstruktiv kritik både mot statlig och mot privat företagsamhet är värdefull, det behöver vi inte gräla om. Men de statliga företagen bör kritiseras på samma grunder som de privata företagen när de misslyckas. Jag tycker det är en något ensidig läsning till den statliga företagsamheten, eftersom kritiken i huvudsak riktas mot den och nästan aldrig mot de privata företagen.

Herr Börjesson i Glömminge sade att det är fel att utredningen skulle fördröja frågan och att det är en skyndsam översyn som begärs. Den

skyndsamma översynen avser väl arbetet i industridepartementet. Jag kan nämna att det har tillsatts en utredning om FFV; ordförande är herr Knut Johansson i Stockholm, känd i denna kammare, och vidare ingår bl. a. en partikamrat till herr Regnéll, Holge Ottosson, som var ledamot av första kammaren. Jag tror att det räcker med att påpeka detta för att visa att vad herr Börjesson talar om redan är på gång; han har blivit tillgodosedd redan i förväg.

Herr REGNÉLL (m) kort genmäle:

Herr talman! Det lät nästan på herr Svanberg som om han ifrågasatte riktigheten av mitt citat. Det var ordagrant riktigt. Jag upprepar det här: ”Man kan önska att Statsföretag AB kan bedriva sin verksamhet i lugn och ro utan någon kritik från riksdagen.” Den som läser detta kan ju inte undgå intrycket av att här uttalas ett önskemål att man skall dra ned gardinen mellan riksdagen och statsföretagen. Vad vi på vårt håll pläderar för går ut på att man skall få en bättre insyn. Bakgrunden till det önskemålet är att vi hoppas att på det sättet kunna undvika en del misstag och misslyckanden från Statsföretags sida som man nu tyvärr har fått notera.

Herr SVANBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! Man borde möjligen citera detta uttalande i dess sammanhang för att få fram riktigt vad jag sade. Jag menar inte att Statsföretag skall vara fritt från kritik, men det skall vara fritt från en kritik av den typ som bara söker vara ett slags framplockande av fel för att få bevisat hur tokigt det hela går. Bedriv en framåtsyftande kritik, en positiv kritik. Då tycker jag det är riktigt.

Herr Svensson i Malmö ställde några frågor till mig som jag inte hann med att besvara i mitt förra inlägg. Till att börja med frågade herr Svensson om jag har klart för mig att det är en risk att äga ett företag ihop med företrädare för det privata näringslivet för då låter man den privata synen på hur ett företag skall drivas överväga. Jag tror väl aldrig att staten i något sammanhang har gått in i ett privat företag och liksom sagt att vi kommer inte på något sätt att försöka driva en politik här och vilja vara med och bestämma hur det skall ske. Det där är väl ändå en alldeles onödig uppgift.

Herr Svensson frågar också om det är riktigt att televerket skall avstå från utbyggnad för att låta L M Ericsson göra den. Det tror jag naturligtvis inte. Jag undrar om man kan bevisa att en sådan verksamhet är på gång. Man kan möjligen ha en uppdelning i fråga om vad som är riktigt för den ene att syssla med och vad som är riktigt för den andre.

Sedan kom herr Svensson in på det som han menar skall liksom vara en prövosten för mig. Anser jag att arbetarna hade rätt i LKAB? Om jag inte tycker det bör jag tala om det för dem när jag är där uppe, menade herr Svensson. Jag tror att jag har bättre kontakt med de flesta av gruvarbetarna i Kiruna än vad herr Svensson har, om också inte just med de kanaler som herr Svensson har och som jag inte anser alltid representativa för gruvarbetarna där.

Jag har sagt det tidigare, och jag skall gärna upprepa det här: det fanns

Onsdagen den
26 april 1972

*De statliga
företagen*

*Ang. finansieringen
av projekterade ut-
byggnader vid
Norrbottnens
Järnverk, m. m.*

många saker som inte var bra i LKAB. Jag kan mycket väl förstå att strejken tillkom. Jag kanske inte kan förstå alla yttringar som framkom under strejken. Jag kan framför allt inte förstå de krafter, som tydligen herr Svensson är väldigt förtjust i och som försökte driva den här strejken utifrån själviska motiv. Men det fanns full möjlighet att förstå att detta tillkom. Förhållandena vid LKAB var inte bra när det gäller kontakten mellan ledning och anställda.

Vare nog sagt med detta.

Herr industriministern JOHANSSON, som meddelat, att han i samband med behandlingen av detta ärende ämnade besvara

dels fru *Marklunds* (vpk) den 15 februari framställda interpellation, nr 53, angående finansieringen av projekterade utbyggnader vid Norrbottens Järnverk,

dels herr *Stridsmans* (c) i kammarrens protokoll för den 7 april intagna fråga, nr 158, angående förverkligande av planerna på ett koksverk vid Norrbottens Järnverk,

dels herr *Enskogs* (fp) i kammarrens protokoll för den 24 mars intagna fråga, nr 143, angående den fortsatta verksamheten inom SMT Machine Company AB,

dels herr *Stålhammars* (fp) i kammarrens protokoll för den 18 april intagna fråga, nr 172, angående den framtida sysselsättningen för anställda i SMT:s verksamhet i Karlskoga,

dels herr *Burenstam Linders* (m) den 18 april framställda interpellation, nr 120, angående de statliga företagens framtida verksamhet m. m. och

dels fru *Marklunds* (vpk) den 24 februari framställda interpellation, nr 75, angående verksamheten med företagsdemokrati i statliga företag,

erhöll ordet och anförde:

Herr talman! Jag skall börja med att besvara några interpellationer och frågor som har anknytning till det ärende på kammarrens föredragningslista som vi nu behandlar. Jag svarar först på en interpellation och en fråga angående projekterade utbyggnader vid Norrbottens järnverk.

Fru Marklund har frågat mig om jag vill ge min syn på möjligheterna att finansiera de projekterade utbyggnaderna vid NJA, i första hand koksverket, om jag vill uttala mig om möjligheterna att bevilja särskilda lån ur AP-fonderna för denna finansiering och hur jag ser på de i utbyggnadssammanhanget nödvändiga förbättringarna av arbetsmiljön.

Herr Stridsman har frågat mig vilka åtgärder regeringen avser vidta för att planerna på byggandet av ett koksverk vid Norrbottens järnverk skall kunna förverkligas.

Eftersom både interpellationen och den enkla frågan berör samma frågeställning ger jag ett gemensamt svar.

Det nu pågående investeringsprogrammet vid NJA har kostnadsberäknats till 555 miljoner kronor. Finansieringen av programmet är säkrad genom att NJA själv lånar upp 295 miljoner kronor medan återstående 260 miljoner kronor i enlighet med riksdagens beslut finansieras genom

ett statligt bidrag på 22 miljoner kronor och statliga lån på 238 miljoner kronor.

Vad beträffar koksverket visar gjorda utredningar att uppförandet av ett verk med en kapacitet av 800 000 ton koks per år kostar 337 miljoner kronor inklusive räntekostnad under byggnadstiden samt erforderligt rörelsekapital. I fråga om finansieringen har man inom NJA räknat med sedvanligt lokaliseringsstöd och i övrigt med upplåning, varvid Statsföretags borgen behövs för ca 150 miljoner kronor. Av denna anledning underställdes projektet Statsföretags styrelse för prövning av finansieringsfrågan.

Styrelsen konstaterade att förslaget var intressant och värt att genomföras under vissa förutsättningar. Tillgängliga utredningar har påvisat att lönsamhet borde kunna uppnås och att koksverket skulle kunna säkra NJA:s framtida koksbehov till såväl kvantitet, kvalitet som pris. Statsföretags styrelse ansåg emellertid att ett villkor för projektets genomförande var att kostnaderna för detta självfinansierades till ca 50 procent. Detta innebär att 150 miljoner kronor måste tillskjutas NJA såsom eget kapital. Med hänsyn till andra ingångna åtaganden ansåg sig Statsföretags styrelse icke kunna svara för ifrågavarande kapitaltillskott till NJA. Styrelsen förklarade emellertid att Statsföretag är berett att ta upp projektet, om statsmakterna av regional- eller beredskapspolitiska skäl önskar att koksverket bör komma till stånd och om 150 miljoner kronor i särskild ordning tillskjuts utöver sedvanligt lokaliseringsstöd.

Med detta ställningstagande av Statsföretags styrelse anser jag att frågan hänskjutits till regeringen för prövning. Av denna anledning kommer jag att inom industridepartementet låta göra en undersökning för att i samråd med andra berörda departement pröva projektet med utgångspunkt i de berörda aspekterna och för att pröva finansieringsfrågan. När undersökningen är färdig kommer regeringen att pröva frågan.

Gällande placeringsregler för allmänna pensionsfondens medel gör det inte möjligt att från fonden erhålla direkta lån för finansiering av investeringar i företagen. Jag vill dock i detta sammanhang erinra om att 1968 års kapitalmarknadsutredning har till uppgift bl. a. att pröva om nuvarande former för att kanalisera AP-fondens medel till näringslivet kan anses vara tillräckliga.

Beträffande de förbättringar av arbetsmiljön vid NJA som måste vidtas i samband med en utbyggnad vill jag först understryka, att hela det nuvarande investeringsprogrammet syftar till att förbättra såväl den yttre miljön som arbetsmiljön. Investeringsprogrammet innebär att de två verk som åstadkommer största skadan på miljön, eltackjärnverket och thomasprocessverket, ersätts med betydligt skonsammare processer. Ett genomgående drag i programmet är också att man försöker så långt möjligt eliminera tungt, manuellt arbete.

I investeringsprogrammet finns dessutom ett flertal specifika projekt som direkt syftar till att förbättra arbetsmiljön. Som exempel kan nämnas såväl nybyggnad av personalrumsanläggningar som ombyggnad och modernisering av befintliga sådana. Vidare kan nämnas ett flertal projekt för avgasutslagning, luftrening och ventilation av sådana utrym-

Nr 66

Onsdagen den
26 april 1972

*De statliga
företagen*

*Ang. finansieringen
av projekterade ut-
byggnader vid
Norrbottens
Järnverk, m. m.*

Onsdagen den
26 april 1972

*De statliga
företagen*

*Ang. finansieringen
av projekterade ut-
byggnader vid
Norrbottnens
Järnverk, m. m.*

men där personal vistas. Den sammanlagda investeringskostnaden för dessa projekt uppgår till mellan 12 och 15 miljoner kronor.

De projekt som rör arbetsmiljön utformas i nära samråd med yrkesinspektören i distriktet samt skyddsombuden. Ett särskilt projekt-råd, bestående av representanter för de anställdas organisationer samt läkare och personal från skyddsavdelningen, bevakar och påverkar kontinuerligt utformningen av de aktuella projekten.

Jag anser att miljöskyddsaspekterna är väl tillvaratagna i det nu pågående investeringsprogrammet och förutsätter att NJA även i fortsättningen kommer att lägga stor vikt vid åtgärder som kan förbättra miljön vid företaget.

Herr talman! Herr Stålhammar har frågat mig vilka åtgärder jag ämnar vidtaga för att trygga sysselsättningen för de anställda i SMT:s verksamhet i Karlskoga.

SMT:s verksamhet i Karlskoga sysselsätter i dag ett fyrtiotal personer och kommer att avvecklas successivt under året. SMT har bl. a. bildat en arbetsgrupp med företrädare för de anställda, Statsföretag AB och arbetsmarknadsmyndigheterna med uppgift att hjälpa dem som måste avskedas att erhålla annan sysselsättning. Jag förutsätter att alla ansträngningar görs i detta syfte och i avvaktan på resultat härav anser jag det inte påkallat att nu vidta några särskilda åtgärder.

Herr talman! Herr Enskog har frågat mig hur jag bedömer möjligheterna för SMT Machine Company AB att fortsätta sin verksamhet med tanke på uppgifterna om en förlust på 33 miljoner kronor på en omsättning av 56 miljoner kronor.

En del av den stora förlusten hänförs till den rådande lågkonjunkturen. För en så stor förlust är dock detta inte enda förklaringen. Till avsevärd del är förlusten hänförlig till åtgärder som vidtagits tidigare är men vilkas ekonomiska följder kommit till uttryck först under de vikande konjunkturerna år 1971. Orealistiska försäljningsprognoser har medfört uppbyggnad av för stora lager. Stora extraordinära kostnader har också drabbat företaget genom utgallring av olönsamma standardmaskiner ur produktsortimentet. Sortimentet har sålunda begränsats, vilket medfört en kostnadskrävande överkapacitet i fråga om anläggningar och produktionsutrustning.

SMT:s möjligheter att fortsätta sin verksamhet är avhängiga av såväl en geografisk koncentration av verksamheten som en fortsatt produktmässig koncentration till de numeriskt styrda verktygsmaskiner och elektroniska styrutrustningar som bedöms kunna motsvara dagens och morgondagens behov. Detta arbete har inletts och jag bedömer att SMT därefter skall ha en möjlighet att fortsätta verksamheten med det begränsade produktsortimentet. Detta behöver dock inte nödvändigtvis betyda att SMT i framtiden ensamt fortsätter att producera och marknadsföra de nämnda produkterna.

Herr talman! Herr Burenstam Linder har frågat mig hur jag bedömer den ekonomiska framtiden för Statsföretag AB och för de svagare av de i koncernen ingående företagen, vidare

om jag avser att tillsätta en utredning för att utröna vilka misstag som lett till att man i statlig regi kommit att bryta ner i stället för att bygga

upp verktygsmaskinbranschen i Sverige,

hur man avser att i nu aktuella fall och för framtiden undvika att anställda som friställs genom avveckling av statliga företag utsätts för onödiga påfrestningar samt

om det är rimligt att vinsten på den statliga malmbrytningen i Norrland genom koncernbidrag skall användas till att stötta statliga förlustföretag.

Flera statliga företag har liksom privatägda mött svårigheter av olika slag. De problem som gäller exempelvis Norrbottens järnverk, Kalmar verkstad och SMT Machine Company är väl kända. Det ankommer i första hand på Statsföretag att vidta de åtgärder som behövs för att konsolidera den statliga företagsgruppen. Därvid kan, som i fråga om Norrbottens järnverk, en betydande utbyggnad vara nödvändig för att skapa förutsättningar för en ekonomisk drift. I andra fall, såsom i fråga om Kalmar verkstad, kan en avveckling av företaget bedömas som den ofrånkomliga lösningen. För SMT har en nedskärning av verksamheten bedömts som nödvändig. Jag är inte beredd att för varje statligt företag som i dag har lönsamhetsproblem nu göra en bedömning av dess ekonomiska framtid och därmed inte heller för Statsföretagsgruppen som helhet. Självfallet följer jag med största uppmärksamhet utvecklingen inom gruppen. Konsolideringsuppgiften inom detta område är inte lättare än inom andra delar av vårt näringsliv. Jag hyser dock förhoppningen att de ansträngningar som görs, inte minst på investeringssidan, bör leda till att de uppställda målen för företagsgruppen kan uppnås.

Herr Burenstam Linder har en helt egen uppfattning, då han i sin interpellation påstår att man i statlig regi kommit att bryta ner i stället för bygga upp verktygsmaskinbranschen i Sverige. Detta faller på sin egen orimlighet. Det som kommer att ske i fråga om SMT är en begränsning av verksamheten och produktion inriktad på numeriskt styrda verktygsmaskiner och elektroniska styrutrustningar. Denna nödvändiga omstrukturering kommer att innebära stora ekonomiska påfrestningar men ger företaget förutsättningar att fortsätta sin verksamhet. Jag anser inte att det finns anledning att i denna fråga tillsätta en särskild utredning för att utröna vilka misstag som kan ha begåtts i bolagets verksamhet.

I vad gäller frågan om undvikande av onödiga påfrestningar för den som mister arbetet vid statliga företag, måste jag först konstatera att utvecklingen i vad gäller både teknik och marknad gör det nödvändigt med omstruktureringar av företag, såväl statliga som privatägda. I samband med sådana åtgärder kan det ibland tyvärr vara ofrånkomligt att avskeda personal med de besvärliga konsekvenser detta kan få för de berörda personerna. Jag kan försäkra herr Burenstam Linder att ingen möda skall sparas för att de anställda som på detta sätt ställs utan arbete inte skall utsättas för onödiga påfrestningar. Jag vill i detta sammanhang peka på de åtgärder som vidtagits för att mildra verkningarna av nedläggningen av Kalmar verkstads AB.

Vad gäller herr Burenstam Linders fråga rörande koncernbidragen inom Statsföretagsgruppen vill jag erinra om att möjligheterna för bolagen inom gruppen att utnyttja gällande skattebestämmelser vid lämnande av koncernbidrag till varandra togs upp i propositionen

Nr 66

Onsdagen den
26 april 1972

*De statliga
företagen*

*Ang. finansieringen
av projekterade ut-
byggnader vid
Norrbottnens
Järnverk, m. m.*

Onsdagen den
26 april 1972

*De statliga
företagen*

*Ang. finansieringen
av projekterade ut-
byggnader vid
Norrbottnens
Järnverk, m. m.*

1969:121 om ett statligt förvaltningsbolag. Det utsades därvid att sådana bidrag borde redovisas öppet, vilket också sker i Statsföretags årsredovisningar. Bidragsgivande företag inom en koncern har rätt att taxeringsmässigt göra avdrag för bidragen, vilket minskar deras skattekostnader. Denna skatteregel har tillkommit för att medverka till en ekonomisk konsolidering av koncerner med blandade vinst- och förlustföretag. Regeln gäller självfallet även för Statsföretagskoncernen och bör också tillämpas för att inte koncernen skall komma i konkurrensmässigt underläge gentemot andra koncerner. För att inte berörda kommuner skall gå miste om sina skatteinkomster från de statliga bidragsgivande företagen har Statsföretag frivilligt avstått från avdragsrätten i fråga om kommunalbeskattningen. Herr Burenstam Linders fråga tyder på att han anser att vinsten i LKAB skall särbehandlas och inte användas vid överförande av koncernbidrag inom Statsföretagskoncernen. Jag kan inte finna något rimligt skäl för en sådan begränsning.

Herr talman! Utöver de nu lämnade svaren på frågor och interpellationer vill jag gärna i anslutning till överläggningsämnet göra några reflexioner om den statliga företagsverksamheten.

De statliga företagen är nu som alltid föremål för uppmärksamhet i den politiska debatten och i massmedia. Jag har alltid hävdat och gör det även nu — jag är övertygad om att herr Svanberg också delar min uppfattning — att en sådan debatt är sund och positiv, så länge debatten är objektiv och konstruktiv. Men nu är det inte utan att jag känner mig besviken inför den debatt som förs.

Jag är den förste att erkänna att det har begåtts misstag och felbedömningar inom den statliga företagsverksamheten, lika väl som inom det privatägda näringslivet. Många kritiker tar nu fallet SMT till intäkt för att kritisera praktiskt taget all statlig företagsamhet. Man går in för att, uppenbarligen av politiska skäl, misstänkliggöra hela den statliga företagsamheten. Jag skall här inte gå närmare in på jämförelser med misslyckanden inom den privata företagsamheten, men det är inte någon som ännu kommit på den befängda idén att utnyttja misslyckanden inom det privata näringslivet som bevis på att det svenska näringslivet är ineffektivt. Jag tycker att det är lika felaktigt att ta svårigheter inom den statliga företagsamheten till intäkt för att hela den statliga företagsamheten är misslyckad.

Om nu drivkraften bakom denna ensidigt negativa kritik mot statlig företagsamhet är att man inte vill ha några statliga företag, då skulle det vara intressant att få veta vilka restriktioner kritikerna vill lägga på den statlige företagaren.

Vilka företag skall vi göra oss av med? Vilka företag skall läggas ner? Det vore tacknämligt om kritikerna på denna punkt ville komma med konkreta exempel.

Man kan ju från deras sida fråga människorna i Norrbotten och i Ådalen vilka svar de skulle vilja ge på dessa frågor — i Norrbotten där de statliga företagen svarar för ungefär hälften av den industriella sysselsättningen, i Ådalen där man i mitten av 1960-talet från den privata företagssidan hade gett löften om investeringar på flera hundra miljoner kronor som skulle ge ett stort antal nya sysselsättningsstillfällen och där

man senare meddelade att det inte skulle bli något av dessa investeringar utan i stället nedläggningar av redan befintliga företag. Men jag såg inte så förfärligt stora rubriker i de borgerliga tidningarna vid det tillfället. Samhället fick gå in med olika åtgärder i Ådalen. Investeringsbanken lånade ut betydande belopp till privata företags utbyggnad. Lokaliseringslån och lokaliseringsbidrag beviljades för samma ändamål. Investeringsfondsmedel utnyttjades, och SVETAB gick in i engagemang i snickeribranschen för att bidra till att skapa sysselsättning i regionen. Företagsuppbyggnad pågår nu i Vilhelmina och Nykroppa kommuner, för att ta exempel på sysselsättningsskapande åtgärder under andra betingelser än de som gäller i allmänhet för privata företag. Gå och fråga alla dessa människor i Ådalen och på andra platser, vilka företag man anser skall läggas ner på den statliga sidan!

Jag skulle vilja tillägga: Ge oss ett besked om vilka företag som skulle kunna ersätta de statliga företagen inom de områden som jag här berört!

Jag skulle kunna gå vidare i denna katalog. ASSI är ett annat gott exempel, ASSI som fick ta över ett antal privata bankruttrade företag utefter Norrlandskusten för att rädda en mängd människor från att bli arbetslösa.

Och hur var det med Uddevallavarvet? Menar kritikerna av statliga företag att man bara skulle ha lämnat flera tusen människor i Uddevalla utan arbete när det privatägda varvet gick omkull?

Herr talman! De som i dag så hårt kritiserar de statliga företagen är ofta samma människor som i alla tider har motsatt sig samhällets åtgärder för att tillgodose människornas berättigade behov av trygghet. Det är de som motarbetade upprättandet av AP-fonderna, det är de som länge motarbetade uppbyggnaden av en modern arbetsmarknadspolitik, och det är de som sade nej till Investeringsbanken.

Dessa kritiker har ett helt annat synsätt än vad vi har, när det gäller de arbetande människornas självklara rätt till trygghet. Jag vidhåller detta trots vad som nu har hänt i SMT.

Låt oss därför konstatera att många av de statliga företagen har speciella motiv för sin tillblivelse, inte minst sysselsättningsmotivet. Detta innebär att flera statliga företag har större svårigheter och problem att brottas med när det gäller att snabbt uppnå lönsamhet än privatägda företag som redan från början etableras med renodlade lönsamhetsmål i sikte. Vi måste ha bakgrunden klar för oss när vi diskuterar effektiviteten i de statliga företagen. Först i samband med Statsföretags bildande gavs företagsgruppen ett gemensamt mål. Förutom de speciella uppgifter som åvilat de enskilda bolagen inom gruppen enligt det riksdagsbeslut som ligger till grund för deras bildande eller förvärv skall företagen också sträva efter lönsamhet och expansion. Betoningen av lönsamhet innebär för några av koncernbolagen att en upprustning av såväl produktionsresurser som administration har blivit nödvändig. Ett exempel på ett sådant företag inom gruppen är NJA, som tidigare hade en mera renodlad sysselsättningsuppgift. Genom att nu målet lönsamhet och expansion klart uttalades fick kritiken mot de statliga företagen ny vind i seglen. Det var ingen svårighet att konstatera att företag som NJA och Uddevallavarvet inte gick ihop. Vad man bortsåg från var att dessa och

Nr 66

Onsdagen den
26 april 1972

De statliga företagen

*Ang. finansieringen
av projekterade ut-
byggnader vid
Norrbottnens
Järnverk, m. m.*

Onsdagen den
26 april 1972

*De statliga
företagen*

*Ang. finansieringen
av projekterade ut-
byggnader vid
Norrbottnens
Järnverk, m. m.*

andra företag haft speciella uppgifter och att man knappast kunde förvänta sig att de skulle uppfylla lönsamhetskraven i samma ögonblick som dessa uttalats. Dessa företags speciella situation och sysselsättningsuppgifter glömde man i sammanhanget bort.

Var det då fel att utöka ambitionerna för de statliga företagen? Kanske om man skall se till den borgerliga pressens reaktion med dess blandning av harm över att de statliga företagen skulle expandera och dess oförställda glädje när företag med svårigheter tvingades till driftinskränkningar. Men för de allra flesta står det alldeles klart att bildandet av ett samordnande förvaltningsbolag var en riktig åtgärd som på sikt är en förutsättning för en konkurrenskraftig statlig företagsgrupp.

Trots de speciella problem som flera statsägda företag har jämfört med privatägda företag lyckades ändå Statsföretagsgruppen under 1971 få en avkastning på det arbetande kapitalet på 4,2 procent. Det är ingen hög avkastning; den är inte ens godtagbar sedd på litet sikt. Men den är enligt vad jag inhämtat fullt i klass med vad de flesta stora företag i detta land lyckades uppnå under den lågkonjunktur som rådde 1971.

Statsföretags årsredovisning för förra året har ännu inte lämnats. Den kommer för övrigt snare att bli föremål för särskild behandling i riksdagen. Jag skall därför inte nu gå närmare in på den. Jag vill bara konstatera att koncernens fakturerade försäljning under 1971 ökade med 9,9 procent men att överskottet före bokslutsdispositioner och skatter sjönk från 283 miljoner kronor år 1970 till 197 miljoner kronor förra året. Nettovinsten sjönk från 11 miljoner 1970 till 8 miljoner 1971. I sammanhanget bör då noteras att ca 80 procent av gruppens fakturering hänförde sig till produkter som drabbades särskilt hårt av konjunkturedgången.

Koncernens överskott koncentrerades 1971 främst till LKAB och Tobaksbolaget. För dessa två bolag redovisades ett sammanlagt överskott före bokslutsdispositioner och skatter av över 360 miljoner. Gruppens samlade resultat reducerades av underskott hos ett tiotal bolag, främst NJA 63 miljoner, Uddevallavarvet 33 miljoner, SMT 32 miljoner, Kalmar Verkstad 22 miljoner, Uddcomb 19 miljoner och SVETAB 16 miljoner.

Statsföretags metod att överföra överskottsmedel från de vinstgivande företagen till förlustföretagen genom koncernbidrag är tydligen en källa till stor förargelse för moderaterna, i synnerhet för herr Burenstam Linder. Han har tidigare flera gånger kritiserat användningen av koncernbidrag inom Statsföretag. Enligt Göteborgs Handels- och Sjöfarts-Tidning den 18 april har han ånyo gått till angrepp i denna fråga, och han har för övrigt tagit upp den även i annat sammanhang.

Det förefaller faktiskt som om herr Burenstam Linder lever i den tron att koncernbidragsinstitutet är något exklusivt för Statsföretag. Så är det ju inte. Skattelagstiftningen medger vinstgivande företag att minska sina vinster genom att ge koncernbidrag som sedan via moderbolaget fördelas på förlustbolag inom en och samma koncern. Härigenom minskas dessa företags förluster. Eftersom det är givande för bolagen taxeringsmässigt att få göra avdrag för bidragen är det obestridligt att skattekostnaden för dessa bolag minskar. Det är den avsedda effekten med koncernbidragsinstitutet för att möjliggöra för koncerner med blandade vinst- och

förlustföretag att konsolidera sin totala ekonomi. I sin tur kan detta sedan leda till en totalt sett ökande och beskattningsbar lönsamhet, vilket ju är i samhällets intresse.

Den reducerade skattekostnaden för koncernen är motivet för att Statsföretags styrelse beslutat att i största möjliga utsträckning använda koncernbidragsformen. Styrelsebeslutet är emellertid, som jag har talat om i mitt interpellationssvar, kompletterat med tillägget att de kommuner där bidragsgivande bolag skattar icke genom koncernbidragen skall gå miste om några skatteintäkter.

Herr Burenstam Linder måste väl vara medveten om att koncernbidrag används i enlighet med skattelagstiftningens bestämmelser av alla koncernbildningar i detta land så snart förutsättningar härför föreligger. Det kan väl heller inte vara så att herr Burenstam Linder menar att vi skall ha en speciell lagstiftning för statliga företag som förbjuder dessa att använda koncernbidrag? Koncernbidrag användes av Statsföretag i begränsad utsträckning redan 1970. Denna deklaration har utan anmärkning prövats i första instans, och mellankommunala skatterätten har heller inte framfört några anmärkningar.

Moderaterna, herr talman, som så ofta vill göra gällande att statliga företag ges sådana förmåner att de inte konkurrerar på lika villkor med de privata företagen, vill nu tydligen vända på steken och sätta de statliga företagen i strykclass jämfört med de privata företagen. Vilket samhällsansvar vittnar inte detta om!

Att Statsföretag känner sitt samhällsansvar framgår av att företaget frivilligt avstår från avdragsrätten i fråga om kommunalskatten. De kommuner i vilka bidragsgivande företag ligger förlorar sålunda inga skatteintäkter. Jag skulle inte tro att detta generösa förfarande är vanligt bland alla de koncerner som utnyttjar koncernbidragsinstitutet.

Kritiken mot Statsföretag har särskilt uppehållit sig kring några företag inom gruppen, t. ex. NJA, Kalmar verkstad och Uddevallavarvet. Dessa företag har vissa gemensamma drag. De hade alla lönsamhetsproblem när de överfördes till Statsföretag och var i behov av en rejäl upprustning. Jag skall uppehålla mig något kring dessa företag, som i flera avseenden är typiska genom sin tillkomst och senare utveckling.

När riksdagen 1939 fattade beslut om att bygga ett järnverk i Norrbotten var det för att öka sysselsättningen och ge länet ett mångsidigt näringsliv. Under perioden fram t. o. m. 1954 byggdes järnverket successivt ut. Därefter följde en period med i stort sett tillfredsställande resultat. Efter 1962 har NJA redovisat betydande förluster, beroende dels på de försämrade stålkonjunkturerna, dels på behovet av expansionsinvesteringar.

Statsföretags övertagande av NJA inledde en rekonstruktion av företaget. Företagets ledningsfunktioner förstärktes, och efter ingående marknads- och lönsamhetsbedömningar fastställdes ett produktprogram. Detta produktprogram har legat till grund för det mycket omfattande investeringsprogram som nu håller på att förverkligas inom NJA. Detta har tidigare redovisats i riksdagen.

Sammanfattningsvis innebär programmet att NJA får produktionskapacitet som ger företaget de nödvändiga förutsättningarna för lönsam-

Nr 66

Onsdagen den
26 april 1972

*De statliga
företagen*

*Ang. finansieringen
av projekterade ut-
byggnader vid
Norrbottens
Järnverk, m. m.*

Onsdagen den
26 april 1972

*De statliga
företagen*

*Ang. finansieringen
av projekterade ut-
byggnader vid
Norrbottnens
Järnverk, m. m.*

het och konkurrenskraft. Den utvidgade verksamheten har beräknats ge sysselsättning åt ytterligare 400 personer. Hade utbyggnaden inte kommit till stånd, skulle snarast en minskning med ungefär lika många personer ha blivit nödvändig. Investeringsprogrammet, som sträcker sig fram till 1973, har — som jag sagt — beräknats kosta 550 miljoner kronor.

Under ytterligare ett par år — innan effekterna av investeringsprogrammet hunnit slå igenom i resultatet — räknar NJA med förluster på grund av bl. a. höjda råvarupriser. Årets stora förlust, 62 miljoner kronor, bör också ses mot bakgrunden av den konjunkturedgång som tillfälligt drabbat branschen. NJA är därför på intet sätt ensamt om att ha haft ett besvärligt läge 1971. Svenska och utländska konkurrenter har under året tvingats konstatera förluster i samma omfattning som NJA. NJA kan trots konjunkturbetingade svårigheter just nu se framtiden an med viss tillförsikt.

NJA kunde under fjolåret redovisa en produktionsökning med nära 13 procent på ungefärligen samma antal sysselsatta. Det bär vittnesbörd om att ledningen för företaget och alla anställda söker att komma till rätta med svårigheterna. Men fortfarande arbetar man med order tagna 1968 och 1969 och till de årens priser, som i dag ligger omkring 30 procent under det faktiska kostnadsläget. Men i takt med att NJA arbetar av de äldre arbetsorderlistorna och får in nya order till rimligare priser förbättras läget. Orderingången under de första av detta års månader ligger ca 12 procent över fjolårets motsvarande tid.

De som arbetar i NJA är i lika hög grad som andra värda ett erkännande och värda att få tillräckliga resurser för att bli produktionsmässigt likställda med jämförbara företag — och då även den arbetsmiljö som ger ökad arbetstillfredsställelse. Jag skulle vilja tillägga att man kanske ibland är litet för återhållsam med uppgifter som också har ett, som jag betraktar det, mycket positivt innehåll. Det borde vara rimligt att här få säga, att så långt jag vet har samtliga efter den 1 april i år månadslön vid NJA. Vidare utvecklar man inom NJA en organisation för medinflytande, en utbyggd företagsdemokrati, som efter hand torde ha mycket att ge av erfarenheter också för andra. Det borde vara av ett visst intresse för Jörn Svensson att studera även andra företag än LKAB.

Genom de här vidtagna åtgärderna inom NJA och det omfattande investeringsprogrammet kan företaget utöver det ursprungliga sysselsättningsmålet väntas uppnå en sådan effektivitet att det skall kunna hävda sig i konkurrensen med övriga företag i branschen samtidigt som det även i fortsättningen utgör en livsviktig del av länets näringsliv.

Vad beträffar Kalmar verkstad AB hade Sverige under 1950-talet ett antal företag som tillverkade rullande järnvägsmateriel. Det var bl. a. Kockums, ASJ, Kalmar verkstad, Hägglund & Söner och Gävle vagnverkstad. Alla utom Gävle vagnverkstad, som är ett dotterbolag till SJ, har måst upphöra med denna produktion. För några veckor sedan tillkännagavs att Kockum-Landsverk beslutat avveckla sin grävmaskinstillverkning genom överlåtelse till Åkermans. Grävmaskinstillverkningen togs upp som ersättning för järnvägsmaterielen men blev aldrig en lämplig ersättning för tillverkningen av järnvägsvagnar. Hägglund & Söners och

ASJ:s avvecklingsproblem är också bekanta. På samma sätt försökte Kalmar verkstad att finna ersättning för järnvägsvagnarna. Till skillnad från förhållandena hos de övriga här nämnda företagen utgjorde rullande järnvägsmateriel stommen i Kalmar verkstads produktion. När omläggningen till annan produktion misslyckades, tvangs ägaren fatta beslut om avveckling av företaget. Denna avveckling sker långsamt och med betydande åtaganden från ägarens sida för att personalen skall kunna få annan sysselsättning. Bl. a. har som bekant Statsföretag genom ett avtal med Volvo lyckats ge framtida sysselsättning för en betydande del av dem som nu är anställda i Kalmar verkstad och som bor i Kalmarregionen. Totalt väntas Volvo sysselsätta över 600 personer i Kalmar när företaget är uppbyggt. Starten kommer inom kort, och utbyggnaden torde vara färdig – så att man kan börja nyanställa personal – i början av 1974.

Det torde vara svårt för att inte säga omöjligt att finna exempel på så långtgående åtgärder för att skydda de anställda vid en avveckling av ett företag som man vidtagit i fallet Kalmar verkstad. Kritikernas enögdhet när det gäller att plocka fram ett statligt bolag som råkat ut för svårigheter är här slående. Alla de nämnda företagen genomgick i princip samma utveckling med åtföljande personalinskränkningar. Kalmar verkstad, som kände ansvar för sina anställda, fick stå vid skampålen för att det råkade ske en utveckling som var likartad med vad som hänt i en rad av bolag.

Uddevallavarvet har i likhet med NJA varit ett förlustföretag, vars fortsatta existens främst motiverats av dess betydelse för sysselsättningen inom regionen. Inom Uddevallavarvet har man inte låtit sig nöja med enbart denna sysselsättningsroll. Under senare år har man därför successivt vidtagit en rad genomgripande rationaliseringsåtgärder samtidigt som man börjat genomföra ett investeringsprogram på ca 30 miljoner kronor för att öka nybyggnadskapaciteten för stora fartyg. Programmet skall vara genomfört under 1972. Jag förväntar också att man från Uddevallavarvets ledning och från Statsföretag skall komma med ett ytterligare investeringsprogram, som även skall lösa de arbetsmiljöproblem som finns vid företaget. Den ökade kapaciteten och gynnsamma order, som ger sysselsättning till 1975, gör att man inom företaget snart väntar successivt bättre resultat med överskott. Nyrekryteringen av personal de två senaste åren vid Uddevallavarvet har omfattat 200 personer. Uddevallavarvet kan i dag sägas ligga väl till bland de svenska storvarven. Statens insatser på detta område inskränker sig för övrigt inte till engagemanget i Uddevallavarvet utan består även i medverkan vid saneringen av Götaverken och i betydande kreditgarantier till svensk varvsindustri.

Jag har velat ge en annan bild av utvecklingen inom några av de statliga bolagen än vad som vanligtvis redovisas av kritikerna. Med exemplen från NJA, KVAB och Uddevallavarvet har jag velat visa att man aktivt gripit sig an problemen och beaktat både de speciella uppgifter som åvilar dessa företag och de företagsekonomiska kraven.

Men visst begås det misstag inom den statliga sektorn såväl som inom den privata. SMT:s misslyckande kan inte enbart förklaras av den svåra

Nr 66

Onsdagen den
26 april 1972

*De statliga
företagen*

*Ang. finansieringen
av projekterade ut-
byggnader vid
Norrbottens
Järnverk, m. m.*

Onsdagen den
26 april 1972

*De statliga
företagen*

*Ang. finansieringen
av projekterade ut-
byggnader vid
Norrbottnens
Järnverk, m. m.*

situationen för verktygsmaskinindustrin. Jag måste erkänna att företagets ledning inte förefaller ha bemästrat problemen, vilket för övrigt framhålls i revisorernas nu offentliggjorda berättelse. Så snart läget stod klart för SMT:s styrelse vidtog man de åtgärder som man fann nödvändiga, och efter en utvärdering av olika alternativ presenterades en plan för omstrukturering av företaget. Jag beklagar djupt att detta drabbar ett stort antal anställda inom SMT, men jag kan försäkra kammaren att alla åtgärder för närvarande vidtages inom Statsföretag för att så långt det är möjligt bereda dem som skall friställas ny sysselsättning.

Herr talman! I uppenbart syfte att förstärka intrycket kring händelserna rörande SMT levererar herr Burenstam Linder i sin interpellation en helt fantastisk historia. Omskrivet tycks herr Burenstam Linder vilja säga att illvilliga människor köpte in de företag som kom att ingå i SMT-gruppen för att krossa dem. Det är en helt otrolig målsättningsfilosofi som herr Burenstam Linder presenterar och som borde ge honom anledning att än en gång tänka över sina beskyllningar. Han har tillfälle att säga någonting om det, när han kommer upp i talarstolen.

Företagen inom SMT-gruppen inköptes för att klara sysselsättningen för en del av dem som blev utan arbete, när riksdagen beslutat avveckla centrala flygverkstaden i Västerås. Detta var 1968, då riksdagen också uttalade önskemålet om en stark forcering av ansträngningarna att finna annan verksamhet. Det var i och för sig en lovvärd ambition från försvarets fabriksverks sida i kontakt med försvarsdepartementet när SMT bildades. Tyvärr visade det sig att samtliga huvudprodukter utom bolagets numeriskt styrda svarv gav otillfredsställande bruttoresultat. 1969 och 1970 var förlusterna måttliga, om man beaktar att företaget befann sig i ett uppbyggnadsskede. Förlusten 1969 redovisas till 3,9 miljoner och förlusten 1970 till 7,8 miljoner.

Krisen för företaget accentuerades mycket dramatiskt under andra halvåret 1971 till följd av en starkt förändrad orderingång. För den maskinprodukt som — jag var nyss inne på detta — gav ett mera tillfredsställande bruttoresultat, den numeriskt styrda tiotumssvarven, var orderingången 1970 155 maskiner och under första halvåret 1971 80 maskiner — alltså fortfarande relativt tillfredsställande — men under andra halvåret 1971 sjönk orderingången till 15 maskiner.

Företagets uppbyggnad baserades på en kraftigt växande försäljningsvolym som visade sig orealistisk. Denna maskintyp av standardkaraktär har snabbt förlorat marknaden, och det nya har inte utvecklats som man räknat med, delvis på grund av konstruktiva brister.

Efter hand som situationen klarnade för styrelsen i SMT initierades en rad utredningar senhösten 1971. En ny verkställande direktör utsågs. De alternativ som penetrerades var dels en omedelbar nedläggning, dels olika varianter av en koncentration och en nedbantning av produktsortimentet. Det är den senare vägen som SMT:s ledning och Statsföretag har följt.

Herr talman! Jag har hittills uppehållit mig kring några av de företag inom Statsföretagsgruppen som blivit utsatta för negativ kritik. Man får dock inte glömma att flertalet statliga företag inte avviker från privata företag inom respektive branscher i fråga om effektivitet och resultat.

Man bör bedöma dem som är positiva med samma mått som man bedömer privata företag. Man bör bedöma de företag inom den statliga gruppen som har svårigheter med samma mått som man bedömer företag med svårigheter på den privata sidan eller den kooperativa sidan.

Det finns vissa undantag i pressen, när man redovisar vad som inträffar också i de statliga företagen. Jag minns om en artikel i Dagens Nyheter i slutet av mars, där en undersökning uppmärksammas som utförts av bl. a. professor Ulf af Trolle. I artikeln heter det:

”Tobaksbolaget har lyckats över förväntan klara den fria konkurrensen, konstaterar författarna. Förutsägelsen var att bolaget skulle tvingas ned till en marknadsandel på 70 proc. I verkligheten har marknadsandelen endast sjunkit till ca 80–85 procent och har dessutom stabiliserats på denna nivå. Till detta kommer att lönsamheten förbättrats starkt.” Företaget har t. o. m., heter det vidare, ”visat sig vara konkurrenskraftigt på världsmarknaden”.

Det finns ett litet företag som heter CEA-verken, som 1971 ökade sin omsättning med över 50 procent och samtidigt ökade rörelseöverskottet med mer än 30 procent. Jag har inte sett några särskilt braskande rubriker om detta i våra tidningar.

Jag har heller inte sett så förfärligt mycket av skrivelser kring Vattenfall. Vattenfall är ju ändå ett statligt ägt företag sedan gammalt och mycket välkänt. Det är välskött. Det lämnade en bruttovinst förra året på nära 700 miljoner och en nettovinst på ca 300 miljoner. Detta borde vägas in i den diskussion som vi för om möjligheten att bedriva statlig företagsverksamhet, när man samtidigt gör bedömningarna av privata företag. Det finns inom gruppen statliga företag en hel rad, som inte bara är värda att visas upp utan som också är värda ett erkännande för det arbete som där nedläggs.

Herr talman! Under debatten om statliga företag i denna kammare i december förra året diskuterades också förenade fabriksverken. Som jag då framhöll har justitiekanslern granskat vissa åtgärder som FFV vidtagit rörande vissa borgens- och lånefrågor. Justitiekanslern anser sig kunna låta bero vid de uttalanden han gjort och har därmed avslutat ärendet. I den utsträckning sådana frågor åter blir aktuella kommer de att underställas riksdagen på vanligt sätt. Vi har också exempel på det.

FFV redovisade under verksamhetsåret 1970/71 en nettoförlust på 23 miljoner kronor, sedan extraordinära avskrivningar gjorts på tillsammans 39 miljoner för att anpassa värderingen av tillgångarna till de regler som gäller för aktiebolag. Med hänsyn till att FFV:s framtida marknadssituation, framför allt i fråga om militära produkter, kan komma att förändras har jag tillkallat sakkunniga för att utreda och framlägga förslag om FFV:s framtida inriktning. Detta har också redan påpekats av utskottets ordförande. Jag vill understryka att utredningens uppgift är framåtsyftande för att med hjälp av bl. a. de förslag som de sakkunniga kan lämna skapa en fullt konkurrenskraftig enhet av FFV. I direktiven understryks att förutsättningen för produktionen inom FFV måste vara att den ger full kostnadstäckning på lång sikt.

Man skall emellertid komma ihåg att i det övergångsskede från det tidigare försvarets fabriksverk till det nuvarande förenade fabriksverken

Onsdagen den
26 april 1972

*De statliga
företagen*

*Ang. finansieringen
av projekterade ut-
byggnader vid
Norrbottnens
Järnverk, m. m.*

— en övergång som vi nu delvis har passerat men delvis ännu är inne i, och där det gällt att från en relativt skyddad verksamhet gå över till en mera konkurrensmässig sådan — är det inte så lätt att hitta de rätta formerna. Vi får se vad utredningen kan komma fram till.

En av orsakerna till att utredningen tillsatts är också de krav som ställs på FFV och andra försvarsmateriellproducerande företag i vad gäller flexibilitet i produktionskapaciteten. Det är av största vikt att de civila produkter man där kan välja för att komplettera det militära produktionsprogrammet med är lönsamma. Såväl FFV som konkurrenterna har haft svårigheter i det fallet. Som jag tidigare sagt i denna kammare anser jag det inte vara befogat att ytterligare utreda vad som förevarit inom förenade fabriksverken utan anser att alla ansträngningar nu skall göras för att få verksamheten effektiv.

Herr talman! Jag vill avsluta detta inlägg med några ord om de insatser som för närvarande görs inom Statsföretagsgruppen på företagsdemokratins område, och jag gör det så mycket hellre som herr Svensson i Malmö från vpk:s sida ju har varit kritisk mot vissa drag i den verksamheten. Utskottets talesman herr Svanberg har ju oförbehållsamt sagt att vi inte försvarar en del av det som förevarit i det fallet, exempelvis inom LKAB, utan vi engagerar såväl Statsföretag som oss själva i uppgiften att successivt rätta till de sakerna i samverkan med berörd personal.

Den verksamhet som pågår på det företagsdemokratiska området drivs parallellt efter två linjer. Den ena, som företagsdemokratidelegationen svarar för, har hittills bedrivits genom förstudier vid fyra företag inom gruppen. Dessa förstudier väntas nu i samarbete med Statsföretag och i enlighet med delegationens direktiv leda till en försöksverksamhet. Samtidigt med delegationen och i samarbete med denna driver Statsföretag dessa frågor. Utgångspunkten för arbetet är ramprogrammet om "Statsföretags inriktning inom det företagsdemokratiska området", som syftar till att ge alla i företagen anställda och på alla nivåer medinflytande, samtidigt som det syftar till att skapa tillfredsställelse med arbetet.

Statsföretag har nu löntagarrepresentanter i hälften av dotterbolagen. Man har sålunda inte suttit med armarna i kors för att invänta en lagstiftning om styrelserepresentation. Vidare har Statsföretag anordnat utbildning för löntagarrepresentanterna i styrelsen. Enligt en undersökning utförd av företagsdemokratidelegationen i mars 1972, "Anställda i styrelsen", har denna utbildning rönt stor uppskattning. Statsföretag har stora ambitioner att verka för en vidgning av företagsdemokratien. Trots att flera positiva resultat redan uppnåtts anser man sig ännu bara stå i starten av denna verksamhet.

Herr talman! Jag har med detta inlägg försökt bidra till att nyansera debatten om de statliga företagen. Jag efterlyser en vilja från oppositionens sida att sätta sig in i vissa statliga företags speciella problem. Jag efterlyser också en ärlighet hos oppositionen, som tar sig uttryck i att jämföra de statliga företagen med de privatägda med hjälp av lika mått. Om man söker ge en rättvisande bild av statlig företagsverksamhet skall man finna att de statliga företagen framför allt under beaktande av de särskilda uppgifter som åtskilliga av dem ställts inför — att ge sysselsättning i svårlokaliserade områden — fyller en uppgift likvärdig

andra företags. Vid svårigheter av strukturell art eller föranledda av vikande konjunkturen bör de statliga företagen bli mätta med samma mått som andra företag. Det måste väl ändå ligga i hela samhällets intresse att de statsägda företagen kan fylla den uppgift, för vilken de tillskapats: att så långt det är möjligt ge en tryggad sysselsättning i verksamheter som producerar nyttigheter och bidra till en vidareutveckling av vårt näringsliv.

Allra sist, herr talman, skall jag besvara fru Marklunds interpellation om företagsdemokratien i statliga företag.

Fru Marklund har frågat mig om jag har uppmärksammat vissa i interpellationen berörda förhållanden rörande verksamheten med företagsdemokrati i statliga företag och om jag med anledning av detta avser att föranstalta om en översyn av denna verksamhet.

Ett av målen för regeringens näringspolitik är att skapa förutsättningar för ett ökat löntagarinflytande över produktionens utformning och utveckling. De riktlinjer som riksdagen fastställt för den statliga företagsverksamheten i samband med tillkomsten av Statsföretag AB innebär också att de statliga företagen skall sträva efter att nå allt större arbetstillfredsställelse för de anställda, ett mål som hänger nära samman med frågan om de anställdas medinflytande.

I syfte att pröva olika vägar att öka de anställdas inflytande i de statliga bolagen tillsattes redan år 1968 den s. k. företagsdemokratidelegationen. Delegationen genomför nu i enlighet med sina direktiv ett antal försök med fördjupad företagsdemokrati i några statliga företag. Försöken sker i samverkan med företagsledningen, de anställda och deras fackliga organisationer.

Vid sidan av den av delegationen bedrivna verksamheten pågår försök med olika former av vidgad företagsdemokrati i flertalet statliga företag. Ett av de företag som tidigast och mest systematiskt tagit upp dessa frågor är LKAB, som fru Marklund berör i sin interpellation.

Av stor betydelse i detta sammanhang är givetvis det program för inriktningen av Statsföretags arbete inom det företagsdemokratiska området som antogs av bolagets styrelse förra året. I detta ställs kravet att ett handlingsprogram för den företagsdemokratiska utvecklingen skall upprättas i varje företag. Detta skall utarbetas i intim samverkan mellan företagsledningen och de anställdas organisationer, i första hand inom företagsnämnden. Statsföretag arbetar nu tillsammans med företagsdemokratidelegationen med uppföljning och vidareutveckling av detta program.

Jag vill dock erinra om att den företagsdemokratiska utvecklingen innefattar en mycket komplicerad process. Tillämpningen av de övergripande intentionerna genom nya praktiskt användbara metoder för arbete och samverkan förutsätter insatser av alla berörda, såväl enskilda individer som grupper inom företaget. Som jag ser det, måste därför ett stort ansvar för att denna utveckling kommer till stånd och förs vidare läggas direkt på de i företaget berörda parterna, företagsledningen, de anställda och deras fackliga organisationer. Det innebär också att man måste acceptera att utvecklingen kan gå olika fort inom olika företag.

Mot denna bakgrund anser jag att den verksamhet som successivt

Nr 66

Onsdagen den
26 april 1972

*De statliga
företagen*

*Ang. finansieringen
av projekterade ut-
byggnader vid
Norrbottens
Järnverk, m. m.*

Onsdagen den
26 april 1972

*De statliga
företagen*

*Ang. finansieringen
av projekterade ut-
byggnader vid
Norrbottens
Järnverk, m. m.*

utvecklas inom de statliga bolagen har givit värdefulla resultat. Jag kan här erinra om att man inom vissa statliga företag gått längre när det gäller att ge de anställda inflytande även i beslutsprocessen, t. ex. genom medverkan i styrelsen eller direktionens arbete, än vad man hittills varit beredd att pröva inom den privata sektorn.

Av det sagda framgår att jag tillmäter arbetet med en vidgad företagsdemokrati inom de statliga bolagen den allra största betydelse. Självfallet följer jag därför utvecklingen med stor uppmärksamhet. Det måste dock även i fortsättningen i första hand ankomma på de lokala parterna att bestämma den praktiska inriktningen och utformningen av reformarbetet. Jag utgår dock ifrån att såväl företagsdemokrati-delegationen som Statsföretag AB kommer att aktivt medverka för att vägleda och stödja de berörda parterna i det fortsatta arbetet.

Innan de praktiska resultaten av Statsföretags nyligen antagna handlingsprogram haft tid att mogna fram och innan företagsdemokrati-delegationen kunnat göra en mer fullständig utvärdering och sammanställning av sin försöksverksamhet, är det dock inte möjligt att dra några mer långtgående och generella slutsatser rörande den företagsdemokratiska utvecklingen inom de statliga bolagen. I avvaktan på detta är jag inte beredd att nu förorda någon speciell översyn av verksamheten med företagsdemokrati i de statliga företagen.

Fru MARKLUND (vpk):

Herr talman! Jag ber att få tacka industriministern för svaret på mina båda interpellationer.

När riksdagen i fjol behandlade förslagen om lån och bidrag till NJA förutsatte vi från vpk-gruppens sida att den satsning som då var aktuell skulle följas av ett fortsatt och maximalt stöd till järnverkets vidareutbyggnad. Skälen för en sådan har anförts i många sammanhang. Dit hör inte minst de lokaliseringspolitiska och samhällsekonomiska. Även i den investeringsfråga som jag aktualiserat i interpellationen väger dessa skäl mycket tungt. Det är ytterst nödvändigt att här och i fortsatta resonemang om koksverket och de kostnader det för med sig betona de positiva konsekvenser för samhällsekonomin och för den fortsatta lokaliseringen av industrier till den aktuella regionen som en investering av det här slaget skulle ge. Bl. a. bidrar den till att förbättra förutsättningarna för lokalisering av verkstadsindustri till orten.

I interpellationssvaret uttalar industriministern ingen egen mening om projektet. Men under en resa i Norrbotten nyligen lär statsrådet ändå enligt pressen ha uttalat, att han anser att koksverket skulle bli en tillgång för Norrbottens järnverk. Och detta torde vara odiskutabelt. NJA, som projekterat koksverket, har funnit att det har mycket gynnsamma ekonomiska förutsättningar. Investeringen på ca 340 miljoner kronor skulle betala sig inom åtta år enligt dess beräkningar. Och efter detta skulle givetvis företagets likviditet ha förbättrats så att det då skulle ha bättre förutsättningar för egen finansiering. NJA skulle slippa köpa kol och olja och självt säkerställa sitt behov av koks, en vara som varierar kraftigt både när det gäller kvalitet och priser på marknaden.

Å andra sidan finns de negativa följder som ett nej till den planerade

Onsdagen den
26 april 1972

*De statliga
företagen*

*Ang. finansieringen
av projekterade ut-
byggnader vid
Norrbottens
Järnverk, m. m.*

investeringen skulle medföra. Företaget skulle återigen hamna i den ogynnsamma situation där det befann sig innan verkningarna av de senaste investeringsinsatserna började märkas. NJA har ju alltid haft svårigheter med att kunna fungera på jämbördiga villkor med andra järnbruk eftersom behovet av modern utrustning inte beaktats. Där har, som herr Svensson i Malmö tidigare i debatten nämnt, använts utrustningar som långt tidigare har utmönstrats i andra järnverk.

Industriministern redovisar i sitt svar de insatser som görs för att finansiera det nu pågående investeringsprogrammet vid NJA. Även om jag vidhåller den uppfattning jag tidigare redovisat i riksdagsdebatter om att NJA med beaktande av företagets regionalt avgörande betydelse borde ha getts ännu större stöd och gynnsammare lånevillkor, så skall jag gärna säga att dessa satsningar är steg på vägen till en riktig utbyggnad av NJA. Men för att följa med i den utveckling, som man med dessa satsningar äntligen har påbörjat, så måste koksverksprojektet behandlas som ytterst angeläget för att det statsägda företaget skall ges möjlighet att på ett effektivt sätt kunna fullfölja utvecklingsprogrammet. Detta är nödvändigt för att företaget skall bli lönsamt, i den mening som är vedertagen i debatterna.

Men därtill kommer tillskottet i fråga om arbetstillfällen – ett nog så betydelsefullt skäl i vårt arbetslöshetsdrabbade län. När statsrådet enligt tidningsreferat bedömer investeringens storlek mot bakgrunden av att antalet nyanställda inte skulle bli större än 150, och enligt samma tidningsreferat säger att det kanske finns andra, bättre vägar att gå som ger fler arbetstillfällen, så måste jag fråga statsrådet: Vilka vägar? Och har statsrådet när han gör sådana bedömningar då övervägt alla sidor, t. ex. antalet sysselsättningstillfällen under byggnadstiden eller följdverkningarna i form av eventuellt nya industrier till orten?

Eftersom Statsföretags styrelse nu inte anser sig kunna svara för det nödvändiga kapitaltillskottet till NJA, skall frågan prövas av regeringen. Denna prövning skall enligt industriministerns svar föregås av en undersökning inom industridepartementet. Undersökningen skall "pröva projektet med utgångspunkt i de berörda aspekterna", heter det i industriministerns svar. Men är inte de berörda aspekterna redan tillräckligt undersökta och prövade? Delar inte industriministern de synpunkter NJA:s ledning har på projektets ekonomiska fördelar? Är inte industriministern överens om tyngden i de lokaliseringspolitiska skälen?

Att projektet är betydelsefullt tycks ju statsrådet ha konstaterat vid besöket i Norrbotten. Och den meningen förutsätter jag att statsrådet företräder i regeringens behandling av frågan, en behandling som jag nog tycker borde kunna komma till stånd – och med gynnsamt resultat – utan ytterligare undersökningar. Här är ett tillfälle att en gång göra en snabb insats för NJA. Det har så många gånger förekommit dröjsmål i samband med NJA:s verksamhet.

Frågan om AP-fondernas användning har aktualiserats i olika sammanhang. Bl. a. har Landsorganisationen vid upprepade tillfällen ställt krav om ändrade regler för AP-fondernas användning. Nu används 20 procent av nyplaceringarna varje år till industrin. Enligt vad finansministern sade i

Onsdagen den
26 april 1972

*De statliga
företagen*

*Ang. finansieringen
av projekterade ut-
byggnader vid
Norrbottens
Järnverk, m. m.*

den allmänpolitiska debatten i höstas kommer dock inte något av detta de statliga företagen till godo. Finns det inte anledning, bl. a. med anknytning till det investeringsprojekt som nu är aktuellt vid NJA:s koksverk, att ändra också på det förhållandet?

Beträffande frågan om förbättringarna av arbetsmiljön noterar jag de åtgärder som statsrådet anger i sitt svar. Många av dessa projekt härrör sig dock till de nya delar av järnverket som påbörjats eller planerats inom det pågående investeringsprogrammet. Jämsides med dessa måste emellertid också ett fortlöpande upprustningsarbete bedrivas inom äldre delar av järnverket, där t. ex. stora temperaturskillnader mellan stark hetta vid arbetsplatsen och kyla vid övervakningsplatser är påtagliga problem. Det är av största vikt för Norrbotten och för den statliga företagsamheten att NJA ges alla möjligheter att hävda sig i förhållande till andra järnverk och komma ifrån karaktären av underleverantör. För företaget internt är det lika viktigt att det blir en arbetsplats, där de anställda bereds en miljö som stimulerar till ökad produktion utan ökade fysiska och psykiska påfrestningar.

NJA:s framtida utveckling är således av största betydelse för Norrbotten. Av stor vikt är naturligtvis också utvecklingen inom länets andra stora statliga företag, LKAB, och detta inte minst när det gäller förhållandena för de anställda inom företaget.

Industriministern säger i svaret på min andra interpellation att han ännu inte anser det möjligt att dra några mer långtgående och generella slutsatser rörande den företagsdemokratiska utvecklingen inom de statliga bolagen. Jag kan medge att min fråga, huruvida industriministern planerar en översyn av verksamheten med företagsdemokrati, kan uppfordra till en sådant svar. Men min fråga var å andra sidan förankrad i förhållandena vid ett enskilt företag – LKAB – och det skulle ha varit intressant att höra hur industriministern ser på just de förhållandena. Att jag tar upp LKAB beror inte på någon sorts ensidighet eller att jag inte skulle se vad som händer inom andra företag – något som industriministern för en stund sedan antydde att Jörn Svensson skulle göra – utan på att jag verkligen anser att förhållandena på LKAB måste diskuteras för att man skall komma fram till förbättringar av vad som där händer. Statsrådet säger visserligen på en annan plats i sitt svar att det i första hand måste ankomma på de lokala parterna att bestämma den praktiska inriktningen och utformningen av reformarbetet. Men när ett statligt företags ledning i frågor som rör samverkan inom företaget uppträder på ett sådant sätt att den centrale samrådsombudsmannen, som ju har en ytterst viktig funktion i detta sammanhang, slutar sin anställning och som skäl anger företagsledningens agerande, då måste väl ändå detta uppmärksammas såväl av Statsföretags ledning som av industridepartementet. När den man som har arbetat med att praktiskt omsätta allt tal om medinflytande och företagsdemokrati finner att det är en djup klyfta mellan allt det fina som har sagts och verkligheten, då behöver uppenbarligen företagsledningen vägledning i det fortsatta arbetet.

”Vi har språkat en massa, men det händer ingenting. Jag tror inte höjdarna accepterar golvet uppfattningar och krav. Kanske kostar det för mycket, kanske är det en fråga om makt.”

Det är en LKAB-anställds egna funderingar kring frågan om hur arbetsplatsträffarna -- de som skulle utgöra grunden för samverkan mellan de anställda -- fungerar.

Orden "det händer inget" möter man ofta i intervjuvar och i samtal med arbetare i LKAB. Ibland är de naturligtvis ett uttryck för en viss otålighet. Man hade stora förväntningar när det nya samverkanssystemet började praktiseras. Man deltog med intresse i träffarna, och aktiviteten var stor. När det så inte blev särskilt mycket resultat, avtog intresset. En del resignerade, och orden "det händer inget" används säkert också av dem.

Naturligtvis kan den formuleringen också vara en bekräftelse på det industriministern säger i sitt svar om att "den företagsdemokratiska utvecklingen innefattar en mycket komplicerad process". Jag har också framhållit i interpellationen att det på ett område där det inte finns några tidigare erfarenheter att tillgå är självklart att det kan krävas en tid av försök och att ändringar av systemen kan visa sig erforderliga. Mina frågor har alltså inte kommit till av okunnighet om de svårigheter som kan finnas. Men vad jag undrar över -- och som industriministern inte alls berörde -- är vad som kan göras för att få ledningarna inom statliga företag att bättre följa de riktlinjer som statsrådet hänvisar till och som alltså innebär bl. a. att de statliga företagen skall sträva efter att nå allt större arbetstillfredsställelse för de anställda. Det räcker inte med att hänvisa till att LKAB är ett av de företag som tidigast och mest systematiskt tagit upp de frågor det här gäller. I likhet med den åberopade samrådsombudsmannen är jag på det klara med att LKAB sannolikt har kommit längre än många andra företag, men om detta beror på att andra är mycket dåligt framme i det här avseendet, så är ju trösten ganska klen.

Jag tycker mig av statsrådets svar och även av vad han har sagt i den senare delen av sitt anförande kunna utläsa något av det som så ofta kommit fram i diskussionen om de statliga företagen och kanske i synnerhet LKAB, nämligen att kritiken är nyanslös och att det ändå sker så mycket mer där än inom den privata sektorn när det gäller att ge de anställda inflytande på olika områden. Men det är ju inte en anpassning till de privatkapitalistiska företagen frågan gäller. I varje fall är jag inte i det här sammanhanget intresserad av de relationerna. Det viktiga är att använda formen med statlig företagsamhet till att verkligen få fram ett fungerande system. Det är på arbetsplatserna inflytandet måste börja, och där måste alltså arbetarna få de befogenheter som gör ett sådant inflytande meningsfullt.

Statsrådet vet säkert mycket bättre än jag hur LKAB-ledningen ser på det fortsatta arbetet exempelvis då det gäller tillämpningen av de tidigare i denna debatt nämnda 31 tescerna. När statsrådet i sitt svar framhåller att ansvaret för utvecklingen måste läggas direkt på de i företaget berörda parterna - företagsledningen, de anställda och deras fackliga organisationer -- utgår jag från att han också känner till de fackliga organisationernas aktivitet på den kanten. Inom båda de stora avdelningarna i malmfälten har man arbetat fram förslag som gäller företagsdemokrati-frågorna inom LKAB. Det förslag till handlingsprogram som utarbetets i

Nr 66

Onsdagen den
26 april 1972

*De statliga
företagen*

*Ang. finansieringen
av projekterade ut-
byggnader vid
Norrbottnens
Järnverk, m. m.*

Onsdagen den
26 april 1972

*De statliga
företagen*

*Ang. finansieringen
av projekterade ut-
byggnader vid
Norrbottens
Järnverk, m. m.*

Gruvs avdelning 4 i Malmberget bygger i princip på det program för företagsdemokrati – Demokrati i företagen – som antogs på LO-kongressen i fjol höst. I förslaget ställs bl. a. krav på beslutanderätt över det egna arbetet, direkt inflytande över miljöfrågor på arbetsplatsen, så att arbetarna själva kan vidta åtgärder för att förbättra miljön och avgöra när arbetet är farligt och i så fall avbryta det, och vetorätt för representanterna i företagsnämnder. Programmet syftar således till ett väsentligt ökat inflytande i företaget och skulle – om det började tillämpas – kunna bli normgivande för svensk företagsdemokrati. Det är just sådana resultat som borde komma fram ur den verksamhet som har igångsatts på sina håll – inte rapporter om kapsejsade samverkanssystem.

Det som inträffat i LKAB måste tyvärr bli en plump i företagsdemokratidelegationens sammanställning av den hittills bedrivna försöksverksamheten. Den nödvändiga slutsatsen blir att det i fortsättningen måste läggas större vikt vid arbetarnas egen syn på hur företagsdemokratin skall byggas upp. Den ovilja att lyssna till arbetarnas mening som var en av orsakerna till gruvkonflikten för två år sedan tycks återigen ha brett ut sig inom LKAB. Det bör ligga i Statsföretags och industriministerns intresse att ändra på det.

Herr STRIDSMAN (c):

Herr talman! Jag ber först att få tacka för svaret på min fråga, som gällde vilka åtgärder regeringen avser att vidta för att planerna på byggandet av ett koksverk vid Norrbottens järnverk skall kunna förverkligas.

Industriministern säger i svaret att regeringen först skall låta göra en undersökning och sedan, när den är klar, pröva finansieringsfrågan. Tyvärr saknar jag i statsrådets svar ett besked om tidpunkten när undersökningen kan tänkas vara klar. Jag hoppas att industriministern på den punkten kan ge ett mera preciserat svar.

När nu svaret på min fråga lämnas i samband med behandlingen av näringsutskottets betänkande nr 16 i anledning av motioner angående de statliga företagen vill jag något beröra just Norrbottens järnverks stora betydelse för länet.

Norrbottens järnverk sysselsätter ca 3 500 personer och är en av ryggraderna i länets näringsliv. I länet hoppas vi på en framtida gynnsam utveckling för NJA. Jag hoppas inställningen är densamma hos kammarens ledamöter.

En beklaglig sak i sammanhanget är dock att det ekonomiska resultatet försämrats. Förlusten för järnverket var 63 miljoner under fjolåret. Det innebär en ökning i jämförelse med året innan. Den allra största anledningen till förlustökningen får nog tillskrivas att priset på koks – järnverkets viktigaste råvara – steg våldsamt under senare hälften av 1970 och låg kvar på samma nivå under första delen av 1971. Det är därför av allra största betydelse att regeringen nu så snart som möjligt får sin undersökning klar, så att ett ställningstagande till finansieringsfrågan kan ske. Jag kan inte tänka mig något annat än att regeringen måste komma till den slutsatsen, att koksverket är ett naturligt komplement till Norrbottens järnverk. Allt talar för detta: både företagsekonomiska och

sysselsättningsmässiga aspekter. Statsföretags styrelse ser också positivt på förslaget om byggande av ett koksverk.

Järnverkets ekonomiska förutsättningar skulle på ett avgörande sätt förbättras om vi fick ett koksverk. Dessutom skulle ett koksverk ge länet 200–300 nya arbetstillfällen, och inte minst möjligheten att nya arbetstillfällen tillskapas är ett tillräckligt motiv för en positiv behandling av denna fråga. Vi behöver i Norrbotten alla tillskott som ger sysselsättning, om vi skall kunna klara den av en enig länsopinion – regionala och kommunala myndigheter, politiska partier och övriga länsorgan eller lokala organ – uttalade befolkningsmässiga målsättningen.

Låt mig avslutningsvis med stor tillfredsställelse konstatera att det nuvarande investeringsprogrammet för NJA inriktas på att arbetsmiljön vid järnverket förbättras. Det är ett viktigt steg i rätt riktning. Jag vill i det sammanhanget säga att om vi under 1970-talet skall lyckas klara rekryteringen till kroppsarbetsyrkena är en av de allra viktigaste förutsättningarna att arbetsmiljön blir sådan att svensk ungdom finner det vara attraktivt att satsa på industriarbete.

Herr ENSKOG (fp):

Herr talman! Jag ber att på en gång få tacka industriministern för svaren både på herr Stålhammars och på min egen fråga angående SMT – herr Stålhammar har tyvärr blivit förhindrad att själv tacka för svaret.

När den nybyggda verkstadsavdelningen i Västerås, som hade kostat 4,5 miljoner kronor, invigdes för knappt två år sedan yttrade dåvarande industriministern Krister Wickman bl. a. att SMT-etableringen borde fungera som en effektiv dementi på talet om statens inkompetens att sköta företag. Han betecknade också företaget som ett bevis på att staten försöker leva upp till sitt arbetsgivaransvar.

Hurudant har då resultatet blivit? Året 1969 hade medfört en förlust på 0,9 miljoner kronor. År 1970 steg förlusten till 4,7 miljoner, sedan en varulagerreserv på 3,3 miljoner kronor tagits fram; totalt blev alltså förlusten 8 miljoner. I förvaltningsberättelsen för det året sägs det bl. a.: ”Förutsättningarna för produktionen 1971 är betydligt bättre, då företaget inte behöver belastas med en kostnadskrävande och produktionsstörande omflyttning.”

Vid årsskiftet 1970–1971 kunde verkställande direktören konstatera att man inte nått lönsamhetsgränsen och att den knappast skulle nås 1971 heller men att man kunde räkna med ett hyggligt överskott 1972. I oktober förra året bekräftades de misstankar om dålig lönsamhet och en utveckling till någonting ohållbart som många anställda uppenbarligen hade haft i varje fall sedan sommaren 1971. Det varslades om friställningar och permitteringar, och sådana åtgärder vidtogs också. I Västerås fick då 56 arbetare och ett 30-tal tjänstemän lämna SMT, och fyradagarsvecka infördes för delar av personalen. Detta trädde i kraft vid tiden för årsskiftet.

År 1971 blev förlusten såsom vi nu vet förödande – den blev 33 miljoner kronor – och man väntar kraftiga förluster även 1972 enligt förhandsinformationen om bokslutet för 1971, ur vilken jag har hämtat siffrorna för förlusten.

Nr 66

Onsdagen den
26 april 1972

*De statliga
företagen*

*Ang. finansieringen
av projekterade ut-
byggnader vid
Norrbottens
Järnverk, m. m.*

Onsdagen den
26 april 1972

*De statliga
företagen*

*Ang. finansieringen
av projekterade ut-
byggnader vid
Norrbottens
Järnverk, m. m.*

Det var i det läget jag för drygt en månad sedan ställde frågan, hur industriministern bedömde möjligheterna att fortsätta verksamheten med så stora förluster vid en omsättning på bara 56 miljoner kronor.

Nu har bolagsstämman hållits. I den revisionsberättelse som presenterades vid bolagsstämman häromdagen säger revisorerna: "1971 redovisar bolaget en förlust som uppgår till i det närmaste dubbla aktiekapitalet. Förlusten är med andra ord utomordentligt stor. Till avsevärd del är den hänförlig till åtgärder som vidtagits tidigare år men vilkas ekonomiska följderna kommit till uttryck först under de vikande konjunkturerna 1971. Bedömningen av bolagets framtidsutsikter har varit alltför optimistisk." Det är verkligen ett mycket allvarligt uttalande av revisorerna.

Sedan frågan ställdes har vi fått besked om att verksamheten i Karlskoga skall läggas ned -- där blir 38 man utan arbete. I Ronneby blir det samma sak för ett 70-tal anställda trots att Ronneby kommun stått för kostnaderna för en ny verkstadsenhet på ca 1 500 kvadratmeter. När denna enhet just är färdig skall verksamheten läggas ned! I Västerås avskedas 145 anställda och 210 blir kvar. Detta är vad vi vet i dag.

I svaret till herr Stålhammar, som gäller avvecklingen av verkstäderna i Karlskoga, säger statsrådet: "SMT har bl. a. bildat en arbetsgrupp med företrädare för de anställda, Statsföretag AB och arbetsmarknadsmyndigheterna med uppgift att hjälpa dem som måste avskedas att erhålla annan sysselsättning. Jag förutsätter att alla ansträngningar görs i detta syfte och i avvaktan på resultat härav anser jag det inte påkallat att nu vidta några åtgärder."

Jag hoppas verkligen att denna arbetsgrupp har något konkret att erbjuda dem som avskedas. Erfarenheterna från tidigare avskedanden för några månader sedan är inte uppmuntrande.

I svaret på min fråga om möjligheterna att fortsätta verksamheten säger statsrådet: "SMT:s möjligheter att fortsätta sin verksamhet är avhängiga av såväl en geografisk koncentration av verksamheten som en fortsatt produktmässig koncentration till de numeriskt styrda verktygsmaskiner och elektroniska styrutrustningar som bedöms kunna motsvara dagens och morgondagens behov. Detta arbete har inletts, och jag bedömer att SMT därefter skall ha en möjlighet att fortsätta verksamheten med det begränsade produktsortimentet. Detta behöver dock inte nödvändigtvis betyda att SMT i framtiden ensam fortsätter att producera och marknadsföra de nämnda produkterna."

Kan vi hoppas på att SMT nu genomgått en operation som gör att bolaget kan verka i fortsättningen? Det är sorgligt att så många enskilda personer drabbas så hårt av felbedömningar och felsatsningar.

Det skulle vara frestande att ta upp en rad av de punkter som industriministern berörde i sitt anförande, men eftersom frågorna och svaren gäller SMT har jag stannat vid att behandla just det företaget. Jag vill dock säga att jag vet att läget i alla statsföretag inte är lika dåligt som i SMT.

Herr BURENSTAM LINDER (m):

Herr talman! Den nuvarande industriministern yttrar sig om statlig företagsamhet med större försiktighet än vad andra företrädare för

regeringen gjort. Han visar på så sätt en större förståelse för verkligheten, och det vill jag uttala min uppskattning för i samband med att jag tackar för svaret på min interpellation.

Industriministern har all anledning att yttra sig med försiktighet. Det är förfärande vad spåren förskräcker. Som industriminister har herr Johansson i Ljungby inte varit upphov till de nuvarande svårigheterna, men en viss del av ansvaret har han dels formellt i sin nuvarande ställning, dels genom sin tidigare position som vice ordförande i Statsföretag. Han har också på annat sätt varit starkt engagerad i statliga företag som fått svårigheter — t. ex. i SAKAB. Eftersom herr Johansson varit med i styrelsen för David Sverker blev han t. o. m. indirekt låntagare från förenade fabriksverken i en transaktion som justitiekanslern ogillade.

Jag är starkt medveten om att det finns privata företag som har svårigheter, och jag tror inte att jag i någon debatt om statlig företagsamhet har låtit bli att understryka det — jag har gjort det just för att förta det intryck av ensidighet som man annars lätt kan ge. Jag är alltså mycket medveten om att privata företag på många håll har stora svårigheter; man behöver bara titta i konkursstatistiken för att få övertygande bevis på den punkten. Men i genomsnitt, herr industriminister, är det skralare inom den statliga företagssektorn än inom den privata. En annan synpunkt är att om man jämför denna skrala verklighet med de utomordentligt pompösa uttalanden som gjorts, blir det hela ytterst anmärkningsvärt. Det är en mycket stor skillnad mellan å ena sidan den typ av försvarstal med ursäkter och förklaringar som industriministern höll för en stund sedan och å andra sidan den typ av anföranden som olika företrädare för socialdemokratien gjorde under den nya näringspolitikens ystraste år, 1969 och 1970.

Av interpellationssvaret framgår att industriministern är medveten om att det trots den senaste periodens avvecklingar fortfarande finns många företag inom Statsföretagsgruppen som har svårigheter. Det bevisas bl. a. av att industriministern tillsatt denna utredning som skall utröna hur förenade fabriksverkens program bör utformas. Att denna medvetenhet finns tycker jag är bra — jag ger gärna det erkännandet till industriministern. Jag antar att industriministern också är medveten om att företag som t. ex. SARA-bolagen, Karlskronavarvet och SVETAB har allvarliga bekymmer som verkligen fordrar uppmärksamhet. Jag tror också, för att anknyta till herr Enskogs anförande, att situationen för SMT, även efter den rekonstruktion som man nu är på väg att genomföra, innehåller en hel del allvarliga inslag. Kanske tog industriministern för lätt på dessa svårigheter.

Det är nu att hoppas att Statsföretag skall kunna fullgöra sin uppgift och reda upp svårigheterna i de svaga företagen. Men alldeles säkert är det tyvärr inte att man får rimlig framgång. Själva konstruktionen med ett förvaltningsbolag är mycket svårare än man egentligen tänker sig. Även i andra länder har man sådana här konglomerat av företag med mycket olika karaktär, och det har genomgående visat sig att det är mycket svårt att fullgöra de styrningsuppgifter som det är avsikten att dessa moderbolag skall ha. Trots ett duktigt arbete på många händer i Statsföretags ledning har man svårigheter att få denna styrning att

Nr 66

Onsdagen den
26 april 1972

*De statliga
företagen*

*Ang. finansieringen
av projekterade ut-
byggnader vid
Norrbottnens
Järnverk, m. m.*

Onsdagen den
26 april 1972

*De statliga
företagen*

*Ang. finansieringen
av projekterade ut-
byggnader vid
Norrbottens
Järnverk, m. m.*

fungera. SMT är ett anmärkningsvärt exempel på att man, trots att Statsföretags minimiuppgift måste vara att försöka hänga med i vad som händer i de olika dotterbolagen, tydligen långt in på år 1971 har svävat i grov okunnighet om vad som egentligen höll på att hända. Förhållandena är tydligen så pass anmärkningsvärda att revisorerna endast med självövertvinnelse och en viss ansträngning har kunnat tillstyrka ansvarsfrihet. Det är helt oeffterrättligt att det skall vara på det sättet inom Statsföretagsgruppen.

Ett annat exempel på svårigheterna att få denna styrning att fungera och att göra någonting konstruktivt i näringslivet är – om vi fortfarande håller oss till SMT – att man har önskat bygga upp en verktygsmaskinsbransch och på den punkten har misslyckats. Jag har inte, herr industriminister, i min interpellation eller någon annanstans försökt göra gällande att man illvilligt köpt upp dessa företag för att krossa dem; det var faktiskt den terminologi som industriministern i sitt anförande ville lägga i min mun. Det tycker jag är orättvist – jag har aldrig sagt någonting sådant, och det vore naturligtvis fullständigt fel att göra sådana uttalanden. Vad jag framhållit är att man på regeringshåll gjorde uttalanden om att staten skulle gå in och ge sitt verkningsfulla bidrag till att bygga upp en industribransch men att det i verkligheten inte gått på det sättet. Jag tycker att det är rimligt att göra ett sådant konstaterande för att man skall få bättre underlag för framtida beslut av liknande slag.

Ytterligare ett exempel på svårigheten att utöva den uppgift som är Statsföretags finner jag när jag läser protokollet från vår debatt i december. I halvårsbokslutet för Statsföretag sades att de två enda egentligen vinstgivande bolagen – Tobaksbolaget och LKAB – under 1971 skulle göra en sammanlagd vinst på 400 miljoner kronor. Det upprepades, om jag minns rätt, av Statsföretags verkställande direktör i en tidningsintervju ganska sent under året. I debatten i december vågade jag mig på gissningen att den siffran var överdriven och att de båda företagens sammanlagda vinst sannolikt skulle bli endast 350 miljoner kronor. Jag är inte alls stolt över att det sedan visade sig att den verkliga vinsten blev 360 miljoner kronor – men min gissning var alltså inte så dum. Jag betonar att jag inte säger det för att skryta – jag hade inte sådan överblick att det kunde bli mycket mer än en gissning. Jag är emellertid förvånad över att man i Statsföretags ledning så sent på året inte hade bättre inblick i hur det låg till i dessa två bolag än att man upprepade denna uppgift. Uppenbarligen var inte heller industriministern tillräckligt informerad när vi hade vår debatt i december för att kunna göra några klarlägganden på denna punkt.

I min interpellation tog jag upp frågan om koncernbidrag, och för det blev jag avhyvlat av industriministern. Jag är självfallet medveten om att Statsföretag i sina olika transaktioner med koncernbidrag helt rör sig inom skattelagstiftningens bestämmelser. Men det har sitt intresse att konstatera, herr industriminister, att hade man inte haft denna möjlighet skulle vinsterna i dessa två bolag inte alls ha räckt att täcka alla förluster på andra håll. I stället hade då Statsföretag tvingats till det ganska förödmjukande att redovisa en omfattande förlust. Är det inte så? Det ser ut som om industriministern nickar, och det är alltså på det sättet.

När man skall göra en samlad bedömning är det viktigt att det kommer till klart uttryck att situationen är så allvarlig: hade man inte haft möjlighet till alla dessa koncernbidrag skulle hela denna företagsgrupp, trots de omfattande vinsterna i LKAB och Tobaksbolaget, ha uppvisat ett underskott. Jag tycker att det är viktigt och riktigt att påpeka det. Om ni på grund av att detta system finns, så att man helt på laglig väg slipper betala skatt, lockas in på lättvindigheter som ni inte skulle ha vågat er på om ni tvingats betala skatt på vinsterna i t. ex. LKAB, kan det alltså leda till att ni ger er in på affärer som ni annars skulle avstå från.

En avigsida med dessa koncernbidrag är att de tillämpas inom en företagsgrupp som är utomordentligt stor och synnerligen heterogen med ytterst olika företag som man nu dirigerar pengar mellan. Jag tror inte, herr industriminister, att systemet med koncernbidrag när det infördes egentligen var tänkt för bolag av denna typ. Jag är fullt medveten om att sådana här arrangemang med koncernbidrag förekommer inom det privata näringslivet, men jag tycker ändå att koncernbidragen på den statliga sidan bör diskuteras dels för att bilden av vad som egentligen händer inte skall bli skev, dels för att man skall kunna tänka sig in i om vi får den riktiga projektprövningen och den riktiga varsamheten med pengarna när det i denna heterogena företagsgrupp finns en så enkel möjlighet att skyffla pengar t. ex. från LKAB till SMT.

Jag håller gärna med om att vi skall ha lika villkor för statlig och privat företagsamhet; industriministern ville i sitt anförande liksom göra gällande att jag genom att ta upp frågan om koncernbidrag inte var tillräckligt medveten om ett sådant rättvisekrav. Men då bör inrikesministern i sin replik svara på frågan om det är lika villkor i den grafiska branschen, där SRA har utomordentligt stora konkurrensfördelar på grund av det helt fantastiska avtalet med kartverket angående tryckningen och försäljningen av kartor i detta land. Är det lika konkurrensvillkor där? Och bedriver Allmänna förlaget konkurrens på lika villkor? Åtminstone lovade förutvarande industriministern Wickman i olika debatter att man skulle plocka bort den synnerligen långtgående orättvisa som statens monopol på offentligt tryck innebär, ett monopol som kostar skattebetalarna en hel del pengar. Men detta löfte har inte kunnat infrias, uppenbarligen därför att man anser att detta företag skulle gå över styr om det inte hade denna konstlade konkurrensfördel.

Låt mig också när vi talar om lika villkor säga någonting om CEA-verken. CEA-verken är ett företag som man för närvarande gärna talar om eftersom företaget haft en så stor omsättnings- och vinstökning. Jag tycker att det är bra att man haft denna utveckling, och företagsledningen är värd heder för det. Men vi bör ändå vara medvetna om att det utgått cirkulär från landstingen till de olika sjukhusen om att dessa bör köpa röntgenfilm från CEA-verken. Det är naturligtvis litet lättare att uppvisa framgångar om man har det så pass väl förspänt när det gäller marknadsföringen. Jag undrar om inte industriministern skulle kunna säga att det genom sådana här åtgärder lätt blir så att det inte förekommer konkurrens på lika villkor och att denna olikhet blir till de statliga företagens fördel.

Låt mig efter denna parentes återgå till frågan om koncernbidrag. I

Onsdagen den
26 april 1972

*De statliga
företagen*

*Ang. finansieringen
av projekterade ut-
byggnader vid
Norrbottnens
Järnverk, m. m.*

min interpellation har jag fäst uppmärksamheten på att LKAB ger inte mindre än 100 miljoner kronor i koncernbidrag. Förra året vägrade LKAB att ge koncernbidrag. I år har trycket på LKAB:s styrelse blivit så starkt att man uppenbarligen inte kunnat säga nej. Jag antar att det trycket har sitt ursprung i det förhållande som jag för en stund sedan pekade på, nämligen att Statsföretag annars skulle ha tvingats att redovisa en förlust. Jag tror att det är tvivelaktigt om det är bra för LKAB att tillhöra Statsföretagsgruppen. Den synpunkten framfördes för övrigt från ganska inflytelserikt håll när man ursprungligen diskuterade Statsföretags tillkomst – t. ex. riksbanksfullmäktige gick emot förslaget att LKAB skulle tillhöra denna företagsgrupp. Jag tror faktiskt att det är en nackdel för LKAB. På grund av att det förekommer så många förlusthåll på andra håll i landet utövas det en press på LKAB att dela med sig mer pengar än vad jag kan finna rimligt.

Jag är medveten om att det i LKAB görs mycket stora investeringar och att industriministern säkerligen kommer tillbaka och säger att koncernbidragen inte innebär någon press eftersom företaget ändå kan fullfölja alla sina planer. Orsaken till att LKAB för närvarande har ett så omfattande investeringsprogram är bl. a. att LKAB har en del problem, framför allt det förhållandet att den fosforrika malm, som bryts där uppe, av olika tekniska skäl fått ett sämre konkurrensläge – mycket stora investeringar måste göras för att eliminera denna konkurrensnackdel. Jag anser att LKAB på sikt har ganska stor anledning att värna om sitt eget hus i stället för att försöka reparera en del företagsruckel söder ut i landet.

I min interpellation tog jag också upp frågan om de anställda. Jag är glad att notera att ingen möda skall sparas för att de anställda som kommit i svårigheter på grund av misslyckanden inom de statliga företagen inte skall utsättas för onödiga påfrestningar. Jag är helt övertygad om det ärliga uppsåtet. Jag vill emellertid understryka att de underliga kastningar som förekommit i de statliga företagen måste ha inneburit extra påfrestningar för de anställda. De anställda har säkerligen fäst ett ganska stort avseende vid de pompösa uttalanden som gjorts, t. ex. när det gällde att skapa SMT – om jag inte är fel underrättad fick man ett antal människor att flytta från Ronneby till Västerås. De människorna måste uppenbarligen, i förlitan på vad som sades, ha gjort sig av med sina lägenheter eller småhus i Ronnebytrakten. När sådana här storstilade uttalanden mycket snabbt bryts mot verkligheten måste de anställda komma hårt i kläm. Jag undrar om inte den knipan upplevs än starkare av de anställda, när de råkar in i en sådan belägenhet och LO-chefen Arne Geijer är ordförande i Statsföretag AB.

Om man tittar en smula framåt, herr talman, kan man se två huvudproblem för den statliga företagsamheten. För det första har man kvar en del problem, som har att göra med de svårigheter som uppstått i samband med att man skall hantera de näringspolitiska satsningar som gjordes i den första yran i slutet på 1960-talet. För det andra har man perspektivet att socialdemokraterna skulle vilja göra om misslyckandena i ännu mycket större skala genom att satsa AP-pengar på att gradvis få fram ett statsdirigerat näringsliv. Det skulle jag vilja varna starkt emot.

Man måste dra några lärdomar av de svårigheter vi så väl kunnat iaktta här. De näringspolitiska svårigheter vi har på sikt måste lösas på något annat sätt. Man kan ställa ytterligare AP-medel till näringslivets förfogande genom ett mera decentraliserat system, t. ex. genom att ge bättre möjligheter till återlån än dem som finns för närvarande.

För att hantera dessa näringspolitiska frågor på sikt måste vi skapa en tillräcklig lönsamhet ute i näringslivet för att det skall uppstå en verklig lust att satsa på framtiden. Det gäller inte minst inom den mindre och medelstora företagsamheten, som faktiskt i så hög grad bär upp sysselsättning och utveckling i vårt lands ekonomi. Men för att göra det politiskt möjligt att skapa förutsättningar för en bättre lönsamhet måste vi få ett mera spritt ägande än det vi har för närvarande.

Därför har vi från moderat sida under så många år talat för de idéer som vi sammanfattat i begreppet ägardemokrati, där det just gäller att ge personer med mindre och medelstora inkomster bättre möjligheter att bygga upp egna tillgångar, t. ex. i form av ett meddeläggande i företag. Det är bl. a. av den anledningen vi föreslagit att man skulle kunna tänka sig att till de anställda i mindre poster sälja ut en del aktier i ett eller annat statligt företag, som faktiskt går med sådan vinst att någon skulle vilja köpa aktierna.

Detta vänder man sig emot från socialdemokratisk sida med olika argument. Varje gång jag hör dessa argument slås jag av en liten tanke som jag framfört tidigare från denna talarstol men aldrig fått något svar på. Om dessa argument är så giltiga och bra som ni säger, varför sålde man då 25 procent av AB SONAB, som är ett statligt företag, till verkställande direktören i företaget och på villkor som för övrigt är ganska oklara? Jag har aldrig fått något svar på detta. Någon sorts svar måste det finnas, annars finns inget rim mellan de uttalanden som görs om allmän försäljning på en del punkter när det gäller statliga aktier och ett sådant specialfall som vi kunnat observera här.

I sitt anförande var industriministern inne på frågan: Hur vill ni som grälar på statliga företag egentligen ha det i fråga om den näringspolitiska inriktningen? Vilken verksamhet vill ni lägga ner och hur vill ni lösa det ena och det andra problemet?

Jag skulle vilja säga: Om man driver en sådan näringspolitik att det skapas bättre förutsättningar än som hittills har funnits för företag att åstadkomma utveckling mer än avveckling, blir det mindre behov av att rycka in som hjälpgumma. Men driver man en ganska dålig ekonomisk politik och dålig näringspolitik, uppstår säkert här och där behovet av att hoppa in. Jag skulle alltså först och främst vilja säga att det gäller att föra en näringspolitik så att man inte försätter sig i sådana tvingande omständigheter. Det får inte vara som Chaplins pojke, som industriministern kanske kommer ihåg, som sprang nedför gatan och slog sönder fönster, varpå Chaplin efteråt dök upp som glasmästare. Det får inte vara näringspolitik av den typen. Jag är inte beredd att säga att man skall lägga ner det ena eller andra statliga företaget. Om man har lagt sig till med ett företag, skall man i stället försöka sköta det så att det inte behöver läggas ned.

Industriministern talade om att "trygga behovet av trygghet", om jag

Nr 66

Onsdagen den
26 april 1972

*De statliga
företagen*

*Ang. finansieringen
av projekterade ut-
byggnader vid
Norrbottnens
Järnverk, m. m.*

Onsdagen den
26 april 1972

*De statliga
företagen*

*Ang. finansieringen
av projekterade ut-
byggnader vid
Norrbottnens
Järnverk, m. m.*

citerar rätt. Men det har ni faktiskt misslyckats med på så många ställen. Ni har gått in i företagsamhet med detta vackra ord för ögonen, men resultatet har faktiskt inte, herr talman, blivit sådant att man kan slå sig för bröstet. Industriministern talade visst om Norrland som exempel på att man varit framgångsrik, men en stor del av minskningen i sysselsättningen i Norrland beror faktiskt på att statliga företag av olika – kanske hållbara – anledningar har kommit att minska sin sysselsättning. Det gäller att observera detta när man delar ut betyg åt olika håll.

När det för övrigt gäller att lägga ner den ena eller andra delen av statlig verksamhet frågar industriministern t. ex. inte bara mig om detta, utan industriministern har själv nyligen tillsatt en utredning om förenade fabriksverkens framtid. Det måste ha funnits en baktanke att man får lov att sanera här och där för att få någon slagkraft och livskraft i det som finns kvar.

Till en konstruktiv näringspolitik hör att man rent allmänt måste värna om kvaliteten i utbildning, forskning och produktutveckling. Betydelsen av de sammanhangen för att få ett slagkraftigt svenskt näringsliv beaktas icke tillräckligt för närvarande, enligt min uppfattning. Vidare bör man beakta den internationalisering som sker. Från regerings- sidan har sagts att det icke räcker med ett EEC-avtal av den typ som vi kommer att få. Som en näringspolitisk satsning måste man då få fram kompenserande åtgärder som gör att näringslivet i de mera svårhanterliga formerna kan få sysselsättning och utveckling.

Inom ramen för en konstruktiv näringspolitik – och då mera näraliggande industriministerns egna arbetsuppgifter – ställde jag en fråga till industriministern i min interpellation, som jag tycker att jag fick ett otillfredsställande svar på. Min synpunkt var att man skulle göra en grundläggande utredning av hur det i statlig regi har gått till att bryta ner i stället för att bygga upp verktygsmaskinindustrin i Sverige. Inom industridepartementet företas ju en serie branschutredningar. Det är kanske bra, men man skall inte gå över ån efter vatten. Vore det inte lämpligt att göra en speciell studie av hur man i ett konkret fall har misslyckats med det samspel som bör finnas mellan stat – i det här fallet statsägt företag – och näringslivet? Jag vill starkt understryka att mitt förslag om en sådan utredning inte innebär att man skulle försöka få fram några syndabocker. Min avsikt är att få fram ett material som kan användas på ett konstruktivt sätt när näringspolitik skall utformas i fortsättningen.

Herr talman! Det är min uppfattning att vi under senare år har haft för mycket avveckling och för litet utveckling. Det har varit för mycket beredskapsarbete och för litet arbete. Näringspolitiken har i alltför hög grad varit inriktad på att man skulle gräla på de enskilda företagen och satsa på att få största möjliga expansion under iakttagande av lönsamhet på den statliga sidan. Men på det viset har det faktiskt blivit svagheter över hela linjen. Det är olyckligt, därför att det gör det svårare för oss att lägga den stabila grund för sysselsättning och välbästande som vi alla vill ha. Därför bör man dra en del slutsatser av de erfarenheter som man under ett par år har gjort genom den speciella inriktning som näringspolitiken har fått.

Under detta anförande övertog herr förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr NILSSON i Kalmar (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag lyssnade till herr Burenstam Linder och det är med anledning därav som jag har begärt ordet. Herr Burenstam Linder nämnde i samband med behandlingen av SMT att Statsföretags revisorer hade behandlat den här frågan och med största självövertvinnelse och ansträngning kunnat bevilja ledningen ansvarsfrihet för det senaste verksamhetsåret. Som revisor i Statsföretag skulle jag vilja fråga herr Burenstam Linder var han har fått den uppgiften ifrån. Jag känner i varje fall inte till den. Eller ingår det bara som ett led i misstänkliggörandet och försöken att hävda sig att ta fram uppgifter som uppenbart är direkt felaktiga?

Jag efterlyser som sagt besked om varifrån de uppgifterna har kommit.

Herr BURENSTAM LINDER (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag hade tillfälle att tidigare lyssna till herr Enskog, och slutsatsen av vad han sade måste bli ungefär den som jag gav uttryck för.

Herr industriministern JOHANSSON:

Herr talman! Jag återgår till den ordning som jag lämnade interpellationssvaren i. Därför tar jag först upp fru Marklunds resonemang kring koksverket och i samband med det också herr Stridsmans anförande.

Vi kommer, som jag har sagt i mitt interpellationssvar, att realistiskt pröva de förslag som utarbetas.

Vilka andra sysselsättningstillfällen kan tillskapas, om man nu inte tar det här, frågade fru Marklund. Jag har gjort ett uttalande i samband med ett besök i Norrbotten, då frågan om koksverket diskuterades. Jag har där sagt att den här investeringen som ju är betydande, 330 miljoner kronor, måste naturligtvis även den vägas mot andra investeringar, investeringar som också skulle kunna vara angelägna för NJA. Det är ju inte obekant att man för något år sedan anmälde att man hade ett utvidgat projekt beträffande fartygsprofiler. Om jag kommer ihåg rätt, skulle det kunna ge sysselsättning för mellan 300 och 400 personer. Det projektet utbyggt skulle — om jag också nu kommer ihåg rätt, kosta omkring 400 miljoner kronor. Som kammarens ärade ledamöter förmärker är det fråga om mycket betydande belopp så snart man skall ge sig i kast med en utbyggnad. Här får man givetvis väga in redan liggande projekt, även om dessa inte har förts fram lika långt som koksverket.

Fru Marklund frågade vad jag avsåg med "berörda aspekter" i mitt svar. Det var en hänvisning till vad jag hade sagt strax tidigare, nämligen sysselsättningsaspekten och de allmänt regionalpolitiska skäl som skulle kunna förebringas för att ta även så stora investeringar som det här är fråga om utan att vinna den sysselsättningseffekt som man kanske skulle kunna få i annat sammanhang. Nu frågar fru Marklund om jag inte delar NJA:s uppfattning beträffande koksverket. Det är så, fru Marklund, att vi nu prövar det material som vi har fått från Statsföretag. Vi kommer att inför hela regeringen få föredragning av hela det här materialet av de experter som står bakom projektet. Det är ju på underlag av denna

Nr 66

Onsdagen den
26 april 1972

*De statliga
företagen*

*Ang. finansieringen
av projekterade ut-
byggnader vid
Norrbottens
Järnverk, m. m.*

Onsdagen den
26 april 1972

*De statliga
företagen*

*Ang. finansieringen
av projekterade ut-
byggnader vid
Norrbottens
Järnverk, m. m.*

redovisning och det material i övrigt som ställs till förfogande som vi skall göra vår bedömning och slutgiltigt ta ställning. Vi måste ha tillfälle att få göra den prövningen. Då frågar herr Stridsman: När kommer undersökningen beträffande koksverket att bli klar? Jag upprepar: Prövningen har påbörjats, och den kommer att intensifieras, under nästa vecka. Men hur lång tid det tar innan vi kan bli färdiga med ett ställningstagande, vågar jag för dagen inte uttala mig om.

Fru Marklund kommer sedan in på mitt andra svar till henne, det som rör de företagsdemokratiska problemen. Hon frågar mig hur jag ser på förhållandena vid LKAB. Jag skulle kunna hänvisa till det besked som herr Svanberg gav herr Jörn Svensson, men jag vill dessutom framhålla att vi vid det besök som några företrädare för industridepartementet gjorde i Norrbotten, bl. a. uppe i Kiruna, hade tillfälle att samtala både med företagsledning och med representanter för den fackliga organisationen i Kiruna.

Jag kom då närmast fram till att det där nu pågår en diskussion och att dessa samtal måste gå vidare. Att man inte har nått fram till ett tillfredsställande resultat är uppenbart, men det viktigaste är enligt min uppfattning nu att det pågår en diskussion om hur man skall kunna finna de ändamålsenliga lösningarna och bli överens om dem. Det är självfallet en uppgift för Statsföretag och bakom detta självfallet också för regeringen att tillse att detta arbete fortsätter och leder fram till ett resultat. Det är möjligt att man både inom företagsledningen och inom den fackliga organisationen får utrusta sig med ett visst mått av tålmod. Det är ändå en stor framgång att efter vad som förevarit komma fram till en fullständig överensstämmelse i uppfattningen om hur samarbetet skall läggas upp. Jag tillmäter dock som sagt det förhållandet att diskussionerna och samtalen nu är i gång den allra största betydelse.

Herr Enskog har sedan tagit upp frågan om SMT. Jag har i mitt anförande uttalat mig om SMT:s misslyckanden, och jag känner inget behov av att upprepa vad jag tidigare sagt i denna del. Herr Enskog har läst upp några uttalanden. Sensmoralen av dessa är att man skall vara försiktig med sina uttalanden, och det är ett krav som jag själv har försökt ålägga mig. Men låt mig ändå säga att SMT i spåren av struktur- och konjunkturproblemen har fått vidkännas ett misslyckande.

Nu frågas det: Kan vi hoppas på att SMT sedan företaget nu genomgått sin kris kan fortleva och bära sig? Ja, man kan ställa förhoppningar om detta. Jag har sett att ekonomer i Svenska Dagbladet och i någon annan borgerlig tidning har uttalat sig om den rekonstruktion som nu pågår och att de gör den bedömningen att det sedan ett sådant program genomförts under alla omständigheter borde föreligga väsentligt större förutsättningar för SMT att klara sig för framtiden. Också jag har naturligtvis den förhoppningen.

Även herr Burenstam Linder gjorde naturligtvis en hänvisning till olika uttalanden. Jag upprepar att försiktighet är en god regel — det är resultaten av verksamheterna som skall tala. Men låt mig säga, herr Burenstam Linder, att det ju inte bara är de som han åberopat som gjort uttalanden. Jag läser i andra kammarens protokoll från maj 1969, då SMT debatterades, följande ur ett anförande av herr Burenstam Linder:

Onsdagen den
26 april 1972

*De statliga
företagen*

*Ang. finansieringen
av projekterade ut-
byggnader vid
Norrbottnens
Järnverk, m. m.*

"Herr talman! Allt skall inte målas svart. Låt mig gärna uttala min erkänsla för att man dock försökt göra en insats för att klara sysselsättningsproblemen för de anställda i CBV. Låt mig också erkänna att det försök till strukturrationalisering som herr Svärd gör kan vara riktigt tänkt. Men strukturrationalisering är bra endast om man skapar en livskraftig enhet. I vad mån detta lyckas får framtiden utvisa."

Jag tycker att man också skall ta med detta i bilden. Jag skulle också ha kunnat läsa upp tidigare delar av herr Burenstam Linders anförande, där han uttalade tveksamhet inför projektet. Det var att klart säga ifrån, och jag kan lika klart säga att denna tveksamhet inte varit utan framgång med avseende på det resultat som vi nu mäter. Men i diskussionen som fördes om tillskapandet av SMT var ändock herr Burenstam Linder av den meningen att vad som skedde var ett försök till en strukturrationalisering och ett försök att åstadkomma sysselsättning åt dem som blivit friställda.

Inte minst mot bakgrunden av detta var jag angelägen om att ta upp vad herr Burenstam Linder har skrivit i sin interpellation. Herr Burenstam Linder har velat nyansera sitt uttalande, men låt mig, herr talman, läsa upp ordagrant vad det står. Efter en redovisning av vad som skett inom en del av Statsföretag anför herr Burenstam Linder: "Det är mot den bakgrunden Statsföretag vingklippt SMT. Som ett inslag i näringspolitiken för vårt land är det orimligt att ett statligt bolag först skall slå under sig i det närmaste en hel bransch för att sedan krossa den."

Är då min beskrivning av detta uttalande felaktig, när jag säger att man ur detta läser att illvilliga människor köpte in vissa företag, sammanförde dem och krossade dem? Jag är beredd att acceptera den nyansering av uttalandet som herr Burenstam Linder har gjort, och det var inte minst för att ge honom tillfälle till det som jag med sådan skärpa tog upp den här saken. Vad som står i interpellationen innebär en beskyllning, som naturligtvis inte kan få stå oemotsagd.

Sedan sade herr Burenstam Linder i ett i och för sig balanserat resonemang att konstruktionen med Statsföretag är svår. Jag har sagt att organisationen är relativt ny. Det är ingen lätt uppgift att få denna organisation att fungera med de skall vi säga disparata element som ingår i verksamheten. Här får man efter hand bygga på de erfarenheter som man vinner. En av de erfarenheterna är ju nu inte minst att kontakten mellan ett dotterföretag och Statsföretag är bristfällig. Jag har inget behov av att här säga vid hur många tillfällen som vi i Statsföretags styrelse, när jag var ledamot där, efterlyste uppgifter från SMT, eftersom jag av människor som jag kände -- inte minst personer verksamma inom det privata näringslivet -- blev uppmärksammas på att det borde föreligga en del svårigheter inom SMT. Vi fick efter hand lugnande besked, som emellertid visade sig inte bygga på verkligheten.

Det är klart att en av de stora uppgifterna för Statsföretag är att skapa den organisationsform som ger företaget en tillfredsställande möjlighet att följa verksamheterna och att tidigare än vad som nu varit möjligt kunna ingripa för att söka påverka och rätta till. På den punkten har revisorerna fäst uppmärksamheten vid vad som förevarit inom SMT.

Herr Burenstam Linder kom också in på koncernbidragsfrågorna, och

Onsdagen den
26 april 1972

*De statliga
företagen*

*Ang. finansieringen
av projekterade ut-
byggnader vid
Norrbottens
Järnverk, m. m.*

där tycks vi inte ha så förfärligt delade meningar. Jag har uppmärksammat i det protokoll från 1969 som jag nyss citerade ur att herr Burenstam Linder, som jag har läst det, betraktade som en självklarhet exempelvis att Volvo under minst tre år betalade förlusterna i Köpingsverken i form av koncernbidrag. Det är alltså en normal metodik inom våra koncerner. Den möjligheten har skapats, och det är självklart att Statsföretag skall kunna utnyttja den på samma sätt som andra företag. Det beslut som riksdagen har fattat om att under en treårsperiod inte kräva någon utdelning av Statsföretag bör också bedömas mot bakgrunden av att åtskilliga av företagen inte har haft tillfälle att bygga upp några reserver.

Under praktiskt taget hela 1960-talet fick NJA förlusterna betalda, men man fick inte tillräckligt av investeringsmedel för att kunna bygga upp en verksamhet som skulle kunna ge ett överskott i tillräcklig omfattning för investeringar och för att bygga upp reserver. Det är här vi nu söker att med Statsföretag och med den nya målsättningen för den statliga verksamheten åstadkomma en förändring.

Ambitionerna måste alltså vara att söka ge de statliga företagen ett utgångsläge, som svarar mot vad det privata näringslivet har, och att man också genom investeringar skall kunna komma fram till en situation, där de statliga företagen kan konkurrera med andra företag.

Då kommer frågan om LKAB in i sammanhanget. Det är riktigt att LKAB i fjol var mot att lämna koncernbidrag, men vad sker om man nu inte lämnar koncernbidrag? Säg att man har ett överskott på 100 miljoner kronor eller något mer att redovisa. Antingen lämnar man ifrån sig det i form av skatt eller utdelning eller går det som i detta fall via koncernbidrag till någon annan verksamhet inom Statsföretagsgruppen. Jag förutsätter, och jag har ännu inte hört någon från LKAB:s sida göra gällande motsatsen, att man haft tillräckligt utrymme för de nödvändiga investeringarna. LKAB är ju ett lysande exempel på vad man kan åstadkomma, när man har möjlighet till investeringar som gör att man får en effektiv och rationell produktion. Jag skulle tro, herr talman, att LKAB under den senaste 15-årsperioden har investerat något över 2 miljarder kronor i sina anläggningar uppe i Norrbotten. Det är att konstatera att det ju är förutsättningen, underlaget för den konkurrenskraft som LKAB ändock har.

Här skulle det vara av intresse att redovisa med vilka LKAB konkurrerar. Det är med gruvor i länder med väsentligt lägre lönekostnader och omkostnader över huvud taget. Hittills har det varit möjligt att hålla den konkurrensen stängd. Som sagt, vi är angelägna om att LKAB också i fortsättningen skall ha den möjligheten.

Herr Burenstam Linder kommer sedan in på de underliga kastningarna inom statsverksamheten, som han säger. De har skapat en del oro bland de anställda. Jag är den förste att beklaga att sådant inträffat och att de anställda kommit i svårigheter. Men det är ett av de anspråk som vi ställer på Statsföretag, att det skall ge möjligheter till bättre kontakter med de anställda, och jag är övertygad om att man också söker fullfölja ett sådant program.

Jag hade i höstas tillfälle att i riksdagen uttala mig om näringspolitiken

och om hur jag ser på den. När herr Burenstam Linder tar upp problemen om de mindre och de medelstora företagen upprepar jag bara: Vi ägnar dem den allra största uppmärksamhet. De gjorda branschundersökningarna, som delvis är färdiga, ligger som underlag bl. a. för de förslag till strukturgarantilån som riksdagen har att pröva.

Vi har meddelat utskottet att vi förhandlar med affärsbankerna om ett gemensamt kreditinstitut för att förmedla riskvilligt kapital till de mindre och medelstora företagen i form av aktier och andelar. En rad sådana åtgärder är alltså på gång till stöd för de mindre och medelstora företagen.

Det är självklart att vi också ägnar den allra största uppmärksamhet åt framtiden — åt framtida produktion som skall ge sysselsättning och så långt som möjligt en tryggad sådan. Vi har nämnt det utredningsarbete som pågår beträffande petrokemisk industri, dataindustri och på en rad andra områden, att vi inom kort tillsammans med den kooperativa och den privata industrin kommer att skapa ett utvecklingsbolag. Alla dessa områden är, det är vi övertygade om, ytterst kapitalkrävande. Vi har också fått klara uttalanden från industrin, både den privata och den kooperativa, att anspråken på kapital förmodligen blir så stora att företagen själva inte kommer att ha tillräckliga resurser utan att samhället bör vara med. Det är enligt min uppfattning självklart att vi här skall engagera oss och så långt det är möjligt underlätta för industrin att bygga upp en produktion som är konkurrenskraftig och står i nivå med motsvarande industri i andra länder.

Det är självklart också en uppgift att söka finna nya produkter för en aktiv verksamhet. Herr Burenstam Linder säger att utredningen beträffande FFV i huvudsak torde komma att få syssla med att sanera verksamheten. Det är naturligtvis en uppgift för den att se vilka produkter man arbetar med, om de är lönsamma och utvecklingsbara, men jag anser att utredningen också skall undersöka om man kan finna nya produkter, som kan bli nya inslag i en effektiv produktion med lönsamhet också i den verksamheten.

Är vi överens om detta kan vi väl också vara överens om att de branschutredningar som vi nu gör i samarbete med det privata och det kooperativa näringslivet delvis får ligga som underlag för en bedömning av vad som kommer att inträffa i åtskilliga av de verksamheter som vi nu har och hur mycket ersättningsverksamhet vi måste plocka fram. Ersättningsverksamheten för sysselsättning som kan komma att bortfalla genom nedläggningar av företag — som sker oberoende av ägarbakgrund — är ju, framför allt när det gäller vår norra landsdel, utomordentligt svår att finna. Och det gäller för övrigt tyvärr inte bara vår norra landsdel. Jag ser en och annan från Öland och jag ser någon från Gotland i vår kammare. Även från de delarna av landet begärs att vi skall medverka för etablering av företag. Skulle vi försöka klara uppgiften med hänsyn till anspråken, är jag rädd för att vi skulle kunna råka in i nya svårigheter. I åtskilliga fall får vi ställa oss avvisande.

Jag bedömer det så att vi inte kommer att ha möjlighet att via det privata eller det kooperativa näringslivet bygga upp ett så omfattande näringsliv eller ge sådana sysselsättningsmöjligheter i de norra lands-

Nr 66

Onsdagen den
26 april 1972

*De statliga
företagen*

*Ang. finansieringen
av projekterade ut-
byggnader vid
Norrbottens
Järnverk, m. m.*

delarna att anspråken på den statliga aktiviteten kommer att minska. Tvärtom tror jag att de kommer att öka, att engagemangen måste gå längre. De kan då också få omfatta etablerandet av mindre och medelstora företag på det sätt som nu sker i Vilhelmina och Nykroppa. Jag är övertygad om att det är nödvändigt att detta sker även på andra orter.

Här skulle jag vilja säga, närmast till herr Jörn Svensson som efterlyste aktiviteter för att få fram nya produkter, att vi har vårt SUAB, vi har vårt SVETAB — organ som är inrättade just för att söka få fram nya produkter att bygga upp verksamheter omkring och där vi kanske i större utsträckning får koncentrera vår uppmärksamhet i framtiden.

Herr ANDERSSON i Örebro (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag lyssnade på statsrådet Johanssons svar till herr Enskog, i vilket statsrådet uttalade förhoppningen att SMT skall klara sig i fortsättningen efter sina misslyckanden.

Jag vill gärna instämma i den förhoppningen. Det är inte bara bland den blivande friställda personalen som det råder oro. I den här debatten om Statsföretag och SMT har man över huvud taget glömt bort en grupp, som är nog så känslig för dessa indragningar och produktnedläggningar, och det är de mindre företag som är underleverantörer. I samband med de här snabba, drastiska nedskärningarna i produktionen, som i och för sig är nödvändiga, får nämligen underleverantörerna ofta ta en betydande del av förlusterna, beroende på senareläggning av de uppgjorda leveranserna.

Jag skall ta ett exempel från mitt eget hemlän. Ett verkstadsföretag hade en uppgjord beställning från SMT på ett stort antal plåtskåp. Man har levererat ett 30-tal. För att klara inköpen av plåt och övrigt material har man fått låna upp en summa som är betydande för detta företag. Nu vill alltså SMT skjuta på leveransen ett och ett halvt år framåt. Och här ligger denne småföretagare med ett stort lager som på intet sätt är räntabelt, men självfallet kommer han att belastas med räntekostnader.

Underleverantörerna, framför allt småföretagen, drabbas sålunda i stor utsträckning av SMT:s bristande planering. Jag vill därför fråga statsrådet: Hur skall det gå för de här småföretagen som är underleverantörer? Kan de få ett tröstens ord på vägen, när låneräntorna skall betalas på materialet till de produkter som de inte får leverera?

De små företagen har i regel väldigt svårt att hävda sig gentemot de större. När de själva gör en större beställning får de lämna bankgaranti, men de större företagen — vare sig de är statliga eller privata — lämnar sällan en garanti till de mindre företagen för att beställarna skall fullfölja sina åtaganden.

Här står nu underleverantörerna — t. ex. i det fall jag nämnde från mitt hemlän — som är så betydelsefulla för sin hemort och dess sysselsättning inför stora problem. Kan de få kapitalstöd på något sätt? Det skulle vara rätt intressant att höra, herr statsråd.

Fru MARKLUND (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Industriministern inledde sitt inlägg nyss med att tala om behovet av att väga andra investeringsobjekt som är angelägna för

Onsdagen den
26 april 1972

*De statliga
företagen*

*Ang. finansieringen
av projekterade ut-
byggnader vid
Norrbottens
Järnverk, m. m.*

NJA mot de nu aktuella, och han nämnde som exempel planerna på en utveckling av fartygsprofilproduktionen. Vad som har uppnåtts när det gäller det projektet liksom när det gäller en utveckling av manufaktureringen över huvud taget vid järnverket är helt otillräckligt. Jag tycker att det här är ett alldeles utmärkt exempel på hur NJA alltför ofta har behandlats. Framåtsyftande projekt har lagts på is i stället för att förverkligas. Det är ju för att förhindra en ny sådan behandling som opinionen nu är så entydig för koksverket. Att de lokaliseringsspolitiska och sysselsättningsskapande aspekterna då tillmäts en alldeles avgörande betydelse är helt naturligt, när man tänker på det sysselsättningsläge som Norrbotten så länge har befunnit sig i. Det måste också regeringen ta hänsyn till i sin bedömning och i sitt slutliga ställningstagande.

När det sedan gäller företagsdemokratiproblemet noterar jag både herr Svanbergs och industriministerns uppfattning om bristerna i LKAB-ledningens agerande, och det är väl i och för sig något positivt. Jag är överens om att det är viktigt att det inledda arbetet fortsätts, men det är inte helt oviktigt *hur* det fortsätter från företagsledningens sida. Skall man hålla fast vid sådana metoder som de beryktade 31 teserna är ett uttryck för? I så fall torde inte de av statsrådet återopade samtalen ge så värst positiva resultat.

En förutsättning för sådana ändamålsenliga lösningar som industriministern talar om är, som jag ser det, att arbetarna får mer att säga till om redan vid utformningen av nya samverkanssystem och när det gäller den fortsatta utbyggnaden av företagsdemokratien. De hittills redovisade dåliga resultaten kan ju vara en följd av att dessa system i så hög grad har utarbetats av s. k. experter här i Stockholm. Arbetarnas otålighet har tagit sig uttryck i konkreta och positiva förslag. Det borde vara väsentligt också för oss i riksdagen att notera.

Herr STRIDSMAN (c) kort genmäle:

Herr talman! Industriministern sade att prövningen av denna fråga skall sättas i gång nästa vecka, och jag tycker att det är ett bra besked.

Däremot är det fortfarande lika oklart med tidpunkten när utredningen kan vara klar, och det hade varit väsentligt om man kunnat få en närmare precisering. Kan vi möjligtvis få ett besked före halvårsskiftet? Kan den här utredningen möjligen bli klar före årsskiftet eller kanske rent av först nästa år? Det är inte minst ur de NJA-anställdas synpunkt mycket viktigt att ett något så när preciserat svar ges beträffande tidpunkten.

Herr ENSKOG (fp) kort genmäle:

Herr talman! I anledning av statsrådets yttrande att man skall vara försiktig med sina uttalanden vill jag påminna om att SMT bildades av tre skäl.

För det första skulle man lösa de sysselsättningsproblem som uppstått i samband med att Centrala flygverkstaden i Västerås skulle läggas ned, varigenom verkstäderna i Arboga och Malmslätt skulle kunna drivas även i fortsättningen. Om jag minns rätt var det mellan 600 och 700 man som då sysselsattes vid CVV.

Onsdagen den
26 april 1972

*De statliga
företagen*

*Ang. finansieringen
av projekterade ut-
byggnader vid
Norrbottnens
Järnverk, m. m.*

För det andra skulle man lösa branschens rationaliseringsproblem.

För det tredje skulle man skapa delaktighet och medansvar för de anställda.

Tyvärr blev det inte mycket av de goda förutsatserna. Personalen har länge varit orolig för att företaget inte skulle kunna fortsätta verksamheten i beräknad omfattning. Det är många, speciellt tjänstemän, som har flyttat till SMT i Västerås under uppbyggnadsåren. Många har familj, och åtskilliga har egna villor. Speciellt de över 100 tjänstemännen som nu avskedaskas har svårt att få något nytt arbete. Tidigare gavs löfte av Statsföretags chef att man var villig att hjälpa till med omplaceringar, men då kunde man inte hjälpa en enda man. Kan de anställda vänta sig bättre resultat den här gången?

På samma sätt är det i Karlskoga och Ronneby, ja, kanske ännu värre eftersom t. ex. Bofors i Karlskoga måste inskränka sin verksamhet ganska kraftigt på grund av minskade försvarsbeställningar.

Herr talman! Det gjordes vid de gamla verkstäderna, som övertogs av SMT, en rad bra verkstygsmaskiner. Jag kan nämna Multimatic, en numeriskt styrd fleroperationsmaskin som konstruerats och tillverkats i Ronneby, svarvar och fräsar från Köping och fina maskiner från Thörns mekaniska verkstad. Men dessa maskiner har man tydligen inte kunnat sälja i det nya företaget. Kan vi vänta oss en förbättring, eller är de drastiska åtgärder som nu vidtas bara ett steg på vägen mot total nedläggning?

Industriministern säger nu att vi kan ha förhoppningar om att SMT skall överleva. Det är ett försiktigt uttalande, och jag vill hålla industriministern räkning för det. Men det är förståeligt, eftersom kostymen nu måste ha blivit för stor.

Herr BURENSTAM LINDER (m) kort genmäle:

Herr talman! Efter mitt anförande fick herr Nilsson i Kalmar ordet, och det blev jag förvånad över, eftersom jag inte nämnt hans namn och han alltså inte hade någon replikrätt. Jag har erfarit av herr talmannen att herr Nilsson bett att få ge en upplysning till kammaren, och man har tydligen enligt riksdagsordningen tillstånd att få ordet för sådant. Men jag kan inte finna att det var någon speciell upplysning som herr Nilsson i Kalmar gav, utan det var ett polemiskt inlägg i en debatt.

Om det var någonting av upplysning i det hela, så var det en felaktig upplysning, därför att jag har – i likhet med herr Enskog – talat om revisorerna i SMT och deras revisionsberättelse, där det finns uttalanden som helt täcker det vi bägge har sagt. Jag har alltså inte yttrat mig om revisionsberättelsen i själva Statsföretag. För övrigt tycker jag att herr Nilsson i Kalmar borde vara medveten om vad som står i revisionsberättelsen för ett av dotterbolagen – han är ju revisor i Statsföretag.

Till industriministern vill jag säga, att det är ju en utpräglad försiktighet i uttalandena som kännetecknar inläggen. Det är bra, därför att det visar att även om man inte i klartext vill tala om de erfarenheter man gjort, så har man tydligen dragit en del slutsatser. Jag hoppas bara att man kommer ihåg dessa slutsatser när det gäller det utomordentligt stora problem som vi kommer att nalkas, nämligen hur man skall lösa

kapitalförsörjningen till företagen i framtiden och hur man skall ta ställning till de olika skisser som där uppenbarligen finns på regerings- sidan, att man skall ge sig in i ett system som innebär att man så småningom får ett statsdirigerat näringsliv. Jag är övertygad om att detta på sikt kommer att innebära utomordentligt allvarliga svårigheter — svårigheter i en helt annan skala än vad vi upplevt hittills.

Beträffande allmän näringspolitik i övrigt sade industriministern att han var intresserad av den mindre och medelstora företagsamhetens villkor. Det är en läpparnas bekännelse; det finns säkerligen ett ärligt uppsåt. Men jag skulle ändå vilja påminna om att den ständiga, selektiva politik ni tillämpar med punktinsatser, ofta gör att man faktiskt kommer att gynna storföretag i stället för småföretag. De små företagen är så många att de tenderar att komma bort i hanteringen när det gäller selektiv politik. Det finns många exempel på det, och jag tycker det är beklagligt.

När det gäller exempelvis satsning i Norrland — varför tar man inte bort arbetsgivaravgiften i Norrland? Det är en generell åtgärd som skulle ge en bättre stimulans på ett allmänt plan än de åtgärder som man nu vidtar och som blir punktinsatser, vilka ofta går över ända.

Herr talman! Det här är stora frågor, och jag har i denna replik tre minuter till förfogande. Det räcker ju inte till att göra några bemötanden i övrigt av vad industriministern hade att säga.

Herr industriministern JOHANSSON:

Herr talman! Herr Andersson i Örebro kom in i debatten och ställde en fråga beträffande underleverantörer.

De som är underleverantörer till storföretag arbetar naturligtvis med alldeles speciella risker och alldeles speciella förutsättningar. Det är ju i och för sig ingen ny situation i förhållandet mellan dem och SMT jämfört med förhållandet mellan privata eller kooperativa företag och underleverantörer.

Jag har uppmärksammat att åtskilliga av dessa underleverantörer är utomordentligt skickliga i sin marknadsföring och har kanaler åt olika håll — när de tappar något söker de ersättning på annat håll. Jag hoppas också att de som nu har råkat in i svårigheter skall kunna finna sådana möjligheter. När det gäller frågan om de kan få kapitalstöd, så kan jag inte se att de bör vara sämre ställda än andra företag vid behandlingen av krediter.

Fru Marklund kommer tillbaka till frågan om NJA och koksverket liksom till andra investeringar, och det verkar som om fru Marklund i någon mån diskuterade i ett lufttomt rum, utan kontakt med den verklighet som ändå råder. Riksdagen har ju godtagit ett investeringsprogram på 550 miljoner kronor som nu är under genomförande. Det är väl ganska rimligt att man, när man nu tar de här krafttagen, mycket noga överväger de ytterligare steg som man skall ta. Det betyder ju inte att man säger nej till investeringarna, när man förklarar att man vill pröva dem mycket ingående för att vi skall veta vad vi gör och för att inte lägga på NJA alltför stora uppgifter i detta sammanhang. Och vi skall skynda på denna prövning och behandling så mycket vi över huvud taget kan,

Nr 66

Onsdagen den
26 april 1972

*De statliga
företagen*

*Ang. finansieringen
av projekterade ut-
byggnader vid
Norrbottens
Järnverk, m. m.*

Onsdagen den
26 april 1972

*De statliga
företagen*

*Ang. finansieringen
av projekterade ut-
byggnader vid
Norrbottnens
Järnverk, m. m.*

herr Stridsman. Det är det enda ytterligare besked jag kan lämna. Längre kan och vill jag inte gå.

Vad sedan företagsdemokratin beträffar vill jag säga till fru Marklund, att oavsett om det är fråga om LKAB, NJA eller något annat företag inom den statliga verksamheten är det målsättningsprogram vägledande som Statsföretag har fastlagt. Och som jag redan sagt är en av uppgifterna för Statsföretag att se till att det programmet blir genomfört och förverkligat. Självfallet följer vi mycket noga från regeringens sida vad som där händer. Och i det programmet står det klart uttalat att alla anställda skall engageras. Som mål för verksamheten skall uppställas att nå allt större arbetstillfredsställelse för dem som arbetar i företaget och att ett medel för detta är ett effektivt engagemang från hela arbetsorganisationen. De anställda på alla nivåer skall beredas tillfälle att påverka sin arbetssituation både när det gäller den egna arbetsplatsen och i fråga om företagets verksamhet i stort. Och för att åstadkomma denna utveckling kan fordras att ägare genom de beslutande organen i företagen medverkar till att de som arbetar i företagen får vidgade möjligheter att påverka beslutsprocessen. Det är det arbetet som nu pågår, och jag har inte mött några anmärkningar mot den målsättningen.

Vad beträffar SMT har jag givit uttryck för min mening, och herr Enskog har fyllt i på det sättet att också han redovisat att SMT tillkom för att försöka skapa ersättning för den sysselsättning som gick förlorad i annat sammanhang, i detta fall genom beslut av riksdagen. Detta har nu inte lyckats. Och hur går det nu i framtiden? Ja, jag har bara sagt att jag hyser den förhoppningen att man under alla omständigheter efter rekonstruktionen skall kunna klara sig bättre.

Både inom den kooperativa och inom den privata industrin har jag mött företagare som talat om några av de produkter som SMT tillhandahåller, och de har givit dessa produkter ett mycket högt betyg. Det har varit företagare som förklarat att de haft för avsikt att köpa t. ex. den numeriskt styrda svarv som jag talat om och som man inom företaget har betraktat som en av de lönsamma produkterna. Men när vi så kom in i konjunktursvackan 1970 och 1971 bestämde sig dessa företagare för att avvakta, inte därför att det var SMT man hade tänkt handla med utan därför att konjunkturen enligt deras bedömning inte var sådan att de borde göra de investeringarna. Man ville i stället avvakta till dess konjunkturen gick uppåt igen. Och nu går konjunkturen uppåt. Nu får vi se vad som händer med en del av dessa produkter. Men jag skall gärna erkänna att vi där möter konkurrens från företag både inom landet och utanför vårt land. Jag har nyligen varit i Ungern, där jag hade tillfälle att studera en stor industri i Budapest vid vilken man just tillverkar numeriskt styrda verktygsmaskiner av ungefärligen samma kapacitet som tillverkas här. Jag kan inte göra några prisjämförelser utan vill bara säga att visst kommer det även i de sammanhangen att föreligga en konkurrenssituation.

Sedan är jag medveten om, herr Enskog, att situationen i Karlskoga är besvärlig. Jag vet inte om det varsel som utfärdats där för friställning av i huvudsak 300 tjänstemän har något direkt samband med beställningarna av svensk försvarsmateriel eller om det kanske i stället är ett led i en

strukturrationalisering, där tjänstemannagrupperna i högre grad nu har kommit att drabbas än för bara några år sedan. Det är besvärligt för kommunen, men det gäller ett privat företag. Man får analysera svårigheterna för den industrin liksom för andra. Det här kanske är en riktig åtgärd för att åstadkomma en bättre situation. Men det är naturligtvis lika besvärligt för dessa 300 att bli friställda som det är för andra, exempelvis vid SMT, och för kommunen är det naturligtvis dubbelt besvärligt.

Jag har inte mycket mer att diskutera med herr Burenstam Linder; vi är i långa stycken överens, och under alla omständigheter har vi preciserat våra ståndpunkter, och det är ju viktigt för en debatt. Om man sedan inte kan nå varandra helt, så bör man då ändå ha en större förståelse för varandra.

Jag tror att det skulle vara värdefullt om herr Burenstam Linder också sökte att tränga in i det som vi gör, exempelvis de aktiviteter som nu inriktas på de mindre och medelstora företagen. Då kanske han också skulle få klart för sig att vi är ute för att hjälpa denna grupp av företagare. Vi är medvetna om deras svårigheter, inte minst när det gäller att anskaffa kapital till nödvändiga investeringar, för att bygga ut en marknadsorganisation, bl. a. för exportmarknaden, och till utbildningen, och vi är beredda att på alla dessa punkter ge hjälp till självhjälp. Men företagen bär ansvaret. Samtidigt har vi också sagt att det i vissa delar av vårt land kan bli nödvändigt att samhället engagerar sig som ägare när det gäller verksamheter på de mindre och medelstora företagens område.

Fru MARKLUND (vpk) kort genmäle:

Herr talman! I det lufttomma rum, där industriministern anser att jag befinner mig, finns i alla fall det beslut om NJA:s finansiering som riksdagen fattat och som jag nämnde i mitt första inlägg. Men jag sade också att när min grupp godtog det förslag till bidrag och lån som riksdagen antog, så var det med det uttryckliga förbehållet att nödvändiga och maximala bidrag skulle ges även fortsättningsvis. Det är det som jag har knutit an till i min interpellation om finansieringen av detta koksverk.

Herr ENSKOG (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag konstaterar att industriministern inte hade något positivt att svara angående SMT:s bekymmer. Det är beklagligt. Men det är ju också ett svar.

Herr LÖVENBORG (vpk):

Herr talman! Jag lyssnade i den inledande debatten på de borgerliga argumenten för att riksdagens ledamöter skall vara med på stämmorna i de statliga företagen. Jag kan inte finna att det vore någon avgörande åtgärd för att förbättra de statliga företagen. Då vore det mera demokratiskt att alla anställda fick rätt till representation, inte bara i de statliga företagen utan också i de privata. Något sådant finns såvitt jag förstår inte med i de borgerliga tankegångarna.

Då var det mera intressant att åhöra statsrådets Johanssons redo-

Nr 66

Onsdagen den
26 april 1972

*De statliga
företagen*

*Ang. finansieringen
av projekterade ut-
byggnader vid
Norrbottnens
Järnverk, m. m.*

görelse för sin syn på statsdriften och på NJA:s utveckling. Jag skall ägna några minuter åt den saken, även om det får ske på bekostnad av vad jag i övrigt hade tänkt säga.

Beskedet om koksverket gjorde väl ingen glad. Det skingrade ingen ovisshet för de anställda eller andra. Vi är på det klara med att den omdiskuterade investeringen i ett koksverk vid Norrbottens Järnverk är en investering som borde ha kommit långt tidigare. Denna handläggning ligger i linje med åtskilligt annat när det gäller utvecklingen vid Norrbottens Järnverk. Beträffande detta statliga företag måste man verkligen säga att statsdriftens motståndare under årens lopp har kunnat registrera framgångar just för den konsekventa linjen att så långt det är möjligt hålla Norrbottens Järnverk på sparlåga och att försöka förhindra, förhala och förminska nödvändiga investeringar. Samtidigt som detta har skett har man hela tiden skjutit en debatt om Norrbottens Järnverks förluster i förgrunden, förluster som i själva verket inte är frukten av att NJA har skötts dåligt, utan frukten av att NJA inte har tillåtit en utveckling som borde ha varit naturlig. Storfinansen har under samma tid genomfört väldiga investeringar när det gäller den privata järnverksdriften. Det är satsningar som har skett i mycket stor skala, med snabbhet och i de rätta ögonblicken. Jag tror att det var ledamoten av denna kammare herr Hans Hagnell som vid ett besök i Luleå för något år sedan yttrade att det som har tagit staten 25 år att utföra när det gäller järnverket i Luleå, har det privata näringslivet gjort i Oxelösund på fem år. Det är förmodligen riktigt, och det bör också understrykas att dessa investeringar har ägt rum utan den ofta mycket olustiga debatt som har spelats upp vid varje investering i Norrbottens Järnverk. Man möter också i den debatten en tendens att försöka framställa varje investering i detta statliga företag liksom i andra som någon sorts förtäckt socialvård, som om NJA skulle vara mer eller mindre bankrutt, ett tvivelaktigt företag som man måste hålla under armarna på ett alldeles speciellt sätt.

Jag vill instämma med dem som tidigare här sagt att Norrbottens Järnverk har en avgörande betydelse för Norrbottens län, för Luleå stads utveckling och för den industriella expansion som måste komma. Problemen är stora i dagens Norrbotten, men de hade utan tvivel varit sju resor värre utan det statliga järnverket. Jag ville säga detta i sammanhanget, även om jag hade begärt ordet för att utveckla några andra frågeställningar.

Jag skall inte förlänga debatten utan vill framför allt behandla reservationen från vpk och vår motion. Jag skall koncentrera mig till ett av delyrkandena i motionen 579, nämligen kravet om att statsföretagen skall göras till ledande element i en politik som syftar till att häva den nuvarande regionala obalansen. Så fungerar inte statsdriften av i dag i vårt land.

Statsdriftens omfattning ställd i proportion till det privata näringslivet är sannerligen inte särskilt imponerande. Systemet kallas ju blandekonomi, men den statliga industriella verksamheten har ungefär samma proportioner i förhållande till det privata näringslivet som kanariefågeln i den bekanta kanariefågelpastejen, dvs. en häst blandad med en kanariefågel. Man har kommit upp till ungefär 5 procent statlig industriproduk-

tion, och det har skett efter ett drygt 40-årigt socialdemokratiskt regeringsinnehav. Det vittnar om att ambitionsnivån när det gäller att utveckla den statliga företagsamheten i det här landet inte är särskilt väl utvecklad. Den ligger så lågt den möjligtvis kan ligga. Det finns exempel på andra privatkapitalistiska länder – Italien, Frankrike och England – där man har gått mycket längre på den statliga företagsamhetens område.

Vi hyscr visserligen, som det sagts tidigare i denna kammare, inga illusioner om att statsdrift kan lösa alla problem under kapitalistiska förhållanden, men det är också vår åsikt att en väl utvecklad och bra skött statlig industrisektor kan användas som ett verksamt instrument för att häva den regionala obalansen; den skulle kunna spela en oerhört mycket större roll när det gäller att få slut på arbetslösheten och avfolkningen i vissa regioner.

Vi har i Norrbotten en större procent statlig industriverksamhet än man har någon annanstans i det här landet. Vi har LKAB, vi har ASSI och vi har Norrbottens Järnverk; och de företagen är frukterna av en stark och radikal folkopinion, som har pressat fram olika åtgärder. Allt som gjorts i detta sammanhang har varit stora saker – så värderar jag det – men det finns inte därför någon anledning att i dagens läge känna sig nöjd med statsdriftens roll, inte ens i det därvidlag något särpräglade Norrbotten. Det var länge sedan den senaste mer omfattande positiva åtgärden vidtogs, och man måste säga att statsdriften i Norrbotten inte spelar den roll för att häva regional obalans som det talas om i vpk:s motion. Efter uppbyggandet av Norrbottens Järnverk – som här har debatterats – hade det varit naturligt att det följt en statlig verkstadsindustri av stort format och olika former av högförädlade produktion. Men det har inte skett, och därför kännetecknas det nordligaste länet – det på naturtillgångar rikaste – också samtidigt av arbetslöshet, avfolkning och ödeläggelse i mycket stor utsträckning.

Utvecklingen har fått ha sin gång, och regeringen har gjort halvhjärtade satsningar när det gällt utvidgningen av en statlig industrisektor, medan en rik subventionering av den privata företagsamheten har varit det dominerande elementet i den s. k. näringspolitiken. Den politiken har också inneburit att man har accepterat den kapitalistiskt styrda struktur-omvandlingen; och den ekonomiska krisen för samhälle och människor har ställts på sin spets.

På den typen av näringspolitik har privata rufflare och finanshajar profiterat; de har sugit ut vad som har gått att få och sedan stuckit sin kos, glada som barn som fått karameller av en snäll farbror.

Det är mot den typen av lokaliseringspolitiska åtgärder som vi kommunister reagerar; vi berör det i flera motioner och anför bl. a. i motionen 579 att det måste skapas ett annat alternativ. Hittills har regeringen inte lyssnat på de tankegångarna utan fortsatt föra en näringspolitik där det statliga industrietablerandet har spelat en helt underordnad roll. Och det är märkligt, bl. a. när det gäller Norrbotten, därför att det borde ha varit lättast att etablera industrier där; det finns redan en mycket god grund – vi har råvaror och vi har de statliga basnäringarna – som man borde ha byggt vidare på. Men i stället har statliga företag lagts ned och i andra har förts en rationaliseringspolitik

Onsdagen den
26 april 1972

*De statliga
företagen*

som har medfört ett minskat antal arbetstillfällen. Framgångar för statsdriften har fuskats bort på olika sätt.

Här skall inte startas någon debatt om Norrlandsälvarna, men jag vill bara göra en reflexion: om regeringen hade visat lika stor energi för att utveckla den statliga industriverksamheten som för att hoppa från den ena älven till den andra borde åtskilligt ha kunnat ske. När myndigheterna i Norrbotten siar om en ren katastrof om inte betydande åtgärder vidtas snabbt, måste man också vara på det klara med att det brinner i knutarna. Men det är naturligtvis inte bara i Norrbotten som situationen är deprimerande och allvarlig på grund av att regeringen inte har kunnat tänka sig att stoppa ödeläggelsen genom att snabbt och målmedvetet utveckla den statliga företagsamheten. Just därför hotar det man kallar landsdelskatastrofer på olika håll. Mot den bakgrunden finns det också plats att i denna debatt med större kraft hävda nödvändigheten av att statsföretagen görs till ledande element i en politik som syftar till att häva den regionala obalansen.

Den partimotion från vpk som nu föreligger innehåller även andra ting, exempelvis frågan om verklig företagsdemokrati i de statliga företagen. Vi vet att dessa inte är de föredömen som de borde vara; det har sagts här tidigare. Gruvstrejken gav väl om något en bekräftelse på den saken. Vi vet också att folk som skall syssla med utvecklandet av företagsdemokrati inom det statliga LKAB tycker sig röna så stort motstånd att det ibland har förekommit avhopp. Så skall det naturligtvis inte vara.

Vi som är för ett utvecklande av statsdriften ser med beklagande och olust alla de här misstagen. Vi menar att det borde vara lättare att riva bort alla de gamla och förlegade principerna i de statliga företagen än i andra, men i stället har vi fått bevittna hur man importerar ledarteeser från USA för att styra svenska gruvarbetare. Detta är beklämmande. Det ger statsdriften dåligt anseende, och statsdriftens motståndare får vatten på sin kvarn, även om man vet att de privata företagen sannerligen inte är något mönster i detta avseende.

Jag skall som sagt inte förlänga debatten; nog mycket är redan sagt. Jag skall inskränka mig till att instämma i bifallsyrkandet till reservationen 1.

Herr TURESSON (m):

Herr talman! I motionen 584 har jag begärt att en utredning skulle beredas möjlighet att granska regeringens relationer till förenade fabriksverken under åren 1968–1971. Avsikten med detta var att man skulle få möjlighet att bedöma, om regeringens mellanhavanden med FFV bör leda till att man utkräver politiskt ansvar för vad som har skett.

Sedan motionen avlämnades i januari har chefen för industridepartementet meddelat riksdagen att han avser att tillsätta en utredning som bl. a. skall behandla de anmärkningar som riktas mot vissa åtgärder av förenade fabriksverken. Det är alltså möjligt att denna utredning kommer att belysa de frågor som jag har uppehållit mig vid i motionen 584.

Dessutom skall denna motion behandlas också av konstitutionsutskottet – egentligen hör den huvudsakligen dit. Jag avstår därför från att

nu ta upp en debatt i detta speciella ämne och avvaktar i första hand konstitutionsutskottets betänkande.

Herr ÖHVALL (fp):

Herr talman! Bara några kortfattade ord om den fråga som har stått i fokus här, nämligen koksverket i Luleå. Det är klart att den frågan följs med stort intresse av befolkningen i länet — ett län som ju kämpar med ständig undersysselsättning. Koksverket hänger också samman intimt med NJA:s utveckling, och självfallet är en förbättring av NJA:s betingelser av stort värde.

När riksdagen vid många tidigare tillfällen har diskuterat investeringar i NJA:s anläggningar, har detta skett under betydande enighet. Man har allmänt deklarerat att investeringarna varit nödvändiga för Norrbottens utveckling.

Ett investeringsprogram för NJA är nu på gång. De beräkningar som ligger till grund för dessa har riksdagen redan accepterat. Koksverket bör också få förverkligas, även om risktagandet skulle bedömas som något större än normalt för sådana anläggningar.

Svaret på den ställda frågan har ännu ej lämnats. Regeringen har ännu inte fattat något beslut. Det må då vara tillåtet att lämna ett ord på vägen till inrikesministern. Det måste bli en önskan om att de regionalpolitiska problemen i Norrbotten skall väga särskilt tungt i detta fall. Sysselsättningsfrågan är så påträngande i länet, att det behövs investeringar både i koksverket och för tillverkning av fartygsprofiler.

I detta anförande instämde herr Petersson i Gäddvik (m).

Herr OLSSON i Kil (fp):

Herr talman! Det finns de som tror att vi i Sverige är ytterst avancerade på det företagsdemokratiska området, att vi kommit längre i reformer som ger de anställda medbestämmande än något annat land. Så är knappast fallet.

I Norge genomförs nu en lagstiftad tredjedels representation i företagens styrelser för de anställda. Tredjedelsrepresentation tillämpas sedan länge i Västtyskland. Inom kol- och stålindustrin har de anställda getts en med kapitalet likaberättigad ställning i företagsstyrelserna.

Det finns ett stort behov av och gott om utrymme för en företagsdemokratisk reformverksamhet i Sverige, som kan ge de anställda ett helt annat inflytande inom företagen än de har i dag. Och denna reformverksamhet kan ske inom ramen för ett marknadsekonomiskt system — det är i själva verket bara om vi har fristående företag med eget beslutsansvar som det finns någon beslutsmyndighet att sprida till de anställda.

De företagsdemokratiska reformerna som folkpartiet länge drivit måste som också LO och TCO framhållit omfatta alla nivåer inom företagen. De får inte begränsas till topporganen. De måste tvärtom medverka till en radikal förändring av den enskilde löntagarens dagliga arbetssituation. Men man får samtidigt inte underskatta betydelsen av en demokratisering av företagens styrelser. Som vi framhåller i motionen 1350 till årets riksdag är medbestämmande för de anställda i styrelsen

Nr 66

Onsdagen den
26 april 1972

*De statliga
företagen*

Onsdagen den
26 april 1972

*De statliga
företagen*

viktigt av framför allt två skäl. För det första beslutar styrelsen i många stora frågor av central betydelse för de anställda. För det andra har graden av inflytande inom det högsta beslutsorganet i ett företag stor betydelse för hur långt demokratiseringen kan drivas på lägre nivåer.

Det är därför tillfredsställande att LO och TCO och så småningom även regeringen nu säger sig vilja lagstifta om att de anställda skall garanteras en viss representation i företagsstyrelserna. Men därmed är reformarbetet långt ifrån färdigt. Vi måste gå vidare och bl. a. systematiskt pröva olika modeller för att tillgodose de anställdas berättigade krav på medbestämmande. Modellen med hälftenrepresentation för de anställda i företagsstyrelserna bör bli förmål för noggrann praktisk prövning, bl. a. i den försöksverksamhet som bedrivs i de statliga företagen.

Vi bör här gemensamt kunna konstatera tre saker:

1. Statsföretag AB:s styrelse har i slutet på förra året beslutat om en försöksverksamhet, som bl. a. innebär att de anställda i de företag som tillhör statsföretagsgruppen skall vara representerade i styrelserna.

2. Om försöksverksamheten skall ge någonting av större intresse måste den inbegripa *olika* modeller för inflytande, annars kan man inte med hjälp av dess resultat dra några bestämda slutsatser för framtiden.

3. Det har från främst de anställdas sida inom Statsföretagsgruppen visats ett markerat intresse för att få pröva modellen med hälftenrepresentation i företagsstyrelsen. Uddevallavarvet och LKAB är de företag där intresset varit mest markerat.

Dessa tre faktiska konstateranden borde vi kunna vara överens om: det pågår försöksverksamhet med styrelserepresentation inom de statliga företagen, det är nödvändigt att pröva olika modeller för medbestämmande och de anställda har i framför allt vissa statliga företag visat intresse för att pröva fifty-fifty-modellen.

Motionärerna har mot denna bakgrund ansett det motiverat att riksdagen ger uttryck för meningen att modellen med hälftenrepresentation för de anställda bör ingå i den pågående statliga försöksverksamheten. Det bör vara intressant att få hälftenmodellen prövad. Det är först när de anställda får hälften av platserna i en företagsstyrelse som den ena parten inte automatiskt kan överflygla den andra; man måste då komma fram till en gemensam linje i frågor där man har olika åsikter, och de anställda får ett verkligt inflytande. När det gäller de stora företagen kan det inte uppfattas som ett axiom att aktieägarna ensamma skall ha hela beslutanderätten i företagsstyrelserna.

Det beslut som riksdagen om en tid sannolikt kommer att fatta om rätt för de anställda till en viss representation i företagens styrelser måste bli en början och inte en slutpunkt. Det måste uppfattas som ett genombrott för en helt annan syn än tidigare på de anställdas rätt att med tyngd delta i besluten i det egna företaget. Reformverksamheten måste på detta område drivas vidare. Modellen med hälftenrepresentation för de anställda kan inte längre lämnas utanför den försöksverksamhet som påbörjats. Att den inte kommer att lämnas utanför debatten i samhället och bland de anställda står helt klart.

Näringsutskottet har avstyrkt motionen 1350, som begär en mera

systematiserad försöksverksamhet med olika modeller för representation för de anställda i företagens styrelse. Utskottet anser att det är tillräckligt med den verksamhet som nu har påbörjats och hävdar att riksdagen inte bör stimulera ytterligare försök. Det är tydligen inte riksdagens sak!

Jag skall, herr talman, avstå från att nu yrka bifall till motionen 1350, vilket med hänsyn till utskottets ställningstagande vore utsiktslöst, men det betyder inte att jag delar den filosofi som kommer till uttryck i utskottets betänkande beträffande motionen. Vad som sker inom de statliga företagen måste väl ändå angå riksdagen, eftersom riksdagen fattar en rad beslut rörande Statsföretag AB och antar riktlinjer för dess verksamhet. Varför skulle inte riksdagen på det arbetsdemokratiska området, som har så stor betydelse för de anställda, kunna säga sin mening? Jag vill fråga utskottets ordförande, herr Svanberg, vilken uppfattning han har om detta.

I detta anförande instämde herr Hörberg (fp).

Herr REGNÉLL (m):

Herr talman! I debatten återstår nu att kommentera reservationen 4. Den har avgivits av moderata samlingspartiets ledamöter i näringsutskottet till förmån för bifall till motioner som har väckts om att avyttra en del av de aktier som Statsföretag AB äger i LKAB och om att en utredning skulle få arbeta med hela frågan att sälja nu statsägda aktier.

Det är så sant som utskottsmajoriteten säger att riksdagen redan många gånger har avvisat det förslaget och att argumenteringen är tröttsamt enformig. Ja, vi förstår på vårt håll att det kan finnas risk för att vi bedöms som tjatiga. Men spridning av ägandet är för oss i moderata samlingspartiet en mycket viktig fråga.

Vi har i olika sammanhang fört fram förslag om att till många människor sprida äganderätten till företag inom den privata sektorn. Vi anser att motsvarande möjligheter skall finnas också i fråga om sådana företag som nu är statsägda. Vi tar därför risken att uppfattas som tjatiga och vi kommer tillbaka dels med vår önskan om en utredning, dels med ett förslag om att Statsföretag i småposter och med företrädesrätt för anställda i LKAB skulle sälja en mindre post av sina LKAB-aktier. För det kommande budgetåret har vi föreslagit ungefär en tiondedel av innehavet. Erfarenheterna av en sådan försäljning skulle kunna ge god ledning för den utredning som vi efterlyser.

Allt detta är alltså gamla tankegångar. Näringsutskottets ordförande, herr Svanberg, hade alldeles rätt när han konstaterade detta. Herr Svanberg efterlyste därför nya argument. Jag skall försöka efterkomma hans önskan och håller mig då till idéer som berör herr Svanbergs egen landsända.

I fjol presenterade sig Statsföretag i annonsering i engelsk press som "the richest company in Sweden". Jag föreställer mig att inte minst LKAB-aktierna, nominellt värda nästan en halv miljard kronor, utgjorde bakgrunden till påståendet.

Detta rika moderbolag har fått en framställning från ett av sina dotterbolag, Norrbottens järnverk, om tillstånd att uppföra ett koksverk.

Projektet har i många sammanhang kommenterats i dag. Industriministern har citerat bedömningar, som gått ut på att den kalkylerade lönsamheten ter sig god. Länsrepresentanter har med sin kännedom om de lokala förhållandena vitsordat att ett koksverk skulle innebära ett mycket välkommet tillskott till länets näringsliv.

Men Sveriges "richest company", NJA:s moderföretag, förklarar att man inte har de så där 150 miljoner som Statsföretagsgruppen själv skulle behöva prestera för att koksverket skulle komma till stånd.

Och här kommer nu ett nytt argument till stöd för förslaget att lätta på packen av LKAB-aktier -- som sagt nästan en halv miljard nominellt, marknadsmässigt betydligt mer naturligtvis. Aktivera en del av dessa i portföljen slumrande mångmiljonbelopp, satsa dem -- om nu prognoserna för koksverket är riktiga -- i ett sådant!

Det var alltså *ett* nytt argument för att mobilisera statliga tillgångar för konstruktiva ändamål.

Ytterligare ett förslag skall jag komma med: Hur vore det om Swedens richest company, ägaren till LKAB, lösgjorde litet kapital för att undanröja i varje fall något av den risk och några av de olägenheter som ligger i att gruvdriften är så klart dominerande i gruvsamhällena. Här borde man känna ansvar för att få alternativa sysselsättningar till stånd, inte minst för kvinnor, som ju har mycket små chanser att få arbete i gruvsamhällena.

Aktiv näringspolitik innebär verkligen inte att man ruvar på en aktieportfölj. Inför alternativa handlingsmöjligheter, som är ekonomiskt och socialt välmotiverade, bör man kunna bestämma sig för att sätta kapitalet i aktivt arbete.

Herr talman! Jag har, därtill uppfordrad, kommit med några nya argument för att Statsföretag skulle sälja en del av sina LKAB-aktier. De nya argumenten ersätter inte de gamla -- men de ger enligt min mening ytterligare anledning att inte rutinmässigt säga nej till vårt förslag.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen 4.

Herr KARLSSON i Ronneby (s):

Herr talman! Det var herr Enskog som i sitt tack till industriministern för interpellationssvaret föranledde mig att begära ordet. I sitt inlägg nämnde herr Enskog avvecklingen av SMT:s verksamhet i Ronneby i samband med strukturomvandlingen inom SMT-gruppen. Det är riktigt, som herr Enskog påstod, att SMT övertog verkstadslokalen i Ronneby i början på år 1970. Nästan omedelbart begärde företaget att staden tillsammans med SMT skulle gå i författning om utbyggnad av verkstadslokalerna, vilket också skedde med början ungefär vid halvårsskiftet 1970. Utbyggnaden var färdig i november 1971. De uppgifter om storlek och kostnader som lämnades är riktiga.

Det är anmärkningsvärt att man inom ett företag som SMT har så dålig planering av sin verksamhet att man redan ett halvår senare, som nu skett, beslutar flytta från orten. Vi beklagar detta inom Ronneby desto mera med hänsyn till att de anställda vid verkstaden där nere ganska tidigt slog larm hos SMT och diskuterade utvecklingsplanerna med företagsledningen. De anställda framförde därvid sina synpunkter, bl. a.

på att vissa tekniker skulle föras över från Ronneby till Västerås, vilket enligt de anställdas bedömning skulle kunna innebära svårigheter för verkstaden i Ronneby att fortsätta sin verksamhet. Dessa farhågor har också besannats.

Jag skall inte orda mer om detta, eftersom industriministern klargjort de orsaker som ligger bakom beslutet. Det är självklart att ett statligt företag lika väl som ett privat kan komma i sådana omständigheter att vissa omställningar behöver göras, men vad vi kritiserar är SMT:s dåliga planering. Vi hoppas att man skall ta lärdom för framtiden av erfarenheterna i detta sammanhang.

Herr Enskog uttalar vidare vissa farhågor beträffande sysselsättningsmöjligheterna för de anställda vid SMT i Ronneby, och dessa utsikter är väl ganska små i Ronneby, men med hänsyn till de anställdas utomordentliga yrkesutbildning finns det kanske möjligheter att placera dem inom SMT. Självfallet kommer vi att göra allt för att få även tillverkning till verkstaden. Jag fick dock en stark känsla av att herr Enskog inte bara tänkte på de anställda i detta sammanhang utan även ville begagna tillfället att ge den statliga företagsamheten en känga. Detta underströks ytterligare när han i sitt andra inlägg berörde de anställda vid Boforsverken i Karlskoga, som kanske skulle få minskad sysselsättning beroende på minskade statliga beställningar.

Om herr Enskog är så allvarligt intresserad av de anställda, kunde han ha tagit upp andra exempel från Ronneby. Det finns nämligen där privata industrier, som från början av föregående år fram till slutet av detta år kommer att avveckla verksamhet berörande 350 människor. De har precis samma besvärligheter att få sysselsättning som gäller för de anställda vid SMT. Ja, jag skulle nästan vilja säga att de har det ännu värre då, som jag nämnde tidigare, de anställda vid SMT har en utomordentlig yrkesutbildning och är efterfrågade på marknaden medan de andra inte har samma höga kvalifikationer.

Jag vill också passa på att säga några ord med anledning av herr Burenstam Linders resonemang om att de statliga företagen sköter sin verksamhet mycket skralare än de privata. Ja, det är möjligt att man kan se det ur olika synvinklar. Tyvärr har jag vissa dåliga subjektiva erfarenheter — fortfarande från Ronnebybygden — av hur de privata företagen kan sköta sin verksamhet. Dessa erfarenheter går ända tillbaka till 1952, alltså 20 år tillbaka, långt innan man på den borgerliga sidan hade uppfunnit myten om det statliga misslyckande på företagsamhetens område. Det företag jag arbetade vid hade vid den tidpunkten ungefär 850 anställda. Genom besvärligheter på exportmarknaden fick man inskränka driften och gick ned till en styrka på ungefär 400 anställda. Det förekom då inga rubriker i tidningarna om denna nedskärning, och varken fackföreningen eller samhället begärde företagsledningens huvud på ett fat, vi satte oss ner och diskuterade med företagsledningen hur vi skulle kunna tackla problemen för att göra det bästa möjliga av situationen så att företaget skulle kunna fortleva och så att en del av de anställda i fortsättningen skulle kunna få behålla sina arbeten. Vi lyckades med det under en övergångstid. Företaget har haft 20 år på sig för rekonstruktion. I dag står det, som jag nämnde tidigare, i begrepp att

Nr 66

Onsdagen den
26 april 1972

*De statliga
företagen*

friställa ytterligare 350 man. Fortfarande vill vi inte hänga företagsledningen, utan vi vill fortfarande både från facket och från samhället hjälpa till för att försöka klara upp situationen.

Inom regionen är det tyvärr många andra företag som har gått samma öde till mötes. Där fanns en firma som tillverkade tvättmaskiner. Företaget hade väl inte tillräckligt med kapital, utan det köptes av Wedevågs Bruk. Vi trodde väl i samhället och inom facket att det var allvarligt menat från brukets sida och att verksamheten skulle fortsätta, men ingalunda. Efter tre år avvecklades verksamheten, och 240 människor ställdes utan sysselsättning. Ingen har sagt någonting om det, vare sig i tidningar eller på annat sätt, utan man har tagit det fullt naturligt.

En annan firma, LIBO, som tillverkade skjortor och som fått hjälp av kommunen med att bygga fabrikslokalerna, sålde sin tillverkning till Danmark med påföljd att de 100 anställda blev utan sysselsättning.

Så nog finns det åtskilliga exempel på att även det privata näringslivet misslyckas.

Jag tror att det är skäl i att, som herr Burenstam Linder och många andra gör, hålla ögat på den statliga företagsamheten. Men öppna också det andra ögat det som vetter mot det privata näringslivet och skärskåda vad som förekommer där. Då tror jag att vi här i riksdagen kan få en näringspolitisk debatt som är till fromma för näringsutvecklingen i vårt land.

Herr NILSSON i Kalmar (s):

Herr talman! Herr Burenstam Linder var förvånad över att jag fick replik och påstod att jag inte hade rätt till detta. Emellertid är det ju varken herr Burenstam Linder eller jag som avgör vem som har replikrätt, utan det är talmannen. Talarordningen avgörs av talmannen. Eftersom jag var åberopad med hänsyn till att jag är revisor i Statsföretag bör jag ha replikrätt, såvitt jag kan förstå.

Nu har herr Burenstam Linder sagt att han i sitt yttrande avsåg SMT:s revisorer. Nog uppfattade jag det som om herr Burenstam Linder avsåg Statsföretags revisorer, och jag var tydligen inte ensam om det. Talmannen uppfattade det ju på samma sätt. Jag kan här inte annat än hänvisa till protokollet. Vi får väl se vad stenograferna har kommit fram till där.

Men om herr Burenstam Linder avsåg SMT:s revisorer, var i revisionsberättelsen står det att de med stor självövertvinnelse och med stor ansträngning kunde bevilja ansvarsfrihet? Var står det någonstans? Herr Burenstam Linder sade att jag borde veta vad som står i SMT:s revisionsberättelse och verksamhetsberättelse. Ja, det gör jag, men jag undrar om herr Burenstam Linder vet det. Jag betvivlar det.

Revisorerna har i sin berättelse gjort en erinran mot verkställande direktören, men i näst sista att-satsen sägs att styrelsens ledamöter och verkställande direktören beviljas ansvarsfrihet för den tid årsredovisningen omfattar.

Jag undrar fortfarande varifrån herr Burenstam Linder fått sina uppgifter. Är herr Burenstam Linder revisor i SMT eller har revisorerna i SMT talat om det för herr Burenstam Linder? Jag tycker nog att det

finns anledning att vi får reda på det.

Herr Burenstam Linders resonemang är många gånger ett misstänklighöörande över huvud taget av Statsföretag. Han kommer med missvisande påståenden och lögner som i det här fallet och ibland med halvsanningar. Men det är väl på det sättet som jesuiterna resonerade, att ändamålet får helga medlen.

Statsföretag är ju fortfarande en koncern i uppbyggnad, där mycket av konsolideringsarbetet kvarstår. Man har begränsade resurser, och ingen kan begära det omöjliga. Det pågår ett omfattande samordningsarbete, och det föreligger utomordentligt stora problem för att klara ut just den samordning som det är fråga om. Men jag hävdar fortfarande att det påstående som herr Burenstam Linder kom med är fel, oavsett om det gäller Statsföretags eller SMT:s revisorer.

Herr BURENSTAM LINDER (m):

Herr talman! Yttranderätten här i kammaren, påstod herr Nilsson i Kalmar, är något som talmannen avgör. Det är väl en sanning med modifikation, eftersom även talmannen måste följa vissa regler. Om jag vid en snabb kontroll har förstått att det föreligger en yttranderätt i det speciella fall som herr Nilsson möjligen skulle kunna åberopa endast om man har en faktisk upplysning att ge, så har han däremot inte rätt att ställa sig upp och göra ett polemiskt inlägg. I den mån det över huvud taget fanns någon upplysning i vad han här hade att säga, var det något som närmast hade karaktären av en felaktig upplysning.

Det är möjligt att jag inte yttrade mig så hundra procentigt exakt att herr Nilsson i Kalmar förstod att jag ansåg att det var revisorerna i SMT som hade haft anledning att i sin revisionsberättelse göra en erinran. Om jag inte yttrade mig med den hundra procentiga tydligheten skall jag självfallet uttala mitt beklagande. Men jag tror att det rimligen skulle framgå av vad jag hade att säga, eftersom jag talade om SMT och dess verksamhet.

När jag läser SMT:s revisionsberättelse, ty den har jag självfallet tillgång till, kan jag inte annat än konstatera att de två revisorerna finner anledning använda ett sätt att tala om förhållandena, som är mycket ovanligt i revisionsberättelser. Och det brukar också innebära att man endast med stor självövertvinnelse kan nå den slutsatsen att man kanske inte skulle gå längre än till att göra en erinran.

Det var, herr talman, grunden för mitt uttalande.

Herr Nilsson i Kalmar gjorde olika svepande uttalanden om det sätt på vilket jag drivit debatten när det gäller de statliga företagen och talade om jesuitmoral etc. Ja, jag tycker att den typen av karakteriseringar sällan är något som för en debatt framåt. Jag kan inte erinra mig att jag gjort några grava misstag i bedömningen av rent faktiska förhållanden som inträffat i fråga om en del av de statliga företagen. Jag har ansett att det funnits anledning att påpeka dem för att få den balans i debatten som behövs för att man vid den näringspolitiska uppläggningsen skall göra riktiga avvägningar, speciellt med hänsyn till framtiden.

Nr 66

Onsdagen den
26 april 1972

*De statliga
företagen*

Herr NILSSON i Kalmar (s):

Herr talman! Herr Burenstam Linder säger att jag skulle ha haft yttranderätt om jag hade en upplysning att ge. Nog tycker jag att den upplysning jag gav var av den karaktären att den borde komma kammaren till del. Även om herr Burenstam Linder nu efteråt tycker att han yttrat sig litet oklart, så styrks min uppfattning av att även talmannen uppfattade saken på det sättet, och det gjorde även flera här i kammaren.

I sakfrågan har herr Burenstam Linder inte sagt något nytt. Var har han fått detta påstående om revisorerna? Han läser ut ur deras verksamhetsberättelse ungefär vad han vill. Men man bör väl följa vad som står i den. Revisorerna har gjort en erinran mot verkställande direktören, men där finns inte ett ord om att de med stor ansträngning och självövertvinnelse kunnat bevilja ansvarsfrihet, och det är just beträffande detta som jag menar att herr Burenstam Linder far med felaktiga uppgifter. Sådant gör minsann inte att saken kommer i ett bättre läge.

Jag tycker att herr Burenstam Linder skall komma ihåg detta i fortsättningen också.

Överläggningen var härmed slutad.

Punkten 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 1 av herr Svensson i Malmö, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Punkten 2

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 2 av herr Börjesson i Glömminge m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Börjesson i Glömminge begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 16 punkten 2 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 2 av herr Börjesson i Glömminge m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Börjesson i Glömminge begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja — 189
Nej — 112
Avstår — 5

Herr Gustafsson i Säffle (c) anmälde att han avsett att rösta nej men av misstag nedtryckt ja-knappen.

Punkten 3

Utskottets hemställan bifölls.

Nr 66

Onsdagen den
26 april 1972

Punkten 4

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 3 av herr Regnéll m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Regnéll begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

*De statliga
företagen*

Den som vill att kammarken bifaller näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 16 punkten 4 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammarken bifallit reservationen nr 3 av herr Regnéll m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarkens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Regnéll begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	157
Nej	—	145
Avstår	—	4

Punkten 5

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 6

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 4 av herrar Regnéll och Hovhammar, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Regnéll begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammarken bifaller näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 16 punkten 6 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammarken bifallit reservationen nr 4 av herrar Regnéll och Hovhammar.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarkens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Regnéll begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	270
Nej	—	33
Avstår	—	5

Onsdagen den
26 april 1972

*Förbud
mot spridning av
bekämpningsmedel
från luften*

Föredrogs socialutskottets betänkande nr 10 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1972:25 med förslag till lag om förbud mot spridning av bekämpningsmedel från luften jämte motioner.

Genom en den 3 mars 1972 dagtecknad proposition, 1972:25, hade Kungl. Maj:t under återopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden föreslagit riksdagen att anta i propositionen framlagt förslag till lag om förbud mot spridning av bekämpningsmedel från luften.

I propositionen hade föreslagits en lag som innebar förbud mot spridning från luften av bekämpningsmedel över skogsmark och annan mark som inte var åkermark. Lagförslaget innebar bl. a. att de förbud mot spridning av fenoxisyror från luften som gällt under förra året t. v. kom att ha oförändrad omfattning.

I samband med propositionen hade behandlats följande i anledning av densamma väckta motioner

1) 1972:1522 av herr Olof Johansson i Stockholm m. fl. (c),

2) 1972:1523 av herr Lothigius (m) och fru Mogård (m),

3) 1972:1524 av herr Måbrink m. fl. (vpk) vari hemställdes att riksdagen vid behandlingen av propositionen beslutade

att all flygbesprutning över skogs- och åkermark förbjöds tills de av chefen för jordbruksdepartementet tillsatta sakkunniga framlagt sina förslag om hur bekämpningsmedel i fortsättningen skulle användas,

att dispenser endast medgavs om det behövdes för vetenskaplig prövning samt

att bekämpningsmedel innehållande giftet dioxin, exempelvis 2,4,5-T, totalförbjöds,

4) 1972:1525 av herr Norrby i Åkersberga (fp) vari hemställdes att riksdagen vid behandlingen av propositionen 1972:25 hos Kungl. Maj:t skulle anhålla om att totalförbud utfärdades mot användning av hormoslyr (fenoxisyrapreparat av 2,4,5-T-typ) samt

5) 1972:1526 av herr Turesson (m) vari hemställdes att riksdagen skulle besluta att 2 § i förslaget till lag om förbud mot spridning av bekämpningsmedel från luften skulle erhålla av motionären föreslagen lydelse, innebärande att dispens från förbudet att sprida bekämpningsmedel från luften skulle få medges på de i propositionen angivna grunderna samt därjämte om det gällde hyggesytor för skogsförnyring under förutsättning att ytorna var belägna inom sådana områden av landet att risken för att allmänheten skulle komma i kontakt med bekämpningsmedlen var små eller obefintliga.

Utskottet hemställde

A. att riksdagen med avslag på motionen 1972:1524 i motsvarande del skulle anta 1 § i det vid propositionen 1972:25 fogade förslaget till lag om förbud mot spridning av bekämpningsmedel från luften,

B. att riksdagen skulle avslå motionen 1972:1523,

C. att riksdagen med avslag på motionen 1972:1524 i motsvarande del och motionen 1972:1526 skulle anta 2 § i det vid propositionen fogade lagförslaget,

D. att riksdagen skulle anta lagförslaget i övrigt,

E. att riksdagen skulle avslå dels motionen 1972:1524, såvitt däri yrkats totalförbud mot vissa bekämpningsmedel, dels motionen 1972:1525,

F. att riksdagen skulle avslå motionen 1972:1522.

Reservationer hade avgivits

1. beträffande omfattningen av förbud mot spridning av bekämpningsmedel från luften av fru Marklund (vpk), som ansett att utskottet under A bort hemställa,

att riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts förslag i propositionen 1972:25 och med bifall till motionen 1972:1524 i motsvarande del för sin del skulle anta i reservationen angivet förslag till 1 § i lagen om förbud mot spridning av bekämpningsmedel från luften,

2. beträffande dispensmöjligheterna av herr Carlshamre (m), som ansett att utskottet under C bort hemställa,

att riksdagen med avslag på motionen 1972:1524 i motsvarande del samt i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till motionen 1972:1526 för sin del skulle anta i reservationen angivet förslag till 2 § i lagen om förbud mot spridning av bekämpningsmedel från luften,

3. beträffande frågan om totalförbud mot vissa bekämpningsmedel av herr Romanus (fp), som ansett att utskottet under E bort hemställa,

att riksdagen i anledning av motionen 1972:1524, såvitt däri yrkats totalförbud mot vissa bekämpningsmedel, och motionen 1972:1525 hos Kungl. Maj:t skulle anhålla att temporärt förbud infördes mot användning av fenoxisyrareparat av 2,4,5-T-typ,

4. beträffande frågan om totalförbud mot vissa bekämpningsmedel av fru Marklund (vpk), som ansett att utskottet under E bort hemställa,

att riksdagen i anledning av motionen 1972:1524, såvitt däri yrkats totalförbud mot vissa bekämpningsmedel, och motionen 1972:1525 hos Kungl. Maj:t skulle anhålla att förbud infördes mot användning av bekämpningsmedel som innehöll höggiftiga dioxiner.

Herr ROMANUS (fp):

Herr talman! Under senare år har en ny syn på användningen av kemiska medel blivit alltmer omfattad i vårt land. I det miljöpolitiska program som folkpartiets landsmöte antog förra året uttrycktes den på det sättet, att kemiska medel inte skall få användas, om man inte kan

Nr 66

Onsdagen den
26 april 1972

*Förbud
mot spridning av
bekämpningsmedel
från luften*

Onsdagen den
26 april 1972

*Förbud
mot spridning av
bekämpningsmedel
från luften*

bevisa att de är ofarliga, och att det åvilar den som vill använda, sprida eller försälja dem att visa ofarligheten. Nu har samma tanke också slagit igenom i det programförslag som har utarbetats inom det socialdemokratiska partiet av en arbetsgrupp ledd av jordbruksministern.

Man kan säga att vi här talar för en omvänd bevisbörda i förhållande till vad vi i vanliga fall räknar med. Det är ganska naturligt att den senaste tidens erfarenheter och nya upptäckter av skadliga verkningar av olika kemiska preparat har lett till ett sådant krav på en omvänd bevisbörda.

Självfallet är jag medveten om att man inte får ta den här formuleringen om den omvända bevisbördan bokstavligen. Rent logiskt är det omöjligt att bevisa att ett visst preparat är oskadligt. Man kan eventuellt bevisa att det är skadligt, eller också kan man göra sannolikt att det är oskadligt från en mängd olika synpunkter som man undersöker. Men det går ju aldrig att bevisa att det inte kan ha eventuella okända skadliga verkningar.

Från politisk synpunkt kan dock denna logiska invändning lämnas därhän. Det väsentliga, när man har att ta ställning till om ett preparat skall få användas eller inte, är: Finns det klart redovisade försök, i tillräckligt stora serier, där man från olika utgångspunkter och ur olika synvinklar har undersökt eventuella skadliga verkningar, och är dessa försök redovisade på ett sådant sätt att de är begripliga för oss lekmän?

Eller, om inte det är möjligt, finns det ändå som ett minimum en hög grad av enighet bland experterna om att man inte har anledning att misstänka skadliga verkningar av preparatet? Om experterna är oense, om det finns några experter som varnar kraftigt för ett visst medel, då bör man vara återhållsam med användningen av detta.

Det är den synen som har varit min utgångspunkt vid behandlingen av denna proposition och dessa motioner om spridning av bekämpningsmedel över skogsmark och åkermark. Den mest kontroversiella frågan gäller som bekant spridning av hormoslyr, som är utgångspunkt för hela det här lagförslaget. Det är inte bara fråga om hormoslyr utan om fenoxisyrapreparat av 2,4,5-T-typ, som den tekniska termen lyder. Det kan vara anledning att redan från början göra klart för sig att här finns en mängd fenoxisyrapreparat, ungefär 125 har det sagts. Av dem är drygt ett 20-tal av 2,4,5-T-typ, och hormoslyr är varubeteckningen på ett av dem.

En av de kontroversiella frågorna är om man över huvud taget skall få sprida fenoxisyrapreparat av 2,4,5-T-typ. Här är inte det kravet uppfyllt att det skall vara nära nog kompakt enighet bland experterna. Jag skall nöja mig med att citera ett par expertuttalanden. Professor Åke Gustafsson, som är en av dem som anlitats av giftnämnden, säger:

”Vad de nu analyserade herbicidtyperna beträffar, lutar jag personligen mot ett totalförbud åtminstone för 2,4,5-T-preparat i skogsbruk, jordbruk och för hemmabruk — — — trots, eller kanske på grund av, att situationen i dagens läge ännu ej är helt klar. Under alla förhållanden bör massutspridning icke få förekomma. Denna typ av preparat, liksom även 2,4-D-preparat, bör stå under sträng officiell kontroll, varvid även frågor rörande dioxinhalter och dioxinansamling kontinuerligt bör beaktas.”

Docenten Claes Ramel har i sitt utlåtande bl. a. framhållit följande:

”Även om det nytillkomna materialet knappast har förändrat kun-

Onsdagen den
26 april 1972

*Förbud
mot spridning av
bekämpningsmedel
från luften*

skapssituationen rörande genetiska effekter av fenoxysyror, utgör det ännu en indikation på förekomsten av teratogena” – dvs. missbildande – ”effekter av dessa ämnen, även i frånvaro av dioxinföreningar. Det är väsentligt att riskerna för fosterskador på människor och på den högre faunan noga beaktas vid en eventuell användning av fenoxisyrepreparat. Endast sådana användningsmetoder bör ifrågakomma, som effektivt eliminerar dessa risker.

Som slutomdöme skulle jag vilja framhålla följande. Såvitt jag kan finna har läget rörande användningen av fenoxysyror icke väsentligen förändrats sedan frågan tidigare behandlades av Giftnämnden. En rad frågetecken kvarstår, icke minst rörande genetiska risker. Kostnaderna för kompletterande tester är icke stora och det kan omöjligen vara rationellt att ersätta praktiska tester med ytterligare diskussioner av ett otillräckligt faktamaterial.”

Herr talman! Av dessa och flera andra expertutlåtanden har jag dragit slutsatsen att här finns inte den enighet som man skulle önska för att tillåta spridning av fenoxysyror av 2,4,5-T-typ. Därför föreslår jag i en reservation som ansluter till motionerna 1524 och 1525 att riksdagen skall hos regeringen begära att man inför ett tidsbegränsat förbud mot användning av de här 2,4,5-T-preparaten. Efter denna förbudsperiod bör frågan tas upp till ny prövning, och då kan man ha tillgång till det ytterligare faktamaterial som t. ex. docenten Ramel talar om. Det är också självfallet att man under denna tid måste ha möjlighet till dispens för vetenskaplig prövning av de här medlen för att kunna få ett bättre underlag.

En fråga som då inställer sig är: Vad kostar det att förbjuda användningen av dessa medel? Det har varit väldigt svårt att få någon exakt uppgift om detta. Det sammanhänger ju med vilka ersättningsmedel man är villig att använda. I socialutskottets betänkande i frågan förra året fick vi veta att den totala vinsten för skogsbruket av användningen av fenoxisyrapreparat är 20 miljoner. Det gäller alltså alla fenoxysyror över huvud taget. Då måste rimligen – även om det är svårt att få exakta uppgifter – kostnaderna för att förbjuda den här mindre gruppen av preparat vara mindre än 20 miljoner.

Det finns – som också påpekats i reservationen – ersättningsmedel, framför allt kanske MCPA-ester, som för vissa vedogräs faktiskt ger effekter som är överlägsna 2,4,5-T-preparatens. Det är också intressant att notera en tidningsuppgift häromdagen. I en intervju säger en av Uddeholmsbolagets direktörer att den koncernen för den kommande säsongen helt och hållet avstår från besprutning med 2,4,5-T-preparat.

Det är alltså inte fråga om några oöverstigliga hinder eller några oöverstigliga kostnader som skulle åsamkas skogsnäringen genom ett bifall till reservationen 3. Därför, herr talman, skall jag be att få yrka bifall till denna reservation med den motivering som jag nu har givit och med en allmän reflexion.

Vi är nog alla är medvetna om att allmänhetens förtroende för politikernas, för statsmakternas förmåga att i tid uppmärksamma och ta itu med miljöhoten inte är vad det borde vara. Det är skakat, och jag tror att vi skulle kunna bidra till att återställa förtroendet genom att införa ett sådant här tidsbegränsat förbud mot 2,4,5-T-preparaten.

Onsdagen den
26 april 1972

*Förbud
mot spridning av
bekämpningsmedel
från luften*

Herr CARLSHAMRE (m):

Herr talman! I anslutning till socialutskottets betänkande nr 10 står jag ensam för en reservation som kanske kan sägas gå mot strömmen, vare sig man med strömmen menar den opinion som kommer till uttryck i utskottets skrivning, för att nu inte tala om herr Romanus' reservation och yrkande, eller den opinion som kommer till uttryck i den allmänna offentliga debatten. Jag har ju tillåtit mig att yrka på möjlighet till något friare användning av de medel vi här talar om än vad utskottet tänkt sig. Jag föreslår i anslutning till en motion av herr Turesson att giftnämndens möjlighet att ge dispens från förbudet mot spridning från luften av bekämpningsmedel skall utöver de fall, då det gäller vetenskapliga försök eller bekämpning av växtsjukdomar och skadeinsekter, också kunna få gälla behandling av hyggesytor för skogsföryngring under förutsättning att ytorna är belägna inom sådana områden av landet att riskerna för att allmänheten skall komma i kontakt med bekämpningsmedlen är små eller obefintliga. Jag förutsätter också att den dispensgivande myndigheten, giftnämnden, skall vara skyldig att övervaka att betryggande utmärkning sker av behandlade hyggesytor.

Enligt min mening är ett bifall till den framställningen egentligen bara en konsekvens av utskottets eget resonemang, eftersom utskottet så starkt understryker att huvudsyftet med den föreslagna lagstiftningen är att minska risken för allmänheten att ovetande bli utsatt för obehag och andra följder av medlens användning. Det är ingen som inte delar den meningen att vi bör minska sådana risker för allmänheten att utan vetskap komma i kontakt med bekämpningsmedel som kan vara skadliga. Men vi borde även kunna vara överens om — jag tror också att vi i andra frågor i allmänhet här i riksdagen är överens om det — att ett sådant syfte, vad frågan än gäller, skall vi alltid försöka uppnå med så små ingrepp och så små förluster och kostnader som möjligt. Vi skall med andra ord aldrig använda större våld än nöden kräver.

Om nu syftet med lagstiftningen är att minska risken för allmänheten att ovetande komma i kontakt med dessa bekämpningsmedel och om man nu på vissa platser och under vissa omständigheter kan använda medlen utan risk för att allmänheten ovetande kommer i kontakt med dem, så borde de också tillåtas. Det är det enkla resonemanget bakom herr Turessons motion och min reservation, och jag har svårt att förstå varför man inte skulle kunna ansluta sig till den meningen. En framgångsmetod som skall anses försvarlig och möjlig när det gäller vetenskapliga försök eller ett visst bekämpningsönskemål måste, om den kan användas under lika betryggande omständigheter, kunna tillåtas även av andra skäl. Det är den sakliga motiveringen till reservationen.

Herr talman! Sedan vill jag också gärna tillfoga några ord mera allmänt. Jag har skrivit reservationen dels i det bestämda och konkreta syftet att få en viss dispensmöjlighet men dels också för att illustrera en uppfattning som jag har, nämligen den att vi kanske är på väg att gripas av panik och att falla undan för en panikartad opinion utan att alltid ge oss tid att tänka efter om detta är så särskilt motiverat. Det är väl ändå bra märkligt om vi med den omvända bevisbörda som herr Romanus här talat om skall beträda en väg, som till sist leder till förbud. Det skulle

*Förbud
mot spridning av
bekämpningsmedel
från luften*

innebära att blotta misstanken om att någonting kan vara farligt – egentligen en av vem som helst framkastad misstanke, hur svagt grundad som helst – skall, om den ansvarige inte kan bevisa att misstanken är obefogad, och herr Romanus har här klargjort hur svårt det ibland kan vara att bevisa sådant, omedelbart föranleda att man tillgriper det allra brutalaste och dyraste av alla motmedel vi har, nämligen förbud. När vi är medvetna om att teknik och vetenskap har givit oss en stor mängd hjälpmedel, kemiska och andra, som vi har nytta av och som hjälpt oss att komma framåt och få en god levnadsstandard, borde det då inte vara så att om vi misstänker eller upptäcker att dessa hjälpmedel kan vara förenade med risker för skadeverkningar av skilda slag, så skall vi först och främst undersöka om riskerna för sådana skadeverkningar kan radikalt minskas eller helt undanröjas? Men nu ger vi oss in på en väg, där man liksom inte längre bryr sig om att ställa den frågan utan klipper till med förbud med detsamma. Det blir säkert en ganska dyr metod. Det är vidare enligt min uppfattning en meningslös metod och en metod som icke riktigt stämmer med riksdagens anseende för att lidelsefritt och sakligt pröva varje ärende.

Det allra märkligaste är för mig att det har kommit att upplevas som en radikal reaktion, som ett utslag av en radikal samhällssyn, när man på detta sätt i alla möjliga sammanhang kräver förbud, vilket i verkligheten alltså innebär att man frivilligt tar ett eller flera steg tillbaka i utvecklingen. Det är märkligt, herr talman, att man skall behöva vara konservativ för att inse att den naturliga vägen i ett sådant fall är att gå vidare framåt och inte bakåt.

Vad man har att göra när i och för sig nyttiga ting befinnes också kunna vara skadliga är att gå vidare med utvecklingen och undanröja skadeverkningarna, inte att gå tillbaka. Gör vi det, herr talman, kommer vi så småningom att ha gått tillbaka till ytterligt ålderdomliga metoder och stå utan den hjälp teknik och vetenskap givit oss i jordbruk och skogsbruk, för att underlätta vår dagliga livsföring osv. Det pågår en tvättmedelsdebatt, det pågår en förpackningsdebatt – det förs en lång rad debatter där det blir allt vanligare att yrka på förbud mot produkten eller medlet i stället för den för en konservativt tänkande människa självklara lösningen att gå vidare framåt, att utveckla produkterna vidare så att de blir oskadliga.

Herr ROMANUS (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Carlshamre säger – jag tror att jag citerar honom ordagrant – att vi inte får försätta oss i en situation där den omvända bevisföringen leder till, att bara vi har en av vem som helst framkastad misstanke om att någonting kan vara farligt, så skall vi ingripa med förbud. Nej, herr talman, jag instämmer i det. Men detta är inte ett sådant fall.

Professor Åke Gustafsson och docent Ramel, som jag citerade, är inte vilka som helst. Professor Åke Gustafsson är en av de experter som giftnämnden har anlitat för att bedöma denna fråga, och han lutar närmast åt ett totalförbud. Då kan man inte komma slängandes med formuleringen att det skulle vara vem som helst.

Onsdagen den
26 april 1972

*Förbud
mot spridning av
bekämpningsmedel
från luften*

Jag kan citera docent Göran Löfroth, som är kemist. Han säger: "Halten klorerad dioxin i 2,4,5-T har gått ned avsevärt under de senaste åren, men den mängd som förekommer i preparaten är fortfarande inte negligerbar. Vidare kan man misstänka att klorerad dioxin under naturliga förhållanden kan nybildas. Eftersom föroreningen är oerhört giftig är det förvånande att man tillåter att preparat med 2,4,5-T finns tillgängliga för användning i enskilda hushåll och att det inte finns ett förbud för deras användning i jordbruket. I detta sammanhang bör även påpekas att den analytiska detektionsgränsen i biologiskt material för den klorerade dioxin, som finns i 2,4,5-T, är betydligt högre än de halter som kan vara skadliga för djur och människa på kort och lång sikt."

Här finns alltså risk för föroreningar som vi inte upptäcker. Att komma dragandes med ett vem-som-helst-resonemang när det finns sådana expertuttalanden är inte sakligt.

Vidare säger herr Carlshamre att förbud är ett våldsamt ingrepp, det är inte den naturliga vägen, osv. Jag undrar om inte många människor tvärtom anser, att det som är ett ingrepp, det som strider mot den naturliga vägen, är att man tillåter spridning av tonvis med kemiska ämnen varje år, vilkas ofarlighet man inte är säker på.

Det går inte att bevisa att en sak är ofarlig, men om det finns experter som säger att här är det fara å färde, då har vi anledning att lyssna till dem.

Herr CARLSHAMRE (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag har inte gjort gällande att vare sig professor Gustafsson eller någon annan av de åberopade är vem som helst. Jag bara säger att den här vägen logiskt leder till att man på en framkastad misstanke bygger förbud.

Men det viktiga, kärnpunkten, i mitt resonemang är att totalförbudet rimligen bör vara den sista utväg vi tillgriper när vi har blivit övertygade om att det inte går på annat sätt. Kan man komma fram med säkerhetsbestämmelser och betryggande anordningar vid användningen bör man försöka den vägen innan man tar till det totala förbudet.

Herr talman! Jag förbisåg att formellt yrka bifall till reservationen. Jag ber därför att nu få yrka bifall till reservationen 2.

Herr ROMANUS (fp) kort genmäle:

Herr talman! I förlängningen av ett resonemang kan man komma fram till vilka konstigheter som helst. Men varför inte nöja sig med att diskutera de ståndpunkter som finns framlagda här, i stället för att diskutera några förlängningar som ingen har talat för? Jag anser inte att vi på hur lösa misstankar som helst skall förbjuda saker. Men när det finns experter, som är anlitade för att bedöma detta och som talar för totalförbud, då bör man tillämpa den här nya principen. Skall man sprida ut kemiska preparat, och det finns anledning att befara att de är skadliga — och i de här medlen finns ju ämnen som är kända som mycket starka gifter — då skall man ålägga den som vill sprida dem att göra så sannolikt, att det från politisk synpunkt har karaktären av ett bevis, att de är oskadliga.

Sedan vill jag också, herr talman, för säkerhets skull än en gång yrka bifall till reservationen 3.

Herr CARLSHAMRE (m) kort genmäle:

Herr talman! Det är bara så att vår miljödebatt i dag till mycket stor del består just av spekulationer om vad som kan hända i förlängningen av den utveckling som vi rimligen kan överblicka. Och herr Romanus har i varje fall sällan gjort sig känd som någon som är beredd att göra halt på halva vägen utan snarare långt in i förlängningen.

Herr MÅBRINK (vpk):

Herr talman! Jag skall fatta mig kort av den anledningen att denna fråga har diskuterats ett flertal gånger i kammaren. Argument mot bekämpningsmedel — främst fenoxisyror — finns det tillräckligt av i kammarens protokoll.

Till utskottets betänkande har fru Marklund fogat två reservationer. För det första yrkas att lagförslaget skall kompletteras med att flygbesprutningsförbudet också skall gälla åkermark, och för det andra yrkas att fenoxisyror innehållande dioxiner, främst då 2,4,5-T, skall totalförbjudas.

När det gäller jordbrukets användning av fenoxisyror så sprids dessa sällan från luften enligt de uppgifter vi har inhämtat. Jag har fattat det så att där finns inget totalförbud. Om någon jordbrukare vill använda fenoxisyror och sprida dem från luften, så skulle det vara möjligt. Men jordbruket använder andra bekämpningsmedel som sprids via flygplan och vilkas skadlighet vi vet alltför litet om. Av den här anledningen anser vi det befogat att lagförslaget kompletteras med förbud mot flygbesprutning även över åkermark. Detta förbud bör gälla fram till dess att de av regeringen tillsatta sakkunniga kommer med förslag om hur bekämpningsmedel i fortsättningen skall användas.

Till de farligaste fenoxisyrapreparaten hör, vad vi motionärer kan förstå, de som innehåller dioxiner, exempelvis 2,4,5-T, eller de som kan bilda dioxiner. Det finns en uppenbar risk för att detta gift kan orsaka genetiska skador. Enbart risken borde vara tillräckligt skäl för att omedelbart totalförbjuda detta medel.

Professor Lars Ehrenberg säger följande: "Utan att beröra den omständigheten att andra omgivningstoxikologiska problem vid ett lika intensivt studium som ägnats 2,4,5-T sannolikt skulle visa sig vara mer angelägna, kan man som slutomdöme säga att trots brister i föreliggande experimentella undersökningar dessa tyder på att fenoxisyrapreparaten har eller kan ha sådana för människan ogynnsamma konsekvenser som bör förhindras eller starkt inskränkas." Herr Romanus har tidigare citerat professor Åke Gustafsson vid genetiska institutionen i Lund. Med hänvisning till dessa citat och till det faktum att dioxinet anrikas i näringskedjan är det en aning slarvigt av utskottet att avfärda frågan om dioxinet med att hänvisa till den låga halten samt till att giftfabrikanterna lovat göra vad som är möjligt för att undvika dioxinet. All erfarenhet har ändå lärt oss att giftfabrikanterna är helt hänsynslösa och inte tar någon som helst hänsyn till miljö och människor.

Diskussionen om dioxinet handlar inte om små mängder eller till intet förpliktande löften från giftfabrikanterna, utan den handlar om att dioxinet är ett mycket farligt gift; och därmed finns endast ett alternativ

Nr 66

Onsdagen den
26 april 1972

*Förbud
mot spridning av
bekämpningsmedel
från luften*

Onsdagen den
26 april 1972

*Förbud
mot spridning av
bekämpningsmedel
från luften*

— totalförbud.

Utskottet understryker betydelsen av intensifierad forskning för att få fram ersättningar till nuvarande bekämpningsmedel — alltså medel fria från de gifter som nu finns. Man talar också om betydelsen av att få fram biologiska bekämpningsmedel. Jag vill helt instämma i detta, men jag skulle vilja fråga utskottets talesman: Hur långt har man kommit i denna forskning? — Vidare vill jag fråga: Ställs tillräckliga ekonomiska resurser till förfogande för att det skall vara möjligt att få fram fullständiga data om de medel som nu används och troligen kommer att användas lång tid framåt?

Jag ställer dessa frågor därför att det i de forskningsrapporter som framlagts genomgående har påpekats att inte tillräckliga resurser ställs till förfogande.

Med det anförda, herr talman, vill jag yrka bifall till reservationerna 1 och 4.

Under detta anförande övertog herr tredje vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr KARLSSON i Huskvarna (s):

Herr talman! Vi har väl alla blivit djupt bekymrade över den situation som vi hamnat i när det gäller gifter och bekämpningsmedel. Och även om en del skildringar som förekommer i pressen kan vara överdrivna är det tydligt att vissa bekämpningsmedel också kan orsaka skador på människor.

När regeringen nu lägger fram denna proposition med lag om förbud mot spridning av bekämpningsmedel från luften över skogsmark, är jag övertygad om att denna lag hälsas välkommen av de allra flesta i vårt land.

Lagförslaget innebär, som socialutskottet konstaterar, att det förbud mot spridning av fenoxisyror från luften som gällt under förra året kommer att bibehållas i oförändrad omfattning.

Socialministern konstaterar i propositionen att många människor känner oro eller upplever obehag inför spridningen av kemiska medel på områden dit allmänheten har tillträde — jag ber att få understryka de orden och instämma i dem.

Giftnämndens ledamöter har inte varit ense i den här frågan och inte heller alla experter är överens om i vilken utsträckning fenoxisyrorna skall få användas. Men här gäller det gamla ordspråket att det är bättre att stämma i bäcken än i ån. — Särskilt när det gäller gifter som sprids från luften bjuder ju all erfarenhet försiktighet i handhavandet. De restriktioner som vi nu har på detta område måste få fortsätta. De har funnits sedan 1970, och det är giftnämndens beslut i början av detta år om frisläppning av spridningen över skogshyggen som nu ger återsken i form av föreliggande lagförslag.

Utskottet ansluter sig till socialministerns bedömning av frågan. De restriktioner som lagförslaget innebär bör gälla till dess resultatet av den förebådade allsidiga utredningen angående spridning av kemiska medel blivit klart.

*Förbud
mot spridning av
bekämpningsmedel
från luften*

I den här frågan har det väckts åtskilliga motioner – delvis med direkt motstridande innehåll – varav några har lett till reservationer. En del motionärer har gått ganska långt och velat ha totalförbud mot användning av fenoxisyrorna, andra har syftat till en uppmjukning av propositionens förslag. Kammarans ledamöter har hört dialogen som förts mellan herr Romanus, som kräver totalförbud, och herr Carlshamre, som kräver uppmjukning av reglerna. Utskottet har hamnat på en enligt min uppfattning saklig ståndpunkt mittemellan dessa båda ytterligheter. Det finns all anledning att understryka att man här får följa en medelväg.

Propositionen innehåller klara begränsningar som bör vara tillräckliga i detta skede, men vi är i utskottet naturligtvis inte främmande för att man, sedan tillräcklig erfarenhet vunnits, kan tvingas att gå vidare och förbjuda användningen av fenoxisyrorna även över åkermarken. För närvarande finns det emellertid inte skäl till detta, särskilt – det vill jag understryka – som de fenoxisyror som används såsom bekämpningsmedel inom jordbruket inte sprids från luften; det är ju luftspridningen som gör dessa gifter så farliga.

Utskottet anför i detta sammanhang dessutom att giftnämnden beslutat att spridning från luften av bekämpningsmedel över åkermark endast får ske efter dispens från nämnden. Dessutom kan sägas – vilket är ytterligare en säkerhetsventil – att fenoxisyror inte kan användas för bekämpning av växtskadedjur eller växtsjukdomar.

Huvudskälet för lagförslaget är att förhindra att allmänheten utan att veta om det skall bli utsatt för obehag och riskera följder av medlens användning. Även om, såsom anförts exempelvis av herr Carlshamre, allmänheten inte skulle löpa särskilt stor risk i kontakt med bekämpningsmedel från luften, exempelvis sådana som sprids över skogshyggen, kan man enligt utskottets mening inte anse att lagen fördenskull är obefogad. Utskottet vill i det sammanhanget understryka att den utredning som tillsatts för att utreda frågan om spridningen av bekämpningsmedlen arbetar med största skyndsamhet, så att riksdagen snart får tillfälle att ta definitiv ställning till användningen av bekämpningsmedel i bl. a. skogsbruket.

Herr Måbrink frågade i det sammanhanget, om utskottet hade sig bekant hur långt arbetet hade kommit. Det kan jag inte svara direkt på, men jag vet att det bedrivs med all intensitet, och vi hoppas att det inte skall dröja alltför länge innan det kan föreligga utredningsresultat.

I ett par motioner har man krävt totalförbud mot användning av vissa bekämpningsmedel, framför allt fenoxisyrorna med beteckningen 2,4,5-T – däribland är hormoslyret det mest bekanta.

Utskottet hänvisar i det avseendet till vad man skrev i ett betänkande förra året, sedan en expertgrupp framlagt sina synpunkter, nämligen att det är väl motiverat att man begränsar utspridandet av fenoxisyror, i varje fall så långt att de miljöskadliga effekterna blir så små som det över huvud taget är möjligt. Det lagförslag som nu framläggs tillgodoser dessa i fjol av riksdagen uttalade önskemål, särskilt som fenoxisyror inte används vid besprutning av stråsådesodlingarna.

Utskottet understryker i det sammanhanget vikten av ökad satsning på forskningens område och för att få fram bekämpningsmedel som inte

Onsdagen den
26 april 1972

*Förbud
mot spridning av
bekämpningsmedel
från luften*

innehåller miljöfarliga ingredienser. Riksdagen har också understrukt detta vid behandlingen av frågan om anslag till jordbruksforskningen — bl. a. har anförts betydelsen av att biologiska bekämpningsmöjligheter blir klariagda.

Herr Måbrink tog i sitt anförande upp frågan och sade att man har anfört att det inte finns tillräckliga resurser. Jag tror inte att det finns någon expert någonstans som anser sig få tillräckligt mycket pengar till förfogande på sitt område, utan experterna kan naturligtvis alltid anförä att det behövs mera pengar. Men där som i alla andra avscenden har vi vissa gränser att röra oss inom. Jag tycker att det är riktigt att satsa på forskning både på detta och på andra områden, men obegränsade medel kan naturligtvis inte ställas till förfogande.

I en motion har man tagit upp informationsfrågan. Man vill skapa en obligatorisk rapportering och registrering av uppgifter angående skador på människor och djur som kan misstänkas ha ådragit sig sina skador av bekämpningsmedel. Om några veckor kommer miljökontrollutredningen med förslag av organisatorisk art, som bl. a. avser kontrollen av miljö- och hälsofarliga produkter. Med hänvisning därtill har utskottet avvisat motionen.

Jag vill dessutom säga att arbetarskyddsstyrelsen, som ju har detta område under sina vingars skugga, har gått ut med en stor kampanj för att åstadkomma en kartläggning av en hel del projekt inom det område som arbetarskyddsstyrelsen har att arbeta inom och med tyngdpunkt på jordbruk, skogsbruk och trädgårdsskötsel, där syftet med projektet anges vara ”i första hand att få en bättre uppfattning om arbetstagares yrkesmässiga exposition för bekämpningsmedel och eventuella medicinska konsekvenser” som kan bli erforderliga med anledning därav. Projektets tyngdpunkt ligger, som jag sade, på jordbruk, skogsbruk och trädgårdsskötsel och på totalbekämpning. Tillsynsdelen skall innefatta en allmän beskrivning av expositionen i arbetet. Noteringar skall göras om användande av personlig skyddsutrustning, arbetssätt, arbetstid med bekämpningsmedel, använt preparat, spädnings- och doseringsförhållanden osv. Med andra ord går man från arbetarskyddsstyrelsen här ut med projekt för att söka kartlägga de skadeverkningar som kan förekomma, och jag tycker att det finns all anledning att understryka att den satsning, som arbetarskyddsstyrelsen här gör, är värd ett beaktande och ett stöd.

Som herr Måbrink sade vill fru Marklund i sin reservation inte undantaga åkermarken från bekämpningen. Men eftersom denna bekämpning inte sker från luften, finns enligt utskottets mening inte någon anledning att bifalla denna reservation.

Herr Carlshamre vill ha dispensmöjligheter även för hyggesytor, men utskottet har inte varit berett att förorda något bifall. Det kan ha sina risker att göra uppmjukningar av detta slag.

Vad beträffar de reservationer, i vilka man begärt totalförbud, vill jag hänvisa till vad jag sagt förut, nämligen att dessa syror inte används vid spridning från luften över åkermark. Sett från dessa utgångspunkter är ett totalförbud enligt min uppfattning att gå alldeles för långt. I det fallet kan jag instämma med vad herr Carlshamre sade.

Det är klart att det finns all anledning att vara mycket uppmärksam på vad som sker på detta fält. Å andra sidan får vi inte gripas av panik, så att vi klipper till helt oförblommerat; det måste ligga sakskalet bakom, och jag tycker att det ligger sådana bakom den proposition vi här har att behandla. Stora delar av utskottet har också enats om den.

Sedan skall jag inte ge mig in på något resonemang om herr Carlshamres synpunkter på radikalt och konservativt. Detta är ett område, om vilket olika uppfattningar kan råda, men jag vill understryka att det är ytterst viktigt att man med uppmärksamhet följer vad som sker på detta fält. Skulle det visa sig att det går att förebringa skäl att gå längre än vad man för närvarande gör, tror jag att också utskottsmajoriteten kommer att gå med på en utvidgning av lagstiftningen. För närvarande tycker vi nog att det förslag som föreligger är av den art att det bör bifallas.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr MÅBRINK (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Jag är väl medveten om att det gäller att fördela pengarna och att det finns en gräns. Men här rör det sig om en prioritering. Vilket är då väsentligast, att av de statliga forskningsanslagen ge ungefär 80 procent till atom- och rymdforskning samt militär forskning eller mindre än 4 procent till miljövardeforskning? Jag ställer denna fråga till herr Karlsson i Huskvarna. Vilket förslag bör prioriteras i första hand?

Sedan frågade jag hur långt man kommit i denna forskning när det gäller att få fram andra bekämpningsmedel som är fria från de gifter vi i dag använder. Hur långt har man kommit på den biologiska forskningen? Har man över huvud taget kommit någonstans eller är det bara allmänna deklARATIONER som man gör varje gång när dessa frågor diskuteras? Det är väsentligt att få veta detta. Är efter år har jag nu sett de föreliggande uppgifterna, och därför vore det värdefullt att få detta klart för sig.

Det är inte så att vi yrkar på totalförbud mot fenoxisyrorna, och det gör inte heller herr Romanus eller folkpartiet i sin motion, såvitt jag förstår. Vi är beredda att avvakta förslag från de sakkunniga som regeringen har tillsatt. När vi tagit del av deras förslag, skall vi ta ställning till om vi skall kräva ett totalförbud när det gäller fenoxisyrorna.

Just nu yrkar vi på totalförbud för de fenoxisyror, som innehåller giftet dioxin. Det finns forskningsrapporter som inte bara innehåller misstankar utan fakta, som klart visar att det här finns uppenbara genetiska risker. Varför skall man då tillåta att dessa bekämpningsmedel får användas i fortsättningen? Det är de bekämpningsmedlen vi vill komma åt med vår reservation.

Herr ROMANUS (fp) kort genmäle:

Herr talman! I folkpartiets miljöprogram heter det: "Vi måste komma dithän att inga nya ämnen släpps ut på marknaden förrän man med rimlig säkerhet kunnat fastställa att de inte har några skadliga verkningar. Det bör vara framställarens sak att bevisa ofarligheten och ta kostnaderna för kontrollen."

Onsdagen den
26 april 1972

*Förbud
mot spridning av
bekämpningsmedel
från luften*

I det socialdemokratiska punktprogram som nu skall gå ut för samråd inom partiet formulerar man saken på följande sätt: "Tillverkare och importörer av produkter, som kan påverka miljön, skall vara skyldiga att visa att de är ofarliga från hälso- och miljösynpunkter."

Socialutskottets ordförande sade att utskottet inte är främmande för att, sedan tillräcklig erfarenhet har vunnits, eventuellt förbjuda 2,4,5-T-preparaten. Hur går detta uttalande ihop med det programförslag som jag här citerade? Där bekänner man sig till den omvända bevisföringens princip, nämligen att man, innan man släpper ut ett ämne, skall göra troligt att det är ofarligt.

Herr Karlsson i Huskvarna sade rent allmänt, när han presenterade propositionen, att man hellre skall stämma i bäcken än i ån. Jag kan instämma i detta uttalande, men jag drar av detta slutsatsen att man bör bifalla reservationen 3 om totalförbud mot 2,4,5-T-preparaten. Farligheten beror inte bara, herr Karlsson, på luftspridningen, utan den beror på att dessa medel innehåller farliga ämnen, dioxiner framför allt.

Man bör inte göra någonting i panik, säger herr Karlsson, utan gå en medelväg. Vad som är panik och vad som är medelväg är en fråga om ord. Jag anser nog att den reservation som jag har lämnat innebär något av en medelväg. Den gäller ett tidsbegränsat förbud mot en mindre del av dessa preparat, som man har de starkaste misstankarna emot. Efter förbudstidens utgång har man möjlighet att på nytt ta ställning och se om man vunnit den säkerhet som vissa experter i dag inte anser att man har.

Det finns naturligtvis andra förslag som också kan sägas vara en medelväg, men detta är i varje fall inte något panikförslag eller någon ytterlighetslinje. Det visar sig också att det finns ersättningsmedel, som man i varje fall inom en del av skogsnäringen anser sig kunna använda, som jag nämnde i mitt tidigare anförande.

Jag vill till slut påpeka, herr talman, att den som överväger att rösta på herr Carlshamres reservation om ett mera generöst dispensgivande möjligtvis kan göra det med något lugnare samvete om han samtidigt röstar på förslaget att förbjuda de farligaste medlen.

Herr KARLSSON i Huskvarna (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill erinra herr Romanus om att genom den fråga som vi nu behandlar återför vi läget till vad det var innan giftnämnden tog sitt nya beslut. Följaktligen står vi i dag på en ganska säker grund, när det gäller riskerna vid bekämpning över skogsmark. Herr Romanus vill att vi skall gå längre och i varje fall temporärt utfärda ett förbud när det gäller jordbruket. Man kan naturligtvis överväga det. Men innan man gör det måste man ha litet mera fakta till grund för en bedömning. Eftersom luftspridningen obetingat är den farligaste och någon sådan spridning inte sker på jordbrukets område, har vi från utskottets sida inte velat gå längre med vårt förslag.

Herr Romanus undrar hur förslaget går ihop med programförklaringar m. m. från vårt parti, och han citerar ur programmet. Det skiljer sig inte ett dugg från programförklaringar, utan man får naturligtvis se det som en praktisk åtgärd just för det här året. Det är ju tänkbart att man ganska snart kan få gå längre i det här avseendet.

Onsdagen den
26 april 1972

*Förbud
mot spridning av
bekämpningsmedel
från luften*

Herr Måbrink säger att den militära forskningen kostar så och så mycket och så litet pengar får man till den här forskningen. Det är klart, herr Måbrink, att man kan önska mer anslag till forskning av det här slaget, och man skulle kanske yrka mindre till forskningen på den militära sidan. Det är en avvägning om hur man bedömer saker och ting. Jag bedömer att det är en väldigt viktig sak som det här rör sig om. Men man skall ju inte blanda in andra faktorer i den diskussionen. Det är klart att det är en prioritering. Det blir det i fråga om all forskning. Men jag upprepar vad jag sade förut, att jag är övertygad om att varje forskare, var han än finns, anser att han har för litet pengar att röra sig med inom sitt område. Så är det även i detta fall.

Sedan säger herr Måbrink att det skall inte vara allmänna deklARATIONER utan det skall vara ett klarläggande av var forskningen befinner sig i dag. Ja, herr Måbrink, om det i och för sig vore så enkelt att man kunde gå och få besked från forskarna om hur läget är. Men så går det ju inte till, utan det måste föregås av mycket ordentliga undersökningar innan man över huvud taget kan bestämma sig för hur det skall vara. Här är inte fråga om några allmänna deklARATIONER, utan här är fråga om att i dag kan vi inte säga annat än att vi vet inte mycket mer eftersom vi inte har fått några speciella rapporter.

Herr ROMANUS (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag tror att herr Karlssons i Huskvarna senaste inlägg ganska väl sammanfattade skillnaden mellan våra ståndpunkter. Herr Karlsson sade, att innan man förbjuder måste man ha mer fakta. Min ståndpunkt är att innan man sprider medlet behöver man mer fakta. Där är skillnaden. Jag kan bara konstatera att den av de här två ståndpunkterna, som bäst stämmer överens med innehållet i det papper som jordbruksministern har undertecknat i egenskap av ordförande i den miljöpolitiska gruppen, är den ståndpunkt som finns i reservationen. Jag upprepar vad jag förut citerade ur det papperet: "Tillverkare och importörer av produkter, som kan påverka miljön, skall vara skyldiga att visa att de är ofarliga från hälso- och miljösynpunkter."

Det här är ju ännu så länge bara ett förslag från en arbetsgrupp. Man får hoppas att, när det i sinom tid blir upphöjt till dignitet av program även inom socialdemokratien, det kommer att slå igenom också i propositioner och utskottsbetänkanden.

Herr MÅBRINK (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Det är klart att herr Karlsson i Huskvarna inte kan tala om hur långt man har kommit med den här forskningen därför att man efter vad jag förstår inte har kommit någonstans alls. Låt mig ta ett exempel. Naturvårdsverkets forskningsnämnd begärde för förra budgetåret 17 miljoner kronor för sin forskning. Man redovisade 10 angelägna forskningsprojekt. Man fick 12 miljoner kronor. Resultatet av det blev att av de här 10 forskningsprojekten kunde inte något påbörjas eller fortsättas. I år har nämnden begärt 19 miljoner kronor, och den föreslås få 13 miljoner.

Som jämförelse kan jag bara nämna att militärmusikkårerna i det här

*Förbud
mot spridning av
bekämpningsmedel
från luften*

landet får mera pengar än naturvårdsverkets forskningsnämnd får. Det visar ju vilken orimligt ohållbar fördelning man har när det gäller forskningspengar. Det råder inget tvivel om den saken.

Låt mig sedan nämna exempelvis professor Ahléns skrivelse till giftnämnden, daterad den 5 januari 1972, även om denna gäller de ekologiska konsekvenserna av användning av fenoxisyror. Han säger där följande: "Forskning rörande fenoxisyrapreparatens ekologiska effekter bedrivs f. n. i ett flertal länder bl. a. Norge, Sverige och Finland. Man arbetar emellertid med så små resurser att forskningsresultaten inte alls kan svara mot de behov som den omfattande användningen av preparaten borde medföra."

Herr KARLSSON i Huskvarna (s) kort genmäle:

Herr talman! Utskottet har understrukit vikten av att det ges mera pengar till den forskning det nu gäller. Något mera finns det ingen anledning att diskutera här i dag. Jag vet att herr Måbrink inte är så glad åt försvaret, men militärmusikkåren är väl ändå en del av detta som han borde kunna godkänna. Den kan väl ändå inte vara så farlig ur herr Måbrinks synpunkt.

Sedan bara ytterligare några ord till herr Romanus. Det är riktigt att det socialdemokratiska partiet kommer att ta ställning till den nämnda rapporten vid kongressen i höst. Kongressen är ju partiets högsta beslutande myndighet, där medlemmarnas intressen kommer till uttryck, och om de hävdar att det skall bli större aktivitet på detta fält, är det naturligt att partiet som ett demokratiskt organ verkar för att driva på detta arbete.

Herr tredje vice talmannen tillkännagav att anslag utfärdats om sammanträdet fortsättande kl. 19.30.

Herr OLOF JOHANSSON i Stockholm (c):

Herr talman! Av propositionen 25 år 1972 framgår det mycket klart att en avsikt med den föreslagna lagstiftningen angående partiellt förbud mot spridning av bekämpningsmedel från luften är att dämpa oron hos allmänheten, och det är naturligtvis ett mycket viktigt och riktigt syfte. Som jag ser det beror denna oro också på att människor inte har någon myndighet att vända sig till vid förgiftningsfall, där man misstänker att bekämpningsmedel varit med i bilden. Därför föreslår vi i motionen 1522 att skador på människor och djur som misstänks härröra från användning av bekämpningsmedel skall registreras och rapporteras till särskild myndighet. Självfallet är den allra viktigaste uppgiften att förhindra att skador uppstår – det är nästan överflödigt att nämna.

Utskottet avvisar detta förslag med hänvisning till att "en informationsinsamling av den karaktär som tas upp av motionärerna då det gäller såväl bekämpningsmedel som andra hälso- och miljöfarliga produkter" kommer att aktualiseras i samband med den fortsatta beredningen av miljökontrollutredningens väntade förslag. Det är riktigt att frågan om ett informationssystem för gifter och andra preparat, som kan vara skadliga från hälso- och miljösynpunkt, tas upp i direktiven till

miljökontrollutredningen, men där sägs ingenting om skaderegistrering, vilket är vad vi har aktualiserat i vår motion.

Med anledning av utskottets uttalande vill jag ställa ett par frågor till utskottets talesman. Jag undrar först om utskottet tolkar miljökontrollutredningens direktiv så att de avser också ett informationssystem för skaderegistrering. Efter kontakt med miljökontrollutredningen har jag fått veta att man inom denna är osäker om vad som avses i direktiven på denna punkt. Har socialutskottet fått några nya uppgifter härom?

Jag vill också ställa en följdfråga: Om så inte är fallet, skall man då tolka utskottets skrivning som en förhoppning att frågan om registrering av skador, således inte endast av hälso- och miljöfarliga produkter, skall tas upp av miljökontrollutredningen?

Arbetarskyddsstyrelsens åtgärder, som nämndes av herr Karlsson i Huskvarna, ligger väl i linje med vårt motionskrav. De har emellertid mera kampanjens karaktär och är dessutom inte inriktade på hela fältet utan på en viss sektor. De innebär inte heller någon långsiktig registrering av misstänkta bekämpningsmedelsskador. Därför, herr talman, är jag särskilt intresserad av att få svar på de frågor som jag ställt till herr Karlsson i Huskvarna.

Herr KARLSSON i Huskvarna (s) kort genmäle:

Herr talman! Beträffande vad utskottet har utläst av miljökontrollutredningens direktiv vill jag bara säga att några bestämda utfästelser har vi naturligtvis inte kunnat få från utredningen. Vi får ju avvakta dess arbete och se vilket resultat den kommer till. Men det finns i direktiven i varje fall en passus som säger att utredningen är oförhindrad att ta upp andra frågor i sammanhanget, och därför kan man möjligen räkna med att det skall komma fram något förslag av den innebörd herr Olof Johansson önskar. Under alla förhållanden bör man dock avvakta utredningens resultat, innan man vidtar någon ytterligare åtgärd.

Herr OLOF JOHANSSON i Stockholm (c) kort genmäle:

Herr talman! Jag är då tillräckligt djärv att förmoda att herr Karlsson i Huskvarna ändå anser att den fråga som jag tagit upp är av rätt stor betydelse. Annars skulle ju inte herr utskottsordföranden så starkt understrukt värdet av arbetarskyddsstyrelsens aktivitet på området. Jag utgår ifrån att socialutskottets majoritet i sak stöder vårt motionskrav och hoppas att miljökontrollutredningen tar upp frågan.

Herr LARSSON i Borrby (c):

Herr talman! Jag har tidigare haft tillfälle att här i kammaren uttala min tillfredsställelse över den proposition som nu behandlas – jag gjorde det i samband med att den aviserades vid en interpellationsdebatt – och jag skulle vilja ta tillfället i akt att nu också uttala tillfredsställelse över socialutskottets behandling av detta ärende. Det är kanske inte så ofta sådant sker från talarstolen, men jag tycker att det inte är fel att det händer någon gång. Jag har behov av att säga att utskottets majoritet och kanske särskilt dess sekreterare på ett utomordentligt förtjänstfullt sätt redovisat korrekta fakta i det här ärendet. Jag kan livligt rekommendera

Nr 66

Onsdagen den
26 april 1972

*Förbud
mot spridning av
bekämpningsmedel
från luften*

Onsdagen den
26 april 1972

*Förbud
mot spridning av
bekämpningsmedel
från luften*

utskottsbetänkandet till ett intensivt studium för alla ledamöter som är intresserade av ämnet. Betänkandet ger korrekta besked, och de värderingar som kommer till uttryck är mycket sansade. Som utskottets ordförande har nämnt, är det väl också anledningen till att reservanterna har hamnat på båda sidor om utskottsmajoriteten. Centerns representanter i utskottet har inte heller funnit anledning att avge någon reservation.

Det finns två punkter där jag är förmäten nog att försöka ge besked. Här har förts ett långt och intensivt resonemang om hur det förhåller sig på åkermarken, och här har förts en lång diskussion om vad som kan förväntas av miljökontrollutredningens arbete. På dessa två punkter ber jag att få göra några kommentarer.

Fru Marklund vill inte undanta åkermark från förbud mot spridning av bekämpningsmedel. Emellertid finns det faktiskt ett totalförbud mot spridning av fenoxisyror från luften över åkermark. Det förbudet beslöts innan politikerna lade sig i det här, och jag skall beskriva hur det förbudet är konstruerat.

På hösten 1970 fattade giftnämnden beslut om ett temporärt totalförbud mot spridning från luften av giftiga preparat. Därefter tillsatte giftnämnden själv en liten arbetsgrupp, som hade att se över i vilka fall man kunde ge dispens för spridning av gifter från luften. Då kom man i gott samarbete med växtskyddsanstalten och över huvud taget med sakkunskapen på området fram till 12–13 preparat som får spridas från luften över åkermark. Bland dessa finns inte något fenoxisyrapreparat. Jag kan alltså lugna dem som önskar ett förbud mot spridning från luften över åkermark av fenoxisyror.

Sedan kanske det kan vara tillåtet att för dem som här på ett sakkunnigt sätt har uttalat farhågor nämna hur det går till när man sprider dessa preparat över marker.

Eftersom angränsande grödor i regel är mycket känsliga har man ett aggregat med en ramp som ligger endast någon decimeter över markytan, och när rampen förs fram över grödan följer ett väl konstruerat vindskydd med rampen hela tiden. För dem som har sysslat med detta och vet att preparaten måste hamna exakt på rätt ställe med stor precision innebär spridning från luften av fenoxisyrapreparat inga bekymmer. Det skulle aldrig falla någon in att sprida dem på detta sätt, eftersom angränsande grödor i regel är enormt känsliga.

Här kommer jag in på ett problem som hör samman med detta. Vi hör gång på gång sägas att man måste få fram ofarliga medel, få fram medel som inte är skadliga. Det är en god ambition i och för sig, men den är helt orimlig. Dessa kemiska medel, som man har tvingats använda i skogs- och livsmedelsproduktion på grund av pressen från rationaliseringskravet, är farliga i sig själva — annars skulle man aldrig använda dem. De är alltid farliga för tvåhjärtbladiga växter. Hela knepet består i att man i en växande gröda av enhjärtbladiga växter, t. ex. stråsäd, eller av enhjärtbladiga träd, t. ex. barrträd, kan bekämpa tvåhjärtbladiga växter med ett ämne som är farligt för tvåhjärtbladiga växter. Det går möjligen att få fram ofarliga medel, men då är de helt obehövliga.

Jag skulle i det sammanhanget också vilja uttrycka tillfredsställelse

över att Gabriel Romanus här har gjort en nyanserad tolkning av begreppet omvänd bevisbörda. Kravet på den omvända bevisbördan bör drivas så långt det någonsin är möjligt, men det går aldrig att göra detta fullständigt eller bokstavligt — det har också herr Romanus sagt. Däremot är det med stor tillfredsställelse vi noterar att det som redan har kommit fram ur vårt arbete i miljökontrollutredningen kommer att ge nya möjligheter till betydande trygghet och garanti på dessa områden.

Gabriel Romanus har i sin reservation talat sig varm för att man skall använda MCPA i stället för 2,4,5-T. Jag vill varna för den reservationen, eftersom MCPA är något farligare än 2,4-D och 4 K₂M. Han borde i stället ha talat för de två medlen och inte propagerat för MCPA, om man nu skall ge sig in på sådana bedömningar.

Jag skulle sammanfattningsvis vilja säga att propositionen i dess nuvarande konstruktion och utskottsbetänkandet motsvarar långt gående ambitioner och ger underlag för betydande trygghet för allmänheten, en trygghet som jag vågar säga är långt mer befäst i vårt land än i något annat land där vi känner till förhållandena i detta avseende.

Herr Olof Johansson i Stockholm har i sin motion fört fram funderingar om registrering, kontroll och uppföljning av de fall där skador har inträffat. Jag är litet förvånad över de förvirrade frågor som har ställts kring miljökontrollutredningens uppgift på det området och tolkningen av direktiven. Jag kan väl här utan att föregripa kommande nyheter säga att i det betänkande som väntas om några veckor och för vilket det finns trycklov har inte de problemen tagits upp, men miljökontrollutredningen har en särskild grupp som skall konstruera ett informationssystem och skaffa en databank och instrument som kan ange för människorna hur det står till med gifterna i luften, i vattnet och över huvud taget i vår omvärld.

Jag är litet förvånad, om man skulle ha fått uppgifter från miljökontrollutredningens sekreterare, över att man är tveksam om huruvida uppgifterna är riktiga. Jag tror inte det finns anledning till något tvivel. Om inte annat kanske motionerna och kammardebatten leder till att man blir uppmärksam på problemen.

Jag tror att vi bör följa fyra huvudregler i det här sammanhanget:

För det första måste naturligtvis alla former av okynnesanvändning av de här preparaten förbjudas i alla sammanhang där det går att styrka och bevisa att de icke är nödvändiga.

För det andra bör man göra en så stark begränsning av användningen som det någonsin är möjligt.

För det tredje bör man få en kraftigt ökad kontroll av vad det är som händer i vår omvärld. Jag tror att miljökontrollutredningens program på den punkten ger betryggande möjligheter till reformering av lagstiftningen.

För det fjärde bör hanteringen omgärdas med så betryggande bestämmelser som det någonsin är möjligt för att skapa garanti mot yrkesskador hos dem som hanterar preparaten.

Jag skulle dessutom vilja nämna en angelägen målsättning: att vi i alla möjliga sammanhang verkar på internationell bas i dessa avseenden. Jag vågar påstå att Sverige ligger ett par hästlängder före världen i övrigt när

Onsdagen den
26 april 1972

*Förbud
mot spridning av
bekämpningsmedel
från luften*

det gäller uppmärksamhet och försiktighet med giftiga preparat. Men fråga är om det är möjligt och vettigt att försöka ligga tio hästlängder före. Jag tror knappast det är möjligt. Politiker från angränsande länder som jag har träffat ger upp ett flatskratt när de hör att vi i Sverige är bekymrade för en del preparat som de fortfarande bedömer som helt ofarliga, exempelvis tiofosforpreparaten av parathiontyp, som får användas fritt i våra grannländer. Där säger man att det är bra att vi förbjuder sådana preparat i Sverige — då har de en fair chans att konkurrera med oss ekonomiskt när de levererar livsmedel; i det fallet har vi ju inte så sträng kontroll. Att försöka få världen i övrigt på ungefär samma nivå som vi har i Sverige skulle jag vilja anse vara en mycket angelägen uppgift.

Jag tycker att utskottsbetänkandet är bra, och jag instämmer i yrkandet om bifall till utskottets hemställan.

Herr HENNINGSSON (s):

Herr talman! I debatten har en del expertutlåtanden refererats, men jag är inte övertygad om att de har refererats riktigt. Jag har här en förteckning över den expertgrupp som avgav en rapport för det första beslutet i giftnämnden 1971. Till denna expertgrupp hörde professor Ingemar Ahlén, professor Kurt Erne, docent Sune Larsson, professor Sven Ullberg, professor Lars Ehrenberg, professor Åke Gustafsson och docent Ragnar Rylander.

Vad sade då dessa experter? Enligt herr Romanus skulle de ha sagt *ett*, men jag ber att få hänvisa till deras egen rapport. I sammanfattningen sägs:

”Ingen av ledamöterna i expertgruppen anser att det på basen av hitintills föreliggande information finns tillräckligt starka skäl att förorda ett generellt förbud mot användning av bekämpningsmedel innehållande fenoxisyror.”

Det var detta besked som denna samling experter gav.

Jag läser vidare direkt ur professor Åke Gustafssons utlåtande:

”Nödvändigheten av ett *totalförbud* mot användning av dessa två herbicidtyper synes för närvarande icke vara klart ådagalagd. Däremot bör Giftnämnden enligt min mening utöva en noggrann kontroll av dessa och andra herbicidpreparat med ingående tillståndsprövning som följd och med möjlighet att snabbt ingripa med totalförbud, om viktiga nya data om skador och giftighet skulle tillkomma. Fullständiga uppgifter bör dessutom kontinuerligt infordras från herbicidförsäljare rörande de använda preparatens sammansättning (inklusive dioxinhalter och dioxintyper) och lösningsmedlens kemiska beskaffenhet.”

Det var således ingen av experterna som rekommenderade något direkt förbud. Giftnämnden tog också experternas råd att begränsa användningen ad notam. Att det sedan inte gick att vidhålla denna rekommendation ytterligare ett år är att beklaga; det hade varit angeläget att vi fått fram mer uppgifter innan ett nytt beslut fattades. När man inte kom överens om detta i giftnämnden, kan jag inte säga annat än att jag hälsar med tillfredsställelse att regeringen tog ett initiativ för att vi skulle komma tillbaka till samma ordning som tidigare.

Det har också frågats när denna grupp kan bli färdig med sitt förslag. Det är naturligtvis inte möjligt att ge det beskedet nu. Någon gång i mitten av mars beslöts att tillsätta en utredning. Den har tillsatts, och den har redan hållit tre sammanträden. Den kommer att hålla åtskilliga sammanträden till före sommaren, och arbetet kommer att bedrivas så snabbt som möjligt. Jag vill emellertid gärna försöka förklara att detta inte är någon enkel uppgift. Det finns i fråga om dessa preparat en hel del okunnighet, och inte minst pressen har genom uppgifter som inte alla gånger överensstämmer med sanningen och verkligheten jagat upp stämningen. Vi måste nu få fram de riktiga uppgifterna, så långt detta är möjligt.

När man kräver att det skall kunna ges besked om att ett ämne är absolut ofarligt, får man nog tillägga: med den kännedom vetenskapen för närvarande har om ämnet. Det har faktiskt förekommit att ämnen över hela världen har hälsats med den största tillfredsställelse, men efter några år har man kommit underfund med att dessa ämnen hade egenskaper som man inte kunde drömma om när de frisläpptes och därför har man måst införa förbud mot dem. Jag kan i detta sammanhang nämnda DDT, vars upptäckare fick Nobelpriset för sin upptäckt av detta ämne. Nu försöker man överallt där möjligheter härtill finns att minska användningen av DDT, ett preparat som ändå i många fall varit till välsignelse.

Det har också klagats över att de biologiska metoderna inte har utvärderats och att vi här i landet ännu ingenting vet om dessa metoder. Jag vågar nog säga att det är på ytterst få platser i världen som man över huvud taget vet någonting om dessa metoder, mer än att man experimentellt tror sig ha kommit fram till någonting som kan bli betydelsefullt. Vi måste också vara medvetna om att vad som kan vara riktigt i t. ex. Sydamerika inte alls behöver vara det i vårt nordiska klimat. Det kan bero på att vi har olika slag av insekter — medel som kan användas på den ena platsen passar kanske inte alls på den andra.

Jag har med detta velat slå fast att giftnämnden helt följt experternas rekommendationer när det gällt att begränsa användningen av preparat.

Herr ROMANUS (fp):

Herr talman! Jag skulle inte ha begärt ordet en gång till, om inte herr Henningsson hade beskyllt mig för att citera bl. a. professor Gustafsson felaktigt. Jag tror att den beskyllningen bygger på två missförstånd.

För det första gjordes det uttalande som herr Henningsson åberopar tidigare än det som jag citerar. Uttalandet från expertgruppen är daterat den 20 februari 1971, medan det stycke som jag läste upp är hämtat ur ett utlåtande från professor Gustafsson den 30 december 1971. Det är möjligt att professor Gustafsson har skärpt sin uppfattning från det första till det andra uttalandet. Det är det ena missförståndet.

Det andra missförståndet är att i det uttalande som herr Henningsson läste upp står att ingen av ledamöterna i expertgruppen anser att det på grundval av hittills föreliggande informationer finns tillräckligt starka skäl för att förorda ett generellt förbud mot användning av bekämpningsmedel innehållande fenoxisyror, alltså generellt förbud mot fenoxisyror. Men det är ju inte det vi talar om. Det är inte det reservationen handlar

om. Den handlar om ett förbud mot fenoxisyrapreparat av 2,4,5-T-typ, som är en mindre del av fenoxisyrorna, vilket herr Henningsson väl känner till.

Det uttalande jag läste upp handlar just om 2,4,5-T-preparat, där professor Gustafsson säger: "Vad de nu analyserade herbicidtyperna beträffar, lutar jag personligen mot ett totalförbud åtminstone för 2,4,5-T-preparat i skogsbruk, jordbruk och för hemmabruk — —." Det var detta jag citerade. Det är ordagrant, så det är inte något felcitat. Men det gäller alltså inte ett generellt förbud mot fenoxisyror.

Jag ber att få påpeka för herr Larsson i Borrbý att reservationen till betänkandet inte får läsas som om jag skulle bedriva något slags propaganda för MCPA-esterpreparat och påstå att de skulle vara mindre farliga än 2,4-D-preparat. Jag vill bara påvisa att MCPA-preparaten finns, och i stor utsträckning kan ersätta 2,4,5-T-preparaten, som med all sannolikhet är farligare. Det är bara det som är sagt. Det är inte någon propaganda för ett visst preparat. Det finns ingen anledning att göra det i en reservation.

Herr HENNINGSSON (s):

Herr talman! Det som här diskuterats är de åtgärder som giftnämnden har vidtagit och de åtgärder som regeringen därefter har genomfört. Därför anser jag det är riktigt att citera de uttalanden som giftnämnden haft till sitt förfogande, och det är dem jag har läst upp. Något annat är det inte.

Det är alltså inte så värst mycket att bråka om, men eftersom jag hade denna sammanställning av samtligas yttranden, ansåg jag att det var riktigt att därmed påvisa att man inom giftnämnden följt den rekommendation man fått av experterna. Att de sedan kan ändra uppfattning och kan göra uttalanden den ena gången på ett sätt och den andra gången på ett annat, är vi som sysslar med politik inte alldeles obekanta med.

Herr ROMANUS (fp):

Herr talman! Jag tycker herr Henningsson är litet orättvis mot professor Gustafsson. Han har inte uttalat sig på olika sätt. Han har uttalat sig om två saker. Första gången gällde det generellt förbud mot fenoxisyror. Det vill han inte ha. Andra gången gällde det förbud mot fenoxisyra av 2,4,5-T-typ och det lutar han åt. Det råder inte någon motsättning mellan de två uttalandena.

Dessutom har giftnämnden haft tillgång till båda de här utlåtandena, fastän vid olika tillfällen. Det senare utlåtandet har också avgivits på uppdrag av giftnämnden, så det finns ingen anledning att bara fästa avseende vid det ena.

Därtill kommer att vi i dag diskuterar just frågan om förbud mot 2,4,5-T-preparat, eftersom det finns yrkanden om det i riksdagen.

Det exempel som herr Henningsson drog upp i sitt tidigare anförande om DDT — han sade att det först lovordades och att man numera är mera tveksam — är ytterligare ett argument för återhållsamhet i fråga om spridning av kemiska preparat. De kan ha vissa värden, men är man misstänksam och befarar att de kan innebära risker, skall man också vara återhållsam med spridningen av dem.

Överläggningen var härmed slutad.

Nr 66

Onsdagen den
26 april 1972

Punkten A

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 1 av fru Marklund, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Måbrink begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

*Förbud
mot spridning av
bekämpningsmedel
från luften*

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkandet nr 10 punkten A röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 1 av fru Marklund.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Måbrink begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	287
Nej	—	16
Avstår	—	7

Punkten B

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten C

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 2 av herr Carlshamre, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Carlshamre begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkandet nr 10 punkten C röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 2 av herr Carlshamre.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Carlshamre begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	279
Nej	—	21
Avstår	—	10

Punkten D

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten E

Propositioner gavs på bifall till 1:o) utskottets hemställan, 2:o) reservationen nr 3 av herr Romanus samt 3:o) reservationen nr 4 av fru Marklund, och förklarades den förstnämnda propositionen vara med

Onsdagen den
26 april 1972

*Inkomstprövnings-
reglerna för
bostadstillägg
för barnfamiljer*

överbägende ja besvarad. Dä herr Romanus begärde votering, upptogs för bestämmande av kontrapositionen änyo de båda återstående propositionerna, av vilka den under 2:o angivna förklarades ha flertalets mening för sig. Sedan herr Måbrink begärte votering beträffande kontrapositionen upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående socialutskottets hemställen i betänkandet nr 10 punkten E antar reservationen nr 3 av herr Romanus röstas ja,
den det ej vill röstas nej.

Vinner nej har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit reservationen nr 4 av fru Marklund.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Dä herr Måbrink begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	64
Nej	—	27
Avstår	—	219

I enlighet härmed blev följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställen i betänkandet nr 10 punkten E röstas ja,
den det ej vill röstas nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 3 av herr Romanus.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Dä herr Romanus begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	247
Nej	—	47
Avstår	—	17

Punkten F

Utskottets hemställen bifölls.

§ 10 Inkomstprövningsreglerna för bostadstillägg för barnfamiljer

Föredrogs socialutskottets betänkande nr 11 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1972:34 angående inkomstprövningsreglerna för bostadstillägg för barnfamiljer jämte motioner.

Genom en den 3 mars 1972 dagtecknad proposition, 1972:34, hade Kungl. Maj:t under återopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden föreslagit riksdagen att godkänna

de av föredragande statsrådet förordade reglerna för bostadstillägg för barnfamiljer att gälla fr. o. m. den 1 januari 1973.

I propositionen hade framlagts förslag till de ändringar i inkomstprövningsreglerna som behövdes för att tekniskt anpassa behovsreglerna till de nya skatteregler som gällde fr. o. m. år 1971. Det förordades att inkomstprövningen i fortsättningen skulle grundas på den till statlig inkomstskatt taxerade inkomsten. Gränsen för oreducerat bostadstillägg skulle sättas vid 21 000 kronor i taxerad inkomst. För överstigande inkomst borde enligt förslag i propositionen tillägget reduceras med 12 procent av den taxerade inkomsten mellan 21 000 och 26 000 kronor, med 18 procent av inkomsten mellan 26 000 och 36 000 kronor samt med 24 procent av den taxerade inkomst som översteg 36 000 kronor.

I samband med propositionen hade behandlats

dels den vid riksdagens början väckta motionen 1972:476 av fru Olsson i Hölö (c) och herr Larsson i Öskevik (c),

dels den i anledning av propositionen väckta motionen 1972:1507 av herr Romanus m. fl. (fp), i vilken yrkats att riksdagen hos Kungl. Maj:t hemställde att förslag framlades hösten 1972 om sådana förändringar i reglerna för inkomstprövningen av bostadstilläggen för barnfamiljer, att den samlade marginalbelastningen på barnfamiljernas inkomstökningar avsevärt mildrades.

Utskottet hemställde

A. att riksdagen skulle avslå motionen 1972:476,

B. att riksdagen skulle avslå motionen 1972:1507,

C. att riksdagen med bifall till propositionen 1972:34 godkände de i statsrådsprotokollet förordade reglerna för bostadstillägg för barnfamiljer att gälla fr. o. m. den 1 januari 1973.

Reservation hade avgivits av herrar Hyltander (fp) och Romanus (fp), vilka ansett att utskottet under B bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1972:1507 hos Kungl. Maj:t skulle anhålla att förslag framlades hösten 1972 om sådana förändringar i reglerna för inkomstprövningen av bostadstilläggen för barnfamiljer, att den samlade marginalbelastningen på barnfamiljernas inkomstökningar avsevärt mildrades.

Herr ROMANUS (fp):

Herr talman! Det torde numera råda ganska stor enighet om att ett av de problem som upptar människornas sinnen i dag i Sverige, kanske särskilt barnfamiljernas, är det faktum att det inte lönar sig särskilt bra att arbeta eller i varje fall inte att öka sin arbetsinsats.

Det har påvisats här i kammaren och i många andra sammanhang att det för barnfamiljer med vanliga inkomster, med 30 000, 35 000 eller 40 000 kronor i årsinkomst, kan hända att när man ökar sin inkomst får man bara behålla 20, 15 eller 10 kronor av en intjänad hundralapp. I vissa fall kanske man t. o. m. får mindre behållning än så. Det är klart att detta upplevs som ett allvarligt problem, i synnerhet i en tid då människorna

Nr 66

Onsdagen den
26 april 1972

*Inkomstprövnings-
reglerna för
bostadstillägg
för barnfamiljer*

Onsdagen den
26 april 1972

*Inkomstprövnings-
reglerna för
bostadstillägg
för barnfamiljer*

har bekymmer för sin ekonomi. Även familjer med goda inkomster på papperet har svårt att få pengarna att räcka till för fasta utgifter, för att klara matprishöjningar och annat.

Under det första kvartalet i år har livsmedelspriserna gått upp med ungefär 4,3 procent, och under april har priserna fortsatt att stiga. Enligt tidningsuppgifter häromdagen har bl. a. följande varor blivit dyrare: flingor, havregryn, djupfryst fisk, kakor och kex, chips, kaffe, köttkonserver, grönsakskonserver, safter, färdiga såser, tvätt- och rengöringsmedel, blöjor, lättfil. Detta är alltså några varor som hunnit gå upp i pris bara efter det första kvartalet. Jag tror att de flesta familjer med vanliga inkomster känner dessa problem. Det är klart att om man då upplever, att man inte genom en egen arbetsinsats kan förbättra sin situation nämnvärt, så är det en smula deprimerande.

Det måste löna sig bättre att arbeta, har vi sagt i folkpartiet. Då har vi fått svaret — tidigare i varje fall — att det där är någonting för de människor som tjänar bra med pengar; det visar att man tar till vara deras intresse som har goda inkomster. Vi har fortsatt att tala om saken, och det är möjligt att man nu även inom regeringen har fått upp ögonen för att det här inte bara är ett problem för ett litet fåtal välsituerade, utan att det är någonting som rör den stora allmänheten och framför allt den stora gruppen barnfamiljer.

När man skrev den proposition som vi nu diskuterar, hade man tydligen inte så stor känsla för det här problemet. Den handlar om inkomstprövningsreglerna för bostadstilläggen, och det är ju de som just för barnfamiljerna ställer till med en mycket stor del av dessa bekymmer. Men här finns inte ett ord om att det skulle vara ett problem med denna ytterligare belastning ovanpå marginalsatserna. När vi diskuterade socialhuvudtiteln här i kammaren ville statsrådet Odhnoff över huvud taget inte medge att detta är ett allvarligt bekymmer för någon större grupp människor, utan det var bara ett marginalskatteänkande som inte hörde hemma i en familjepolitisk debatt.

Vi var några motionärer som ansåg att detta var en allvarlig brist i propositionen och att man borde utnyttja tillfället att göra någonting åt dessa problem. Därför föreslog vi att riksdagen skulle uppdra åt regeringen att lägga fram förslag till ändrade inkomstprövningsregler, så att det blir möjligt att lätta marginalbelastningen. Ändringen skulle kunna träda i kraft redan den 1 januari 1973, samtidigt som de i denna proposition föreslagna reglerna var avsedda att träda i kraft. I socialutskottets betänkande finns också en reservation från folkpartiet i samma riktning. Dagen efter det att vi lämnade den reservationen mötte vi något av en ny attityd från regeringens sida, i och med att skatteförslaget lades fram. Nu har man ändå kommit så långt att man talar om marginalproblemen; man viftar inte bara bort dem som ointressanta, som om de bara gällde folk som tjänar mycket pengar. Jag vet inte vad orsaken till den här förändrade attityden är. Det är möjligt att orsaken är som Aftonbladet säger, att en ombudsman i Göteborgs arbetarekommun har larmat Olof Palme och talat om att det inte går att förklara regeringens politik ute på arbetsplatserna. I så fall får man säga att det var bra att den rapporten kom. Det hade varit ännu bättre om regeringen hade velat lyssna på oppositionen. I varje fall från folkpartiets sida har vi sedan lång tid tillbaka talat om att det här är ett allvarligt problem för människorna.

Det beklagliga är, att de slutsatser som regeringen har dragit av denna ändrade inställning sannerligen inte imponerar. Men det är en fråga som vi kan återkomma till när skattepropositionen skall behandlas.

Den första frågan som det i dag gäller är: Vill man göra någonting rejält åt marginaleffekten av bostadstilläggen för barnfamiljerna eller vill man det inte? Vill man det inte skall man bifalla utskottets förslag, och vill man det skall man bifalla reservationen. Den andra frågan är: Vill man göra detta snabbt, dvs. så att det kan träda i kraft redan den 1 januari 1973? Det är kanske en liten aning förvånande att det bara är folkpartiet som anser att det är så bråttom att ändringen bör göras från den 1 januari 1973. Vill man det skall man rösta för reservationen och ge ett uppdrag åt regeringen att lägga fram ett förslag som lättar den hårda belastningen på barnfamiljernas inkomstökningar.

Jag sade att åtgärderna inte imponerar. Men det är ju ändå en ändrad inställning från finansministerns sida — han har tänkt om och erkänner att det här är ett problem. Då är den naturliga frågan till familjeministern: Har familjeministern också tänkt om? Kan vi vänta oss att det kommer en proposition till hösten, trots att man nu för skams skull avslår en folkpartimotion i ärendet? Det vore intressant om familjeministern kunde ge ett besked på den punkten.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr KARLSSON i Huskvarna (s):

Herr talman! Jag vill säga till herr Romanus att det är inte för skams skull vi avstyrkt folkpartimotionen utan det är helt på sakliga grunder, underbyggda av alla partier i utskottet utom av det parti som herr Romanus representerar. Utgångspunkten är att riksdagen så sent som i december 1971 bestämde sig för hur det skulle bli med bostadstilläggen till barnfamiljerna, och det är inte vanligt att vi löser frågorna så, att vi tar ställning i december för att sedan riva upp det beslutet i april, efter knappt fem månader.

Vad det är fråga om här är ju en teknisk anpassning på skattesidan, så att man i fortsättningen skall räkna med taxeringsbar inkomst som grund för bidragen i stället för med beskattningsbar inkomst som nu är fallet. Den reformen, som i och för sig inte har någonting med bostadstilläggens storlek att göra, har i alla fall det goda med sig att den tekniska omläggningen ger familjer med inkomster på 20 000 kronor och något däröver en förbättring.

Föredragande statsrådet har ju sagt ifrån att det förslag som nu föreligger innebär inget slutligt ställningstagande till vilket inkomstbegrepp man skall utgå från när det gäller det ekonomiska stödet i form av bostadstillägg till familjerna i fortsättningen, utan det ställningstagandet får man göra när familjepolitiska kommitténs betänkande framlagts och remissbehandlats. Alla vet ju att det betänkandet är i faggorna och kan väntas när som helst.

Vi i utskottet är alltså överens om att det skulle vara olämpligt att föregripa kommitténs förslag genom att nu ta ställning till den framtida utformningen av inkomstprövningsreglerna. Och jag vill understryka vad jag sade inledningsvis, att bakom detta står alla partiers representanter utom folkpartiets. Med andra ord: Vi vill avvakta resultatet av kommitténs arbete, och när det är klart skall förslaget komma på riksdagens

Onsdagen den
26 april 1972

*Inkomstprövnings-
reglerna för
bostadstillägg
för barnfamiljer*

bord.

Herr Romanus nämnde inte motionen om ändring i förmögenhetsgränserna. Även dessa kommer ju att bli föremål för ändring när familjepolitiska kommittén har lagt fram sina förslag till lösningar på problemet.

Herr Romanus tog också upp det gamla folkpartitalet att det måste löna sig att arbeta, men jag försäkrar herr Romanus att det lönar sig för alla att arbeta, oavsett i vilken inkomstklass man befinner sig. Självfallet har man emellertid olika bedömningar om hur mycket man vill avstå i skatt. Men samhället måste ju ha så stora skatteinkomster att man kan betala ut bl. a. de bostadstillägg som herr Romanus här talar om.

Livsmedelspriserna har också gått upp i år, säger herr Romanus. Ja, det är riktigt. Men herr Romanus skall inte glömma att de flesta inkomsttagares löner också har gått upp och att barnfamiljerna – i varje fall de barnfamiljer som får bostadstillägg – har fått en mycket kraftig förstärkning från den 1 april 1971.

Slutligen snuddade herr Romanus vid det förslag som vi så småningom kommer att få diskutera här, nämligen regeringens skatteförslag. Det är uppenbart att också det förslaget gynnar dem som befinner sig i inkomstlägen från botten och upp till ungefär 70 000 kronor. Även där blir det alltså förbättringar. Det förslaget har dock tillkommit sedan herr Romanus skrev sin reservation, och han kunde givetvis då inte drömma om att det förslaget nu skulle läggas fram.

Herr talman! Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr CARLSHAMRE (m):

Herr talman! Jag befinner mig i den ovanliga situationen att här med några ord behöva klargöra varför jag inte biträder en reservation till ett utskottsbetänkande; någon kan måhända undra över det.

I moderata samlingspartiet har vi – inte minst jag själv – vid många tillfällen gjort oss till talesmän för samma uppfattningar som reservanterna här företräder, nämligen att nu gällande inkomstprövningssystem för bostadstillägg innebär oacceptabla marginaleffekter, som verkligen borde opereras bort. Där är det fortfarande i sak inga skillnader i uppfattningarna. Vad som skiljer reservanterna från oss är närmast våra uppfattningar i metodfrågorna i vad det gäller tidsplanen.

Om några minuter skall vi här fatta beslut om en tillfällig ändring av gällande inkomstprövningsregler, och vi vet att vi skall fatta ett nytt beslut om ungefär ett år, på grundval av ett betänkande som redan ligger under tryckning. Denna gång kan man vara tämligen säker på att det måste fattas ett nytt beslut nästa år, även om det stundom händer att utredningsbetänkanden inte till alla delar leder till en proposition. Men eftersom det beslut vi skall fatta nu är provisoriskt – det har förklarats att det av tekniska orsaker bara skall gälla ett år – kan vi lugnt utgå från att det blir dags för riksdagsbeslut igen nästa år, och att då skjuta emellan med ett tredje beslut vid höstriksdagen ter sig för mig inte särskilt meningsfullt.

Vi skall komma ihåg att varje ändring av sådana här komplicerade regler medför betydande och arbetskrävande omläggningar av rutinerna hos de myndigheter som skall handskas med denna materia. Och att

framtinga en ändring i anslutning till riksdagsbeslutet i dag och en annan ändring i anslutning till riksdagsbeslutet i höst — som därtill sannolikt skulle komma att fattas mitt under pågående arbete med att behandla ansökningar om bostadstillägg för nästa år — samt att slutligen därefter lägga om rutinerna ytterligare en gång något halvår senare har för mig inte tett sig meningsfullt. Vad jag än tycker om marginaleffekter skulle jag då närmast känna att jag gjorde mig skyldig till en ren okynnesreservation, om jag hade drivit det därhän.

Herr talman! Detta är anledningen till att jag, trots att jag i sak har samma uppfattning som herr Romanus och hans medreservant, inte har ansett mig böra stödja reservationen.

Herr ROMANUS (fp):

Herr talman! Både herr Karlsson i Huskvarna och herr Carlshamre hänvisade till familjepolitiska kommitténs betänkande, och herr Karlsson sade också att vi fattade ett visst beslut i höstas och att det kanske är litet för tidigt att ändra på det nu. Men, herr Karlsson, gjorde vi inte den lärdomen i höstas att om någonting är angeläget, behöver man inte invänta pågående utredningar, utan då kan man bryta ut det och snabbbehandla det? Den snabbbehandling vi här föreslår är ett intet mot den snabbbehandling som man utsatte familjepolitiska kommittén för i höstas, när man begärde PM i frågor som kommittén inte ens hade tagit ställning till. Kommitténs ställningstagande lär vi nu snart få se, och man skulle då kunna ta hänsyn till det vid utarbetande av en proposition till höstriksdagen. Det är nu — efter vad som hände i höstas — helt klarlagt att gäller det något angeläget, så behöver man inte invänta utredningar. Om man skyller på pågående utredningar, så är det därför att man anser att önskemålet inte är angeläget. I och med att ni hänvisar till utredningen är det också sagt att ni trots allt inte tycker att det här är särskilt angeläget.

Herr Karlsson i Huskvarna underströk också med stor skärpa att alla partier i socialutskottet utom folkpartiet varit ense om denna hänvisning till utredningen. Ja, jag tror att det är alldeles riktigt; folkpartiet bedömer det här som angelägnare än andra gör. Vi anser inte att vissa problem för myndigheterna — det kan i och för sig vara riktigt att vårt förslag medför ett visst arbete med att ändra på procentsatserna — får väga tyngre än angelägenheten av att göra det mera lönande för vanliga familjer att arbeta. Det är inget konstigt med det. Vissa partier tycker att vissa saker är angelägna, andra partier tycker att andra saker är angelägna. Det här tycker vi är viktigt, och därför har vi blivit ensamma om reservationen.

Herr Karlsson invänder att det lönar sig för alla att arbeta. Det verkar som om han inte hört finansministerns senaste uttalanden. Problemet är inte att man inte får lön. Men om man befinner sig i en besvärlig ekonomisk situation, med höga matpriser och alla andra priser som vi inte skall glömma bort, så är det för många familjer svårt att förbättra sin situation genom en egen arbetsinsats. Det är detta som är problemet. Om herr Karlsson inte tror på mig och inte har lyssnat på herr Sträng, så kan han kanske tala med den ombudsman i Göteborg som har skrivit till regeringen och partistyrelsen om att det inte går att förklara ute på arbetsplatserna varför en familjeförsörjare som tjänar drygt 30 000 kronor om året får mindre över efter en löneförhöjning.

Onsdagen den
26 april 1972

*Inkomstprövnings-
reglerna för
bostadstillägg
för barnfamiljer*

Herr Karlsson sade att jag inte hade kunnat drömma om att skattepropositionen skulle framläggas dagen efter det att vi hade avgivit reservationen. Nej, om man skulle döma av vad regeringen hade sagt tidigare — bl. a. av vad familjeministern sade förra gången vi diskuterade detta — fanns det ingen anledning förvänta något sådant. Vi välkomnar sinnesändringen. Det är synd att den inte har avsatt några praktiska resultat — det hade varit bättre. Men vad skall man säga om herr Karlsson, som inte ens lyckats hänga med i ändringen av attityd, utan fortfarande säger att det lönar sig att arbeta och att detta inte är något problem? Jag hoppas på att herr Karlsson så småningom upptäcker de problem som bl. a. ombudsmannen från Göteborg talar om.

Eftersom vi har familjeministern här skulle jag vilja fråga om fru Odhnoff har upptäckt de här problemen och om vi ändå inte, trots att denna motion nu avslås, till hösten kan få ett förslag om ändring av reglerna för inkomstprövning av bostadstilläggen för barnfamiljer. Finns det några utsikter till det? Har familjeministern upptäckt marginalbelastningsproblemet?

Herr KARLSSON i Huskvarna (s):

Herr talman! Jag står för vad jag sade, nämligen att det lönar sig att arbeta. Det utesluter naturligtvis inte att det finns olika bedömningar av skatteförhållandena. Jag har ingen annan bedömning än finansministern att många människor finner det besvärligt att komma ut med skatterna, men det är ju inte det diskussionen gäller. Diskussionen gäller i första hand en teknisk omläggning av bostadstilläggen. Jag kan inte ge den här reservationen en bättre beteckning än vad herr Carlshamre gjorde: den är ett slags okynnesreservation. Eftersom vi tog reglerna i höstas och nya regler med nödvändighet måste komma sedan familjepolitiska kommittén blivit färdig, kan det inte vara av avgörande betydelse för de grupper, som herr Romanus kämpar för att hjälpa, om detta genomföres snabbare än inom ett halvår eller nio månader, som det kan röra sig om.

Folkpartiet bedömer den här frågan annorlunda än vi andra, säger herr Romanus. Det är möjligt att folkpartiet gör det, men det innebär inte att vi andra inte skulle vilja ta hänsyn till barnfamiljerna. Men vi tar också hänsyn till det praktiska arbete som måste bedrivas av myndigheter och andra för att man skall kunna administrera detta.

Så säger herr Romanus att om det är något angeläget så kan man snabbbehandla frågorna, och han drar paralleller med vad som skedde i höstas när vi beslöt oss för de nya bostadstilläggen. Jag vill fråga om herr Romanus nu framhårdar i att det var fel att snabbbehandla frågan den gången? Eller var det inte riktigt att vi hjälpte de barnfamiljer som hade det besvärligt så att de fr. o. m. den 1 april har fått mycket kraftigt höjda bostadstillägg? Tycker herr Romanus att det var en felaktig väg vi valde? I så fall kan han då argumentera på det sätt som han gjorde?

Herr Romanus säger också att den här ombudsmannen i Göteborgs arbetarkommun har åstadkommit skatteomläggningar. Ja, jag tror inte att det har med den ombudsmannens arbete att göra — det må ha stått i någon tidning — utan det sammanhänger med att vi väl alla vet hur skatteskalor och annat slår.

Jag vill också säga till herr Romanus, att diskussionen om den tekniska omläggningen inte i första hand rör sig om familjer med inkomster

omkring 30 000 kronor. Det berör dem till väldigt liten del.

Herr talman! Jag vidhåller förslaget om bifall till utskottets hemställan.

Herr CARLSHAMRE (m):

Herr talman! Jag känner för en gångs skull ingen frestelse alls att blanda mig i grälet mellan herr Romanus och herr Karlsson i Huskvarna om marginaleffekters allmänna otrevlighet och den bristande lönsamheten i att arbeta. För mig är detta mest en teknisk och metodisk fråga.

Men det är en sak som kanske bör klargöras.

Om det hade varit så att man i stället för det beslut vi nu skall fatta om några minuter kunde ha fattat ett annat, mera slutgiltigt beslut och inte ett provisorium för ett år, då kunde det ha varit vettigt att överväga att eventuellt uppskjuta detta en tid. Men så är det inte. Ingen av oss kan med säkerhet säga vilken dag höstriksdagen kan fatta beslut om nya inkomstprövningsregler, men låt oss gissa på någon gång i mitten på november eller så. Jag vill inte påstå att någonting är helt omöjligt att klara för en administration. Men det kan i varje fall inte vara lämpligt och det kan inte vara lätt att just under den tid då man håller på att pröva hundratusentals ansökningar om bostadstillägg för nästa år behöva ta itu med ett helt nytt regelsystem för inkomstprövningen.

Även om man skulle instämma i önskemålet om en reform beslutad i höst, måste vi alltså ändå i dag besluta om provisoriska regler att gälla under år 1973. Då skulle vi alltså få en serie av tre beslut under loppet av ett år, vilket jag fortfarande tycker är ganska meningslöst.

Det är inte så alldeles lätt att bryta ut frågan heller, därför att frågan om inkomstprövning av bostadstilläggen hänger samman med rätt mycket annat, t. ex. med hur man konstruerar en normaltaxa för daghemsavgifter och åtskilligt därtill, vilket gör att den knappast kan eller bör behandlas helt separat utan i ett något större sammanhang.

Till sist, herr Romanus, tror jag inte att detta är en fråga om angelägenhetsgradering. Jag har till min glädje noterat att såvitt jag vet alla partier är ense om att anse det som en angelägen uppgift att få ett smidigare och med mindre marginaleffekter behäftat system för inkomstgradering av bostadstilläggen till barnfamiljer. Det är en metodfråga som skiljer oss åt och frågan om huruvida det är praktiskt att fatta tre beslut under ett år eller om man skall försöka nöja sig med två.

Statsrådet fru ODHNOFF:

Herr talman! Herr Romanus har ett par gånger ställt frågor till mig. Om herr Romanus hade tagit sig tid att läsa propositionen hade dessa frågor varit onödiga, men till tjänst för herr Romanus skall jag citera ett litet stycke ur propositionen. Där har jag anfört:

”Vad jag här förordat innebär inte något slutgiltigt ställningstagande till vilket inkomstbegrepp som bäst ger uttryck för familjernas behov av ekonomiskt stöd i form av bostadstillägg. Som jag nämnt pågår en översyn av inkomstprövningsreglerna inom familjepolitiska kommittén. Kommittén väntas redovisa sina förslag under första halvåret 1972. Sedan utredningens förslag remissbehandlats blir det anledning att återkomma till dessa frågor.”

Nr 66

Onsdagen den
26 april 1972

*Inkomstprövnings-
reglerna för
bostadstillägg
för barnfamiljer*

Onsdagen den
26 april 1972

*Inkomstprövnings-
reglerna för
bostadstillägg
för barnfamiljer*

Jag kan tillägga att finansministern har uttryckt sig på liknande sätt när det gäller de familjepolitiska frågor som berörs i skattepropositionen.

Herr ROMANUS (fp):

Herr talman! Fru Odhnoff sade litet spydigt: "Om herr Romanus hade tagit sig tid att läsa propositionen hade dessa frågor varit onödiga." Det låter som om det vore fråga om ett mycket omfångsrikt aktstycke. Men sanningen är att den här propositionen är bland de tunnaste som den här riksdagen över huvud taget har haft att ta befattning med. Jag kan försäkra fru Odhnoff att jag har läst hela propositionen.

Men man kanske ändå inte skall vara så spydig, fru Odhnoff! Finansministerns proposition och hans framträdande helt nyligen markerar en total omsvängning när det gäller attityden — inte gärningarna — i förhållande till hans tidigare inställning beträffande marginalskatteproblemen. Därför kunde man tänka sig att även fru Odhnoff hade ändrat mening på den här punkten och anser det hela så angeläget att ett förslag bör läggas fram tidigare. Det var närmast det jag avsåg, nämligen om det finns ett litet hopp även om familjeministern!

Jag har visst läst det som fru Odhnoff citerade — att detta inte är någon slutlig lösning — men frågan är: Kan vi hoppas på en lösning som ger nya och bättre regler från den 1 januari 1973, eftersom den andra proposition som framlagts gäller från den dagen?

Jag vill också säga till herr Carlshamre att det här är fråga om en skillnad i angelägenhetsgradering: Anser man att problemet är så stort att reglerna måste ändras redan den 1 januari 1973? Eller anser man det inte? Det är inte nödvändigt att utarbeta ett helt nytt regelsystem — det har vi inte krävt i reservationen — men det behövs sådana ändringar att marginalbelastningen blir mindre.

Herr Karlsson i Huskvarna ställde en fråga till mig, som jag till slut vill besvara. Han frågade om vi anser att det var fel att man i höstas gjorde en snabbbehandling av frågan om bostadstilläggen. Anser man det kan man argumentera som jag gjorde, sade herr Karlsson. Men det är precis tvärtom: Om vi accepterar att man gjorde en snabbbehandling i höstas kan vi nu kräva en snabbbehandling även av den här frågan. Just så förhåller det sig med vår uppfattning: Vi accepterade det som skedde i höstas, och vi kräver att marginalbelastningsproblemet löses snabbare än vad som blir fallet om man nöjer sig med den proposition vi nu behandlar.

Herr CARLSHAMRE (m):

Herr talman! Låt mig försöka förklara för herr Romanus en gång till. Det är inte en fråga om angelägenhet. Oavsett hur vi prioriterar är det nödvändigt att ändra systemet den 1 januari 1973, och det är just om det vi skall fatta beslut om någon minut. Det är dessutom nödvändigt av andra skäl att ändra reglerna, sannolikt den 1 januari 1974. Frågan gäller om det är nödvändigt att därutöver ändra systemet, förslagsvis den 1 april eller 1 juli 1973, vilket skulle kunna bli följden av ett bifall till reservationen av herrar Hyltander och Romanus. Ett beslut vid höst- riksdagen finge sannolikt träda i kraft någon gång under löpande år nästa år.

Herr KARLSSON i Huskvarna (s):

Herr talman! Herr Carlshamres replik till herr Romanus kan också gälla för min del.

Överläggningen var härmed slutad.

Punkten A

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten B

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herrar Hyltander och Romanus, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Romanus begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammarén bifaller socialutskottets hemställan i betänkandet nr 11 punkten B röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammarén bifallit reservationen av herrar Hyltander och Romanus.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammaréns ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Romanus begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	257
Nej	—	47
Avstår	—	4

Punkten C

Utskottets hemställan bifölls.

§ 11 Anslag till trafiksäkerhet, m. m.

Föredrogs trafikutskottets betänkande nr 7 i anledning av Kungl. Maj:ts i propositionen 1972:1 gjorda framställningar om anslag till statens trafiksäkerhetsverk och till nationalföreningen för trafiksäkerhetens främjande jämte motioner avseende trafiksäkerheten och anslagen härför, motorfordons utrustning m. m. samt vissa körkortsfrågor.

I propositionen 1972:1 hade Kungl. Maj:t (bilaga 8, s. 102–110, 112–115 i utdrag av statsrådsprotokollet över kommunikationsärenden för den 3 januari 1972) föreslagit riksdagen att för budgetåret 1972/73 anvisa

1. till Statens trafiksäkerhetsverk: Förvaltningskostnader ett förslagsanslag av 12 418 000 kronor, att avräknas mot automobilskattemedlen (punkten C 1, s. 102–106),

2. till Statens trafiksäkerhetsverk: Uppdragsverksamhet ett förslagsanslag av 17 400 000 kronor, att avräknas mot automobilskattemedlen (punkten C 2, s. 107–110),

Onsdagen den
26 april 1972

*Anslag till trafik-
säkerhet, m. m.*

3. till Bidrag till nationalföreningen för trafiksäkerhetens främjande ett anslag av 2 200 000 kronor, att avräknas mot automobilskattemedlen (punkten C 5, s. 112–115).

I detta sammanhang hade behandlats
dels motionen 1972:36 av herr Sjöholm (fp),
dels motionen 1972:37 av herr Sjöholm (fp),

dels motionen 1972:64 av herrar Börjesson i Falköping (c) och Gustavsson i Alvesta (c),

dels motionen 1972:83 av herrar Andersson i Örebro (fp) och Petersson i Röstånga (fp),

dels motionen 1972:195 av herrar Bengtsson i Landskrona (s) och Henningsson (s),

dels motionen 1972:197 av herr Hermansson m. fl. (vpk) vari, såvitt nu var i fråga, yrkats att riksdagen skulle uttala sig för en övergång till 18 meter som högsta längd för landsvägsfordon,

dels motionen 1972:198 av herrar Stålhammar (fp) och Olsson i Kil (fp),

dels motionen 1972:251 av herr Johansson i Skärstad m. fl. (c),

dels motionen 1972:252 av herr Johansson i Skärstad m. fl. (c),

dels motionen 1972:258 av fru Olsson i Helsingborg (c) och fröken Pehrsson (c),

dels motionen 1972:260 av herrar Söderström (m) och Strindberg (m),

dels motionen 1972:352 av fröken Hörlén (fp) och herr Stålhammar (fp),

dels motionen 1972:356 av herr Polstam m. fl. (c),

dels motionen 1972:357 av herr Polstam m. fl. (c, fp),

dels motionen 1972:359 av herr Stålhammar m. fl. (fp, c),

dels motionen 1972:362 av fru Åsbrink (s),

dels motionen 1972:520 av fröken Bergström m. fl. (fp),

dels motionen 1972:521 av herr Björk i Gävle m. fl. (c),

dels motionen 1972:534 av herr Wijkman (m),

dels motionen 1972:721 av herr Lothigius m. fl. (m), såvitt nu var i fråga,

dels motionen 1972:724 av fru Sundberg (m),

dels motionen 1972:1176 av herr Adolfsson (m),

dels motionen 1972:1179 av herr Antonsson m. fl. (c),

dels motionen 1972:1181 av herr Carlström m. fl. (fp),

dels motionen 1972:1188 av herr Eriksson i Arvika m. fl. (fp),

dels motionen 1972:1192 av herrar Fransson (c) och Björk i Gävle (c),

dels motionen 1972:1193 av herr Green m. fl. (s),

dels motionen 1972:1195 av herrar Helén (fp) och Fälldin (c) vari hemställt att riksdagen hos Kungl. Maj:t begärde att en arbetsgrupp med parlamentarisk representation tillsattes med uppgift att utarbeta ett program innehållande mål, resurser, metoder och tidsplan för en samordnad satsning i syfte att som ett första steg åstadkomma en minskning av trafikolyckorna med minst hälften,

dels motionen 1972:1205 av fru Jonäng m. fl. (c) vari hemställt att riksdagen hos Kungl. Maj:t 1. krävde en intensifierad trafiksäkerhetspropaganda på i motionen anförda grunder, samt 2. skulle anhålla om att riksdagen förelades ett program för en i möjligaste mån olycksfri trafik med en minskning av trafikolyckorna med minst 50 procent fram till mitten av 1970-talet,

dels motionen 1972:1209 av herr Lothigius m. fl. (m) vari yrkats att riksdagen hos Kungl. Maj:t hemställde att en förutsättningslös utredning tillsattes för en översyn av trafiksäkerhetsorganisationen i syfte att nå största möjliga effekt och samordning av trafiksäkerhetsarbetet, att den pågående utredningen om trafikolycksfallsstatistik påskyndades, att 500 000 kronor överfördes från anslaget under C 1, Statens trafiksäkerhetsverk till nationalföreningen för trafiksäkerhetens främjande, att 1 000 000 kronor överfördes från anslaget under C 2, Statens trafiksäkerhetsverk, till Justitiedepartementet B 6, Lokala polisorganisationen: Trafikövervakningsverksamheten, att i övrigt beaktades vad i motionen anförts om åtgärder för att främja trafiksäkerheten: bilbälten och reflexband, övergångsställen, låsningsfria bromsar, strålkastare, optisk vägledning, säkerhet vid skolskjutsning och hastighetsgränser,

dels motionen 1972:1211 av herr Magnusson i Kristinehamn m. fl. (vpk) vari, såvitt nu var i fråga, föreslagits att riksdagen skulle besluta att under punkten C 1. Statens trafiksäkerhetsverk: Förvaltningskostnader för informationsverksamhet anvisa ytterligare 2,5 miljoner kronor eller ett förslagsanslag av sammanlagt 14 918 000 kronor att avräknas mot automobilskattemedlen, att riksdagen hemställde hos regeringen om en översyn genom vägförvaltningarna av förhållandet hastighets-

Nr 66

Onsdagen den
26 april 1972

*Anslag till trafik-
säkerhet, m. m.*

Onsdagen den
26 april 1972

*Anslag till trafik-
säkerhet, m. m.*

gränserna—vägarnas beskaffenhet och att vägförvaltningarna gavs i uppdrag att snabbare och mera kontinuerligt se över redan kända "trafikfällor" och återställa förslitna linjemarkeringar, att riksdagen uttalade sig för ett återgående till 18 m som högsta längd för landsvägsfordon, ett förbud för tung trafik under helger och veckoslut under hela året och om strängare kontroll av utländska fordon som trafikerade svenska vägar, att riksdagen hemställde hos regeringen om utarbetande av säkerhetsföreskrifter för landsvägstransporter av giftiga kemikalier och eldfarliga produkter i enlighet med vad i motionen uttalats,

dels motionen 1972:1212 av fru Nilsson i Kristianstad (c) och fröken Pehrsson (c),

dels motionen 1972:1214 av fru Olsson i Helsingborg m. fl. (c),

dels motionen 1972:1218 av herr Pettersson i Lund (s),

dels motionen 1972:1219 av herrar Polstam (c) och Sundkvist (c),

dels motionen 1972:1220 av herr Polstam m. fl. (c) vari hemställts att riksdagen beslutade att statligt stöd till nationalföreningen för trafik-säkerhetens främjande (NTF) för budgetåret 1972/73 skulle utgå med ett belopp om 2,7 miljoner kronor,

dels motionen 1972:1222 av herr Rimås (fp) och

dels motionen 1972:1308 av herr Annerås m. fl. (fp).

Utskottet hemställde

1. att riksdagen med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna 1972:1211 och 1972:1209, nämnda motioner såvitt nu var i fråga, till Statens trafiksäkerhetsverk: Förvaltningskostnader för budgetåret 1972/73 anvisade ett förslagsanslag av 12 418 000 kronor, att avräknas mot automobilskattemedlen,

2. att riksdagen med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionen 1972:1209, nämnda motion såvitt nu var i fråga, till Statens trafiksäkerhetsverk: Uppdragsverksamhet för budgetåret 1972/73 anvisade ett förslagsanslag av 17 400 000 kronor, att avräknas mot automobilskattemedlen,

3. att riksdagen med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionen 1972:1220 till Bidrag till nationalföreningen för trafiksäkerhetens främjande för budgetåret 1972/73 anvisade ett anslag av 2 200 000 kronor, att avräknas mot automobilskattemedlen,

4. att riksdagen skulle avslå motionen 1972:1209 i vad den avsåg hemställan hos Kungl. Maj:t om en förutsättningslös utredning för översyn av trafiksäkerhetsorganisationen,

5. att riksdagen i anledning av motionerna 1972:1195 och 1972:1205 som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört rörande trafiksäkerhetsfrågorna,

6. att riksdagen skulle avslå motionen 1972:1209 i vad avsåg hemställan till Kungl. Maj:t att den pågående utredningen om trafikolycksstatistik påskyndades,

7. att riksdagen skulle avslå motionen 1972:198,

8. att riksdagen skulle avslå

a. motionen 1972:1181,

b. motionen 1972:252,

c. motionen 1972:1188,

9. att riksdagen skulle avslå

a. motionen 1972:1212,

b. motionen 1972:1211 i vad avsåg hemställan om utarbetande av säkerhetsföreskrifter för landsvägstransporter av giftiga kemikalier och eldfarliga produkter,

10. att riksdagen

a. skulle avslå motionerna 1972:1211 och 1972:197 i vad avsåg övergång till 18 m som högsta tillåtna längd för landsvägsfordon,

b. skulle avslå motionen 1972:1211 i de delar motionen behandlats i detta betänkande och ej berörts under punkterna 1, 9 b och 10 a,

11. att riksdagen skulle avslå

a. motionen 1972:36,

b. motionen 1972:1218,

12. att riksdagen skulle avslå motionen 1972:362,

13. att riksdagen skulle avslå motionen 1972:356,

14. att riksdagen skulle avslå motionen 1972:260,

15. att riksdagen skulle avslå motionen 1972:721 i vad den avsåg användning av kvartsit för vägbeläggning,

16. att riksdagen skulle avslå

a. motionen 1972:195,

b. motionen 1972:258,

17. att riksdagen skulle avslå motionen 1972:721 i vad avsåg yrkandet att resultaten av försöken med olika hastighetsgränser snarast redovisades för riksdagen,

18. att riksdagen skulle avslå motionen 1972:1209 i vad den ej behandlats under punkterna 1, 2, 4 och 6,

19. att riksdagen skulle avslå

a. motionen 1972:37 och 1972:359 i vad den avsåg krav på att mopedförare obligatoriskt skulle bära hjälm,

b. motionen 1972:64,

c. motionen 1972:359 i vad den avsåg krav på kompetensbevis för förare av moped,

20. att riksdagen skulle avslå

a. motionen 1972:1192,

b. motionen 1972:1193,

c. motionen 1972:1219,

d. motionen 1972:83,

21. att riksdagen skulle avslå motionen 1972:357,

22. att riksdagen skulle avslå motionen 1972:724,

23. att riksdagen skulle avslå motionen 1972:251,

24. att riksdagen skulle avslå motionen 1972:1308,

Nr 66

Onsdagen den
26 april 1972

*Anslag till trafik-
säkerhet, m. m.*

Onsdagen den
26 april 1972

*Anslag till trafik-
säkerhet, m. m.*

25. att riksdagen skulle avslå motionen 1972:1176,

26. att riksdagen skulle avslå

a. motionen 1972:1179,

b. motionen 1972:534,

c. motionen 1972:1214,

d. motionen 1972:520,

27. att riksdagen skulle avslå

a. motionen 1972:352,

b. motionen 1972:521,

28. att riksdagen skulle avslå motionen 1972:1222.

Reservationer hade avgivits

1) beträffande *anslaget till trafiksäkerhetsverkets förvaltningskostnader*

a. av herr Magnusson i Kristinehamn (vpk), som ansett att utskottet under 1 bort hemställa,

att riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till motionen 1972:1211 samt med avslag å motionen 1972:1209, nämnda motioner såvitt nu var i fråga, till Statens trafiksäkerhetsverk: Förvaltningskostnader för budgetåret 1972/73 anvisade ett förslagsanslag av 14 918 000 kronor, att avräknas mot automobilskattemedlen,

b. av herrar Lothigius (m) och Clarkson (m), som ansett att utskottet under 1 bort hemställa,

att riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionen 1972:1211 samt med bifall till motionen 1972:1209, nämnda motioner såvitt nu var i fråga, till Statens trafiksäkerhetsverk: Förvaltningskostnader för budgetåret 1972/73 anvisade ett förslagsanslag av 11 918 000 kronor, att avräknas mot automobilskattemedlen,

2) beträffande *anslaget till trafiksäkerhetsverkets uppdragsverksamhet* av herrar Lothigius (m) och Clarkson (m), som ansett att utskottet under 2 bort hemställa,

att riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till motionen 1972:1209, nämnda motion såvitt nu var i fråga,

a. till Statens trafiksäkerhetsverk: Uppdragsverksamhet för budgetåret 1972/73 anvisade ett förslagsanslag av 16 400 000 kronor, att avräknas mot automobilskattemedlen,

b. till Lokala polisorganisationen: Förvaltningskostnader utöver tidigare beviljade medel för budgetåret 1972/73 anvisade ett belopp om 1 000 000 kronor, att avräknas mot automobilskattemedlen,

3) beträffande *bidraget till nationalföreningen för trafiksäkerhetens främjande (NTF)* av herrar Lothigius (m) och Clarkson (m) som – under förutsättning av bifall till den med 1 b betecknade reservationen – ansett att utskottet under 3 bort hemställa,

att riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna 1972:1220 och 1972:1209, sistnämnda motion såvitt nu var i fråga, till Bidrag till nationalföreningen för trafiksäkerhetens främjande

för budgetåret 1972/73 anvisade ett anslag av 2 700 000 kronor, att avräknas mot automobilskattemedlen,

Nr 66

Onsdagen den
26 april 1972

*Anslag till trafik-
säkerhet, m. m.*

4) beträffande *översyn av trafiksäkerhetsorganisationen* av herrar Lothigius (m) och Clarkson (m), som ansett att utskottet under 4 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1972:1209, såvitt nu var i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle anhålla att en förutsättningslös utredning tillsattes för en översyn av trafiksäkerhetsorganisationen i syfte att nå största möjliga effekt och samordning av trafiksäkerhetsarbetet,

5) beträffande *övergång till 18 m som högsta längd för landsvägsfordon* av herr Magnusson i Kristinehamn (vpk), som ansett att utskottet under 10 a bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionerna 1972:1211 och 1972:197, nämnda motioner såvitt nu var i fråga, som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanten anförde om övergång till 18 m som högsta tillåtna längd för landsvägsfordon.

Herr CLARKSON (m):

Herr talman! Det stora antalet motioner i trafiksäkerhetsfrågor vittnar om ett omfattande intresse för dem hos riksdagens ledamöter. Detta är också en sektor av samhällslivet som är värd stora insatser både i fråga om intresse och kostnader.

Behandlingen av motionerna har i utskottet i stort sett gått i enighetens tecken. Denna enighet har bl. a. tagit sig uttryck i att utskottet vill tillsätta en parlamentarisk arbetsgrupp, som så småningom kommer att få syssla med dessa frågor.

Att trafiksäkerhetsfrågorna är ett synnerligen viktigt fält och i behov av samhällsåtgärder, vittnar den sorgliga skadeutvecklingen om; tusentals människor i Sverige utsättes årligen för trafikolyckor och därmed kroppsskador. Trafiksäkerhetsverket har nu aviserat långtgående förslag till alternativa handlingsprogram, som den av mig nyss nämnda arbetsgruppen kommer att få syssla med.

Trafiksäkerhetsverket och övriga instanser som har hand om trafik-säkerhetsbefrämjande åtgärder i landet är enligt min mening en alltför heterogen grupp, varför man skulle behöva en mera koncentrerad styrning av det hela. Även om en planeringsnämnd är tillsatt, kan det inte vara tillfredsställande att alla dessa olika organisationer och institutioner verkar var och en för sig på detta viktiga område. Här måste en mera enhetlig, övergripande organisation komma till.

I den proposition, som behandlas i trafikutskottets betänkande nr 7, har Kungl. Maj:t begärt anslag för olika ändamål i trafiksäkerhetsfrämjande syfte, men de föreslagna anslagshöjningarna är enligt vår uppfattning alltför ringa. Det statsfinansiella läget medger dock uppenbarligen inte den kraftiga satsning man faktiskt skulle vilja ha. Vi har därför på moderat håll i våra reservationer inskränkt oss till att begära sådana omfördelningar som vi tycker är särskilt angelägna.

I reservationen 1 b begär vi att den av Kungl. Maj:t och utskottsmajo-

Onsdagen den
26 april 1972

*Anslag till trafik-
säkerhet, m. m.*

riteten föreslagna anslagshöjningen om 500 000 kronor till informationsverksamheten i stället skall gå till Nationalföreningen för trafiksäkerhets främjande. År ut och år in har här många vackra ord sagts om NTF, men det är alldeles uppenbart att den resursallokering som man gör till dess förmån är otillräcklig. NTF har som organisation en mycket stark folklig förankring och bäres upp av frivilliga krafter. Det gör att denna organisation självklart är mer stimulerande och värdefull än de som arbetar på ett mera bundet sätt. Med de stigande kostnader samhället i dag uppvisar tycker man att NTF skulle få en bättre tilldelning för att över huvud taget kunna fullfölja den arbetsomfattning man hittills har haft. Vi har därför i reservationen 1 b yrkat att dessa 500 000 kronor i stället skall gå till Nationalföreningen för trafiksäkerhetens främjande.

Jag yrkar således, herr talman, bifall till reservationen 1 b.

I reservationen 2 har vi ansett att trafikövervakningen i den mån den handlägges av polisen skall få del av de ökade anslag som ges. Alla erfarenheter hittills tyder på att den övervakning som polisen gör direkt på vägar och gator är mycket mera effektiv än andra åtgärder. Polisen bör därför få ökade resurser för att vi skall få fram en säkrare trafikström på våra gator och vägar. Jag yrkar därför bifall också till reservationen 2 i utskottets betänkande nr 7.

I reservationen 3 beträffande bidraget till Nationalföreningen för trafiksäkerhetens främjande framhåller vi att den begärda anslagshöjningen bör ske genom en överflyttning av 500 000 kronor från trafiksäkerhetsverkets förvaltningskostnader till föreningens verksamhet. Det är rimligt att göra denna överflyttning för att tillgodose NTF:s behov. Jag yrkar således också, herr talman, bifall till reservationen 3, under förutsättning att reservationen 1 b bifallits.

I reservationen 4 har vi begärt en översyn av trafiksäkerhetsorganisationen. Anledningen till att vi begär en sådan översyn är naturligtvis den mycket splittrade bild som alla dessa organisationer som nu är verksamma inom trafiksäkerhetsarbetet här i landet visar upp.

Jag vill också säga några ord om de hastighetsbegränsningar, som vi sedan några år tillbaka prövar här i landet. Jag tänker då närmast på den bashastighet, 70 km, som vi införde i fjol. Självklart är det för tidigt att i år säga att vi fått tillräcklig erfarenhet för att kunna utvärdera vad som följer av hastighetsbegränsningar, särskilt så låga bashastigheter.

Vi ställer oss emellertid tvivlande till att hastighetsbegränsningen kvantitativt har den effekt som man räknade med. Den tid som har gått, i det närmaste fyra år, torde vara tillräcklig för att ge en uppfattning om vad hastighetsbegränsningarna betyder. En bashastighet på 70 km/tim är alldeles för låg. Den stör trafikrytmen på vägarna, och den minskar också trafikanternas respekt för angivna hastighetsbegränsningar. Den nonchalans man visar ute på de allmänna landsvägarna håller på att sprida sig in i tätorterna. Det är en synnerligen allvarlig konsekvens, som man kanske inte från början tänkt sig. Vi förordar därför i stället en bashastighet på 90 km/tim och att man så snart som möjligt går över till rekommenderade hastigheter.

Trafikproblemet i tätorterna är enormt stort. Jag tänker inte minst på de båda grupper, barn och äldre, som här är illa klämda. Barnen är

Onsdagen den
26 april 1972

*Anslag till trafik-
säkerhet, m. m.*

tvungna att vistas i en trafikmiljö som de alltför litet känner till. Jag vill i det sammanhanget ge min hönör till NTF för den förnämliga Barnens trafikklubb, som NTF bedriver sedan ett par år tillbaka och med nu nära 150 000 familjemedlemmar. Jag har personlig erfarenhet av denna verksamhet och vet vilken välgörande information som där ges både till barnen, som på lek lär sig trafikföreskrifter, och för föräldrarna, som får sina kunskaper i ämnet uppfriskade. För en sådan sak borde NTF ha ytterligare anslag så att man kan fullfölja verksamheten i den ursprungligen planerade omfattningen.

Jag tänker också på åldringarna som i tätorterna varje år råkar ut för ett ökande antal olyckor därför att de i motsats till vad bilisterna tror inte uppfattar och märker de faror som faktiskt finns, t. ex. vid övergångsställen.

Över huvud taget måste trafikmiljön i tätorterna uppmärksammas på ett ännu mera realistiskt sätt än som hittills skett.

Jag yrkar, herr talman, bifall även till reservationen 4.

Herr MAGNUSSON i Kristinehamn (vpk):

Herr talman! Trafiksäkerhetsfrågorna har ju blivit ett verkligt brännande problem för samhället, och problemet hur man skall komma till rätta med dem diskuteras intensivare för varje år som går. Om man betänker att över 1 000 personer årligen omkommer på vägarna, grovt räknat 20 personer per vecka, är det ju inte att förundra sig över att denna diskussion ständigt återkommer och att den är så livlig. Trafikolycksfallsstatistiken visar skrämmande siffror. Vägtrafiken har nämligen i Sverige under 1960-talet krävt ungefär 12 000 dödsoffer och ytterligare minst 227 000 skadade. Effektiva åtgärder är naturligtvis nödvändiga för att förbättra situationen och olycksstatistiken. Så långt är väl de flesta eniga, och att det finns intresse för att åstadkomma förbättringar visar ju inte minst det antal motioner som varje år inlämnas här i riksdagen med förslag till olika åtgärder för att eliminera olycksrisker. Det sorgliga är att många av dessa åtgärder aldrig kommer till utförande på grund av bristande resurser, som det heter. Trafikolyckorna svarar ju annars för en mycket stor samhällelig kostnad, enligt vissa uppfattningar i samma storleksordning och mer än försvarskostnaderna, vilket givetvis måste tas med i bilden när man bedömer frågan om resurstilldelningen.

I vilket fall som helst blir det ofta en fråga om prioritering av åtgärder, och det är naturligtvis viktigt att det sker en planering i trafiksäkerhetsarbetet. Program har ju av och till efterlysts för detta arbete, och ett sådant program presenterades också av trafiksäkerhetsverket under år 1970. Programmet skulle gälla för tiden från den 1 juli 1970 till den 30 juni 1972. Ett nytt arbetsprogram planeras för tiden efter den 30 juni 1972. Programmet är omfattande och inrymmer åtgärder med sikte både på trafiken, fordonet och vägen.

Helt naturligt kan det kritiskt anföras att detta program är otillräckligt i kampen mot trafikolyckorna och att större ekonomiska resurser borde sättas in. Även om, som sagt, alla åtgärder inte kommit till utförande, är det angeläget att informationen om trafiksäkerhetsverkets verksamhet kan tränga ut till allmänheten och få genomslagskraft. Inte minst den

Onsdagen den
26 april 1972

*Anslag till trafik-
säkerhet, m. m.*

sidan av trafiksäkerhetsarbetet torde vara viktig.

Det finns skäl att anta att informationen i trafiksäkerhetsfrågor kan ha haft stor betydelse för den nedgång i dödstalet som, i varje fall i preliminära siffror, skedde för fotgängare, cyklister och mopedister under 1971. Kampanjerna i radio-TV har säkert lett till ökad uppmärksamhet t. ex. bland fotgängarna och gjort att allt fler använder reflexer. Det är därför enligt min mening av mycket stor vikt att ge trafiksäkerhetsverket de nödvändiga resurserna till information och propaganda för dess verksamhet.

Trafiksäkerhetsverket anför, enligt vad som refereras i statsverkspropositionen, att den informationsverksamhet man bedriver siktar till att öka allmänhetens kunskaper om trafik och trafikregler och att ge rekommendationer om uppträdandet i trafiken. Verksamheten planeras i detalj för längre tidsperioder. Aktiviteterna följs upp genom undersökningar för att mäta effekten av dem och få underlag för det fortsatta arbetet. Informationen sprids med hjälp av massmedia samt genom kursverksamhet och via trafiksäkerhetskommittéer och organisationer m. m. Bland de högst prioriterade projekten ingår en flerårsaktion för att få till stånd en väsentlig ökning av bilbältesanvändningen, en fråga som för resten är mycket aktuell för närvarande. Bland övriga projekt kan nämnas information på arbetsplatserna samt information till invandrare och till handikappade. Totalt räknar man med ett ytterligare medelsbehov av 6 miljoner kronor för informationsverksamheten.

Nu vill departementschefen emellertid endast ge 500 000 kronor ytterligare till denna verksamhet. Vi motionärer har i ypk-motionen 1211 anfört att vi anser detta vara för litet, och vi vill ge trafiksäkerhetsverket ytterligare 2,5 miljoner, vilket skulle innebära att verket här i alla fall får hälften av det man begärt. Detta yrkande återfinns nu i reservationen 1 till detta betänkande, och jag ber, herr talman, att få yrka bifall till denna reservation.

Vi har i motionen 1211 framfört flera olika yrkanden, som vi anser vara av betydelse i fråga om förbättring av trafiksäkerhetsarbetet. Jag skall här beröra några av dem.

I samband med den svårartade tankbilsolyckan i Danmark i januari, då 20 ton flytande fenol läckte ut och förstörde vattenverket och vattentäkten i den danska byn Sommersted samt åstadkom förgiftning av människor, fåglar, fisk och kor m. m. framkom det att riskerna för liknande katastrofer även i vårt land är mycket stora. Trots att det varje år transporteras kemikalier, oljor, bensin och andra eldfarliga produkter på våra vägar, finns det inga godtagbara säkerhetsföreskrifter för dessa transporter.

Av och till kan man i tidningarna läsa om olyckor och olyckstillbud vid sådana här transporter. Den 15 april kunde man i Filipstads Tidning läsa om en transport av ett insektsbekämpningsmedel, Svarin, vilket vid transporten förvarades i plastdunkar. Den jeep som transporterade giftet välte, och detta rann ut i en bäck. Med på jeepen fanns också kartonger med preparatet i pulverkoncentrat. Detta hann man bärga innan det löstes upp av vattnet. Hade kartongerna gått sönder och det koncentrerade giftet löstes upp av vattnet, kunde en katastrof av oanade mått ha

inträffat, enligt uttalande av hälsovårdsinspektörer. Det aktuella insektsbekämpningsmedlet innehåller nämligen giftet lindan.

I tidningarna fanns det häromdagen en notis om hur 25 ton svavelsyra rann ut när en tankbil välte utanför Helsingborg. Nu trodde man inte att olyckan skulle förorsaka några större skador. Däremot skulle en katastrof ha inträffat, om bilen slagit runt i närheten av människor eller djur.

Utskottet åberopar nu i sitt betänkande att de här frågorna är under utredning och att man i maj i år väntas komma med förslag till åtgärder. Dessa skall sedan underställas riksdagen, och vi får då möjlighet att diskutera dem. Jag vill emellertid här redan nu understryka behovet av åtgärder på det här området.

Vi har också i vår motion tagit upp frågorna om förbud för tung trafik under helger och veckoslut, vilket vi ansåg borde gälla hela året. De frivilliga överenskommelser som träffats om förbud under vissa helger och veckoslut, då biltrafiken varit som intensivast, har verkat positivt. Vi menade alltså att det fanns anledning att utveckla detta till ett permanent förbud. Det är ingen tvekan om att väldigt många bilförare uppfattar det som ett säkerhetsproblem med den tunga trafiken under veckosluten. Detta framgår bl. a. av den undersökning, Bilismen i samhället, som utförts av Svenska vägföreningen. Som svar på ett framfört påstående att fjärrtrafik med tunga lastbilar borde vara förbjuden under veckosluten svarade 62 procent av alla tillfrågade körkortsinnehavare, att de helt instämde i påståendet. 15 procent instämde med tvekan. På en fråga om vad som borde göras för att underlätta omkörning av lastbilar med släp anförde 43 procent att ett förbud under helger och veckoslut borde införas. Utskottet har vid sin behandling av ärendet inte velat sträcka sig så långt som till ett förbud hela året, men utskottet har framhållit det önskvärda i att frivilliga överenskommelserna utsträcks till att omfatta en större del av året. Vi har den här gången funnit oss kunna stödja detta, och jag yrkar alltså bifall till utskottets betänkande på denna punkt.

Till vårt yrkande i samma motion om strängare kontroll av utländska fordon som trafikerar svenska vägar har utskottet framhållit, att utskottet förutsätter att kontrollen i fråga intensifieras i den mån förhållandena så påkallar och tillgängliga personalresurser det medger. Att förhållandena kan påkalla detta omvittnar bl. a. en undersökning som hösten 1971 under en fyraveckorsperiod gjordes på de värmländska vägarna. Det var länstrafikgruppen i Värmland och statens trafiksäkerhetsverk som gjorde denna undersökning, vilken i första hand var inriktad på den tyngre trafiken. Av 283 fordon som genomgått s. k. flygande inspektion, hade inte mindre än 160 belagts med körförbud eller fått föreläggande om kontrollbesiktning. Det var hela 57 procent av dessa bilar. Totalt hade 1 500 bilar kontrollerats. Även om vi nu inte har något yrkande utöver utskottets, förutsätter jag att frågan verkligen följs med uppmärksamhet.

I vår motion pekas det också på att Sverige för närvarande har högre tillåten längd för landsvägsfordon än något annat land i Europa. Jag har för övrigt sett uppgifter om att vi är ett av de länder i världen som har de längsta fordonen. Vi tillåter en längd av 24 m mot 18 för i stort sett det övriga Europa. Det är omvittnat att detta förhållande för med sig

Nr 66

Onsdagen den
26 april 1972

*Anslag till trafik-
säkerhet, m. m.*

Onsdagen den
26 april 1972

*Anslag till trafik-
säkerhet, m. m.*

betydande olycksfallsrisker. Enligt boken Vägen till trafiksäkerhet, av Chalmersforskarna Olov Gunnarsson och Sune Lindström är i mer än 20 procent av alla dödsolyckor lastbilar inblandade, fastän de bara utgör 6 procent av bilbeståndet. Delvis förklaras detta med att lastbilarna torde ha ett genomsnittligt högre utnyttjande. Men detta är knappast hela förklaringen, enligt bokens författare. "Nej, fram i strålkastarljuset måste bilden av långtradersläpen, som vikt sig tvärs över vägbanan, släpen som svänger och svajar över körfälten och sopar allt ur sin väg, de långa 'landsvägstägen' som rusar fram i hög fart och gör nästan varje försök till omkörning till ett spel med döden. Här bär myndigheterna ett ohyggligt ansvar. Av hänsyn till kommersiella intressen har man accepterat undermåliga konstruktioner och omåttliga dimensioner", framhålls det i boken. Där pekas också på det orimliga i att ge dispens för landsvägståg på 30-35 meters längd, när man av trafiksäkerhetsskäl fört en omfattande diskussion om 24-meterslängden.

I undersökningen "Bilismen i samhället", som jag förut citerade, framkom att 70 procent av de tillfrågade tyckte att det var besvärligt att köra om lastbilar med släp. Nio av tio kvinnliga körkortsinnehavare ansåg det svårt att köra om stora fordon, och samma sak gäller också de yngsta och de äldsta körkortsinnehavarna. Många människor som jag talat med säger att de drar sig för att ge sig ut på längre bilfärder vid tanken på omkörningar av långa fordon och att de upplever sådana omkörningar som en betydande säkerhetsrisk. Utskottet säger också i sitt yttrande att det förhåller sig på det viset och att utvecklingen är oroande.

Utskottet vill dock inte bifalla yrkandet utan anser att frågan måste bli föremål för bedömning med hänsyn till både trafiksäkerhetsriskerna och de ekonomiska konsekvenserna. Jag anser för min del att trafiksäkerhetsaspekterna måste få komma i första hand och yrkar därför bifall till reservationen 5, som också tar upp landsvägsfordonens längd utifrån trafikpolitiska synpunkter. En minskning av den tillåtna längden skulle kunna vara ett medel att styra trafik från landsväg till järnväg men en avlastning av tung trafik från våra vägar skulle också från trafiksäkerhets-synpunkt vara av stort värde.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp):

Herr talman! Förutom framställningar som gjorts i statsverkspropositionen behandlas i trafikutskottets betänkande nr 7 inte mindre än 38 motioner. Det visar det stora intresse som trafiksäkerhetsfrågorna med rätta tilldrar sig i riksdagen och också ute i landet. Men det finns endast fem reservationer, och det är väl ett vittnesbörd om att det har varit möjligt inom utskottet att nå en mycket bred enighet. Jag vill redan nu säga att jag personligen är mycket glad för det.

Jag skall först kommentera reservationerna något, och jag börjar med reservationen 5, som gäller den största längden för landsvägsfordon och som herr Magnusson i Kristinehamn just har yrkat bifall till. I den reservationen begärs ett uttalande om 18 m som största tillåtna längd för landsvägsfordon. Herr Magnusson yrkar inte på något omedelbart beslut, utan det är ett uttalande det är fråga om. Emellertid förhåller det sig så att riksdagen för två år sedan gjorde ett uttalande. Det skedde i och med

Onsdagen den
26 april 1972

*Anslag till trafik-
säkerhet, m. m.*

att riksdagen godkände tredje lagutskottets utlåtande, i vilket framhölls att utskottet ansåg utvecklingen oroande och att det även om gällande bestämmelser om maximilängd för fordonståg då varit i kraft i bara två år ändå vore av vikt att erforderligt material insamlades för en förnyad bedömning av frågan med hänsyn både till trafiksäkerhetsriskerna och till de ekonomiska konsekvenserna. Denna riksdagens hemställan ligger hos Kungl. Maj:t, och jag vill gärna säga till kommunikationsministern att vi avvaktar med stort intresse den bedömning som görs i departementet. Jag vill gärna instämma i vad herr Magnusson sade om att trafiksäkerhetsaspekterna måste tillmätas en mycket stor betydelse vid denna prövning.

En annan reservation, nr 4, gäller en översyn av trafiksäkerhetsorganisationen. Reservanterna säger att det inte kan vara rationellt och ändamålsenligt med den nuvarande splittringen i trafiksäkerhetsarbetet. Men samtidigt begär de att trafikövervakningen på vägarna skall flyttas över helt och hållet till polisen. De begär vidare att uppgifter som har med vägarna att göra skall flyttas över till vägverket och att information och propaganda skall flyttas över på NTF.

Som jag bedömer det finns det faktiskt en risk med en sådan omorganisation, nämligen att man i stället för en ökad koncentration och en ökad samordning kan få en ytterligare splittring. Sedan hör det till saken att trafiksäkerhetsverket ju är ett ganska nytt verk, och att göra en fullständig omorganisation och i praktiken splittra upp trafiksäkerhetsverkets arbete har jag personligen och inte heller utskottet funnit något skäl att överväga i dagens läge.

Vi har sedan frågan om anslagen. Beträffande dessa har man i reservationerna 1 b, 2 och 3 velat göra omfördelningar av de medel som står till trafiksäkerhetsarbetets förfogande. Enligt reservationerna 1 b och 3 vill man flytta över 500 000 kronor från trafiksäkerhetsverket till NTF. Det är klart att NTF gör ett mycket förtjänstfullt arbete och i och för sig skulle NTF behöva de där 500 000 kronorna utan vidare. Men att ta dessa pengar ifrån trafiksäkerhetsverket som arbetar med en mycket knapp budget kan jag inte finna vara motiverat. Trafiksäkerhetsverket begärde 6 miljoner kronor i ökning för sin informationsverksamhet och får 500 000 kronor. Då tycker jag att det vore ganska grymt att ta ifrån detta verk den lilla ökning som verket får.

I reservationen 2 vill man flytta över 1 miljon kronor från uppdragsverksamheten inom trafiksäkerhetsverket till de lokala polisorganisationerna i trafikövervakande syfte. Uppdragsverksamheten finansieras ju genom de avgifter som kommer in. Den allra största delen av uppdragsverksamheten består av bilinspektörernas prövning för körkort. Det är klart att om man minskar anslaget till denna uppdragsverksamhet med 1 miljon kronor, minskar man också möjligheterna att bedriva verksamheten, och blir verksamheten av mindre omfattning sjunker inkomsterna. Då försvinner, såvitt jag kan se, en stor del av den miljon som man i reservationen 2 vill flytta över till polisverksamheten. Vi har i annat sammanhang från det parti jag representerar begärt en ökning av anslaget till polisverksamheten, varigenom detta behov skulle kunna tillgodoses, men jag kan inte finna den metodik som har använts i reservationen som lämplig.

Onsdagen den
26 april 1972

*Anslag till trafik-
säkerhet, m. m.*

I reservationen 1 a av herr Magnusson i Kristinehamn begärs en anslagsökning. Jag vill säga att en ökning av anslaget är givetvis mycket motiverad, men de pengar som det här gäller löser ju inte frågan om trafiksäkerheten. Skall vi åstadkomma något väsentligt på det här området behövs det medel av en helt annan storleksordning, och det är på den punkten som jag är glad över att kunna säga, att vi har enats i utskottet om ett ställningstagande, som innebär att trafiksäkerhetsarbetet i framtiden bör få betydligt ökade resurser till sitt förfogande.

Vi hade i utskottet litet olika uppfattningar om hur trafiksäkerhetsarbetet skulle bedrivas och vilka åtgärder som skulle tillgripas, men vi var överens om behovet av åtgärder.

När den stora flygolyckan hände i Dubai, där 20 svenskar omkom vid en charterplanolycka, betraktade vi den med rätta som en stor tragedi. Vi skickade haverikommissioner dit ner och gjorde allt för att förhindra att en sådan olycka skulle upprepas. Men vi tycks ha litet svårt att göra klart för oss att lika många svenskar som omkom vid den olyckan omkommer *varje vecka* på våra vägar. Därtill kommer ett stort antal invaliderade eller svårt skadade personer, kanske 150 varje vecka.

Vi som arbetar inom trafikutskottet har gång på gång ställts inför detta faktum. Därför har vi varit glada över att man från trafiksäkerhetsverkets sida sagt att man nu ämnar lägga fram olika alternativa förslag som skulle kunna innebära mycket radikala åtgärder i syfte att sänka trafikolyckornas antal – det har talats om att det antalet skulle kunna sänkas med 60 procent. Det skulle betyda att många tragedier skulle kunna undvikas och det skulle också betyda – om riksdagens ledamöter ser krasst ekonomiskt på saker och ting – en vinst för samhället på åtminstone 1 500 miljoner kronor varje år.

Det är klart att sådana förslag och alternativ som kan komma från trafiksäkerhetsverket nog måste prövas. Det är ju ingen mening med att satsa stora belopp på åtgärder som man inte är övertygad om kommer att bli effektiva. Det har funnits motioner om att man skall låta en arbetsgrupp överväga detta material. Inom utskottet har vi kommit fram till att de förslag som är aviserade och som beräknas bli framlagda i vår bör bli föremål för vanlig remissbehandling och därefter beredas av en parlamentariskt sammansatt arbetsgrupp innan förslagen föreläggs riksdagen av Kungl. Maj:t. Utskottet förutsätter vidare att frågan – om de av trafiksäkerhetsverket aviserade förslagen av en eller annan anledning inte kommer att framläggas – blir föremål för prövning i annan lämplig form.

Här har det varit en vilja till samarbete inom utskottet, och jag är glad över att kunna säga att det verkar som om vi gemensamt skulle kunna arbeta för trafiksäkerheten utan inre spänningar. Det behövs verkligen gemensamma krafttag.

Blir det en sådan prövning måste man göra en angelägenhetsgradering av olika åtgärder. Det är detta som ligger bakom det förhållandet att vi nu inte har tillstyrkt motioner på speciella punkter, som vi i och för sig anser vara utomordentligt viktiga. Vi har motioner om bilbälten, reflexband och belysning av övergångsskyltar, vi har motioner beträffande skolskjutsar och mycket annat – allesamman ytterst angelägna och viktiga frågor. Men vi har ansett det vara naturligt och riktigt att, när

man nu skall se hela frågan i dess sammanhang, pröva alla åtgärderna samtidigt och göra en angelägenhetsgradering.

I det sammanhanget måste hänsyn också tas till en fråga som gärna blir bortglömd i debatten, nämligen frågan om sambandet mellan sprit och bilföring. Där kanske vi har märkt någon liten uppluckring av en ganska strikt inställning som fanns förut, nämligen att man inte skall använda någon som helst alkohol i samband med bilkörning. Detta är en allvarlig sak. I arbetsgruppen måste också denna sak tas upp.

Herr talman! Med hänvisning till vad jag anförde, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan på samtliga punkter.

Herr MAGNUSSON i Kristinehamn (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Bara ett par ord i anslutning till det som herr Gustafson i Göteborg här anförde beträffande våra reservationer!

Jag var i viss mån positivt överraskad av den diskussion som vi hade i trafikutskottet i fråga om fordonslängden 18 meter, eftersom det visade sig att ett stort antal av utskottets ledamöter i och för sig var anhängare av att man skulle minska längden – i varje fall som jag uppfattade det. Men nu hänvisar herr Gustafson till att utskottet vill avvakta den bedömning som det har talats om att tidigare utskott har efterlyst. Det kan ju vara gott och väl, men när herr Gustafson säger att det bara är fråga om ett uttalande i vår reservation nr 5 vill jag gärna påpeka, att det ändå är skillnad mellan att göra ett uttalande om önskvärdheten av att man snarast möjligt får en gräns vid 18 meters längd och att besluta om att avvakta den bedömning som det har talats om.

När det gäller anslaget till trafiksäkerhetsverkets informationsverksamhet är det klart att man kan säga att en ökning är en ökning och att anslaget är motiverat men i och för sig inte betyder så mycket för trafiksäkerhetsfrågorna. Jag har emellertid en litet annorlunda uppfattning. Enligt min mening behövs det ofantligt mycket information när det gäller den trafiksäkerhetsverksamhet som bedrivs. Det märks inte minst i dessa kampanjer angående användning av bilbälte, reflexer osv. att det krävs oerhört mycket upplysning för att övertyga människor om att de måste använda dessa saker. Mot den bakgrunden tycker jag att det sker en ganska drastisk nedskärning av det anslag som verket anförde att det behöver.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp) kort genmäle:

Herr talman! När jag sade att det var fråga om uttalanden ville jag bara fästa uppmärksamheten på att kommunisterna inte anser att man kan fatta ett beslut nu om att omedelbart sänka den tillåtna fordonslängden till 18 meter. Det finns olika nyanser i uttalandena – jag erkänner gärna detta – men utskottets majoritet ställer sig bakom det uttalande som gjordes av tredje lagutskottet för två år sedan, nämligen att man anser utvecklingen oroande och vill ha en förnyad bedömning av frågan med hänsyn både till trafiksäkerhetsriskerna och till de ekonomiska konsekvenserna.

Det finns alltså en nyansskillnad i fråga om uttalandena, men det är fråga om uttalanden i båda fallen.

Nr 66

Onsdagen den
26 april 1972

*Anslag till trafik-
säkerhet, m. m.*

Onsdagen den
26 april 1972

*Anslag till trafik-
säkerhet, m. m.*

Herr LINDAHL (s):

Herr talman! De senaste fem åren har vi i vårt land haft ett mindre antal olyckor och färre offer i trafiken än vi hade i mitten av 1960-talet, trots en snabb ökning av fordonsparken. Antalet dödsoffer under förra året var, frånsett 1967, mindre än något år sedan 1962. De svenska trafikanterna har därmed genom bättre trafikfärdigheter och en lägre trafikrytm kunnat bryta det nästan lagbundna samband mellan ökad trafik och ökat antal olyckor och offer som gällde här i Sverige före 1967 och alltså gäller i de allra flesta andra länder.

Tillsammans med USA, England och Norge har vi närmat oss den olycksnivå på 50 dödsoffer per 100 000 fordon och år som hittills har framstått som ett minimum av blodsoffer – och för bilismen kanske omvänt som ett maximum för den mänskliga prestationsförmågan i fråga om alla de krav som bilsamhället ställer på varje enskild trafikant. Den definitiva statistiken för 1971, som nu är klar, innebär att vi för första gången kom under 50-strecket här i Sverige och att trafiken krävde 48 dödsoffer per 100 000 fordon.

Även om vi kan notera positiva drag i utvecklingen och en internationellt sett låg olycksnivå, kommer vi inte förbi det faktum att över 1 200 människor dog vid trafikolyckor i vårt land under förra året och att en oförändrad nivå skulle innebära att de närmaste tio åren skulle kräva 12 000 människoliv och över en kvarts miljon skadade.

Vid en fortsatt ekonomisk expansion har vi emellertid också att räkna med en fortsatt ökning av fordonsparken som kan innebära att vi i slutet av 1970-talet har ytterligare en miljon bilar på våra vägar. Det betyder att vi redan för att hålla dagens olycksnivå trots trafikökningen måste sänka antalet offer per 100 000 fordon från 48 år 1971 till – om vi tar de närmaste fem åren – 39 år 1977. Redan detta kommer att ställa stora krav på ökade resurser och måhända impopulära åtgärder i fråga om farter, sanering i tätorter, skyldighet att använda skyddsutrustning etc. Vi måste emellertid rimligen vara överens om att det är nödvändigt att i absoluta tal åstadkomma en ytterligare sänkning av antalet olyckor och offer i trafiken, och det måste vara vår uppgift som politiker att ge dem som arbetar på det här fältet de medel och befogenheter som krävs för detta.

Det arbete som pågår inom trafiksäkerhetsverket med de s. k. målsättningsalternativen innebär att man gör en prognos för trafik- och olycksutvecklingen för den närmaste femårsperioden och mot bakgrund av denna redovisar de åtgärder och medel som erfordras för att trots trafikökningen hålla en oförändrad eller helst minskad olycksnivå fram till 1977. Detta arbete beräknas enligt de uppgifter vi fått i utskottet vara färdigt i maj, och som utskottet här framhållit är det angeläget att dessa alternativa handlingsprogram efter erforderlig remissbehandling blir föremål för beredning i en parlamentariskt sammansatt arbetsgrupp innan eventuella förslag av Kungl. Maj:t föreläggs riksdagen.

Enigheten i trafikutskottet på denna punkt är enligt min mening av stor betydelse. Representanter för fem partier har enats på en väsentlig punkt, och jag delar ordförandens, herr Sven Gustafsons glädje över detta. Det är min förhoppning att vi på detta sätt skall kunna föra upp

trafiksäkerhetsfrågorna ovanför de partipolitiska motsättningarna och gemensamt lägga fast riktlinjerna för ett fullföljande på bred front av det reformarbete som inletts på detta område.

Herr talman! Trafiksäkerhetsarbetet har blivit något av en folkrörelse, en verksamhet som engagerar många människor. Jag vill begagna tillfället här i riksdagen att säga ett tack till alla dem som verkar på detta fält. Det finns oerhört många människor i alla åldrar som har engagerat sig i trafiksäkerhetsarbetet. Jag tänker på alla de frivilliga krafter som den här veckan hjälper till med genomförandet av den stora bilbälteskampanjen. Uppskattningsvis är det 35 000–40 000 frivilliga krafter som hjälper till. Man har 4 000–5 000 utdelningsplatser och kampanjen äger rum på inte mindre än 1 500 orter.

Den nu pågående bilbälteskampanjen är nödvändig vare sig man framdeles skall lagstifta eller ej. Det bästa är om man kan ernå tillräcklig ökning av användningen frivilligt. Men det kan naturligtvis bli nödvändigt att ta till lagstiftning. Det vore dock bra om man kunde slippa en besvärlig lagstiftning på detta område. Om vi inte lyckas på frivillig väg kanske folk emellertid lättare kan acceptera en lagstiftning på området efter en sådan här kampanj.

Någon har sagt att den kampanj som nu bedrivs landet över är den största aktionen i vårt land på detta område sedan högertrafikomläggningen.

Jag tänker också på alla dem som verkar inom trafiksäkerhetsarbetet - i trafiksäkerhetsverket, i NTF - och på alla de poliser som är engagerade året runt i trafiksäkerhetsarbetet. Jag är medveten om att detta ibland kan upplevas som en otacksam uppgift. Med stor entusiasm deltar man emellertid i arbetet, trots att man upplever att resurserna på detta som på många andra områden i samhället är begränsade.

Jag tycker emellertid att debatten i massmedia, när man tar upp trafiksäkerhetsfrågorna, ibland kännetecknas av en gnällighet - vi bråkar och vi kritiserar. Det är kanske ett naturligt uttryck för att man vill så mycket och ibland upplever det som att man förmår så litet.

Mot den här bakgrunden bör det sägas ifrån att trafiksäkerhetsarbetet trots allt i vårt land varit framgångsrikt. Den bedömningen håller även när vi gör internationella jämförelser. Antalet trafikolyckor har gått ned. Vi skall inte sia om framtiden, men vi kan ändå med glädje konstatera den utveckling som har skett på senaste tid i vårt land.

Nöjda blir vi aldrig, och därför kan naturligtvis detta jobb upplevas som tröget och mödosamt. Just därför kan alla i trafiksäkerhetsarbetet engagerade någon gång behöva höra också ett uppskattande ord. Enligt min mening förtjänar alla dessa människor som engagerar sig i trafiksäkerhetsarbetet en varm eloge. Det gäller både dem som arbetar frivilligt och dem som på heltid gör en nyttig insats på detta område.

Ibland börjar jag tro att trafiksäkerhetsarbetet mot en ofta dyster bakgrund är på väg att bli en stor och en engagerande folkrörelse. En lugnare trafikrytm kan vi under alla omständigheter konstatera, och jag hoppas på en ökad medvetenhet i opinionen och att det skall bli resultat på den vägen i vårt fortsatta trafiksäkerhetsarbete.

Jag kan nöja mig med detta, därför att vi har, trots att det finns ett

Onsdagen den
26 april 1972

*Anslag till trafik-
säkerhet, m. m.*

antal reservationer fogade till utskottsbetänkandet, ändock upplevt att det har skett en samling inom utskottet och att enigheten i denna fråga är betydande.

Med detta inlägg ber jag för min del att få yrka bifall till utskottets hemställan på alla punkter.

I detta anförande instämde herr Hugosson (s).

Herr CLARKSON (m) kort genmäle:

Herr talman! När utskottets ordförande herr Gustafson i Göteborg bemötte de synpunkter som jag framförde och som överensstämmer med våra reservationer, fick man det intrycket att herr Gustafson tyckte att vi splittrade resurserna inom trafiksäkerhetsarbetet, medan jag i stället sade att vi längre fram ville koncentrera dem. I dag är de facto en hel del olika funktioner spridda på skilda institutioner, och så länge det förhållandet råder tycker jag det är fullt rationellt att försöka placera resurserna fackvis på dessa institutioner.

Herr Lindahl tyckte att trafiksäkerhetsarbetet har blivit en folkrörelse, och då förmodar jag att han inte minst tänkte på NTF. När vi inom de resurser som anslagits av departementet vill ge NTF ytterligare 500 000 kronor, så kan det därför inte vara annat än ett högst vällovligt syfte.

Även vårt yrkande i reservationen 2 att föra över 1 miljon kronor till de lokala polisorganisationerna för bevakning av trafiken på vägarna måste ur effektivitetssynpunkt vara riktigt. När nu trafiksäkerhetsverket också skall ägna sig åt sådan övervakning blir det i själva verket en splittring som betyder försämrad effekt. Även om beloppet 1 miljon kronor med tanke på vad utskottets ordförande sade kan vara diskutabelt, så är i alla fall tanken bakom vår reservation helt riktig.

Dessutom vill jag understryka att det trots reservationerna i alla väsentliga avseenden har blivit enighet inom utskottet rörande målen för och inriktningen av trafiksäkerhetsarbetet här i landet. Vi har enat oss med de övriga partierna — utom med kommunisterna, som har begärt en ökning av de aktuella trafiksäkerhetsanslagen.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp) kort genmäle:

Herr talman! När det gäller reservationen 2, där det yrkas ett överförande av 1 miljon kronor till de lokala polisorganisationerna för deras trafikövervakning, säger herr Clarkson nu att man kanske kan diskutera beloppets storlek, och det kan man förvisso göra. Som jag sade i mitt förra inlägg är det så att vartenda öre och något mera därtill av utgifterna under detta anslag tas in genom avgifter till trafiksäkerhetsverket. Det förslag som herr Clarkson talar för innebär alltså, att man skall ta en del av de pengar som trafiksäkerhetsverket får in i avgifter för utförda prestationer och föra över dem till polisverksamheten. Jag menar fortfarande att det är mycket svårt att handla på det sättet.

Sedan har vi också frågan om splittring och samordning i trafiksäkerhetsarbetet. Herr Clarkson talade här om vikten av att man får en så rationell arbetsfördelning som möjligt mellan olika verk och institutioner. Men vi har också behov av samordning mellan de olika åtgärderna, och då kan det vara en risk med att sprida ut uppgifterna på NTF, vägverket och

trafikpolisen. NTF kan för övrigt inte för en halv miljon kronor utföra allt det informationsarbete som trafiksäkerhetsverket utför, och då kanske fortfarande samordningen inte blir tillräcklig.

Den arbetsgrupp som skall pröva trafiksäkerhetsfrågorna måste självfallet, när gruppen tar ställning till olika förslag, också se på vilka organ som skall utföra uppgifterna. Jag tror inte det är lämpligt att i dagens läge följa reservationens förslag.

Herr CLARKSON (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag ämnar inte uttrycka mig dunkelt. Därför får jag i all korthet säga så här: Vi är skeptiska till trafiksäkerhetsverkets nuvarande organisation och funktion. Vår reservation är ett uttryck för denna skepsis. Det kan hända att fler än vi känner denna skepsis. Kommunikationsministern sitter här. Som herr Gustafson i Göteborg sade, har trafiksäkerhetsverket begärt en anslagsökning med 6 miljoner men får 500 000. Det kan i och för sig vara ett uttryck för samma inställning.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag tycker inte att det är lämpligt att spela ut trafiksäkerhetsverket mot NTF. Låt mig säga att jag hyser en mycket stor uppskattning av det frivilliga arbete som görs av NTF — vi skall vara mycket glada för det. Man skulle dock med herr Clarksons argumentering kunna säga att NTF inte alls fick någon anslagsökning och sätta betyg efter det, men det gör vi inte. Jag tror att det viktiga är att vi kan få tillstånd en ökning av de totala anslagen till trafiksäkerhetsarbetet och att det är den vägen vi bör gå.

På förslag av herr tredje vice talmannen beslöt kammaren uppskjuta den fortsatta överläggningen rörande detta betänkande samt behandlingen av återstående ärenden på föredragningslistan till kl. 19.30.

§ 12 Interpellation nr 128 ang. integritetsskyddet för telefonister

Ordet lämnades på begäran till

Fröken ANDERSSON i Stockholm (c), som yttrade:

Herr talman! Inom televerket tillämpas s. k. servicemätningar, vilket innebär att arbetsgivaren — utan att den aktuella personalen känner till tidpunkten — avlyssnar samtal i syfte att konstatera vilken service telefonisterna ger allmänheten. Denna hemliga avlyssning är källa till stark oro och irritation bland telefonisterna. De torde också vara den enda personalgrupp vars arbetsprestation arbetsgivaren på detta sätt i hemlighet har möjlighet att kontrollera.

Detta förfarande synes strida mot vad man rimligen kan kräva av skydd för den personliga integriteten. Det synes inte heller vara ägnat att skapa en god arbetsmiljö. Televerkets personalorganisation har också protesterat mot detta förfarande. Televerket har i sitt yttrande över integritetsskyddskommitténs betänkande "Skydd mot avlyssning", SOU 1970:47, hävdade att möjligheterna till avlyssning av telefonsamtal i syfte

Nr 66

Onsdagen den
26 april 1972

*Anslag till trafik-
säkerhet, m. m.*

att kontrollera ljudkvalitet och personalens service måste finnas kvar och noterar med tillfredsställelse att kommittén inte haft någon annan uppfattning. Något lagförslag med anledning av integritetsskyddskommitténs förslag har inte framlagts.

Med hänvisning till det anförda anholder jag om kammarens tillstånd att till herr justitieministern få ställa följande frågor:

Vill statsrådet redovisa sin principiella uppfattning om hemlig avlyssning av anställda på arbetsplatser?

Vilka åtgärder avser statsrådet att vidta för att stärka integritetsskyddet för telefonister och därmed förbättra deras arbetsförhållanden?

Denna anhållan bordlades.

§ 13 Anmälades och bordlades Kungl. Maj:ts propositioner:

Nr 70 med förslag till lag om ändring i jordabalken

Nr 94 med förslag till lag om ändring i lagen (1971:418) om dels fortsatt giltighet av lagen (1942:429) om hyresreglering m. m., dels ändring i samma lag

§ 14 Anmälades och bordlades

Socialutskottets betänkanden:

Nr 9 i anledning av motioner angående arbetsmiljön

Nr 12 i anledning av motioner om utbyggnad av hälsovård och sjukvård, m. m.

Nr 13 i anledning av motioner om viss specialistvård

Utbildningsutskottets betänkande:

Nr 14 i anledning av propositionen 1972:1 i vad avser anslag för budgetåret 1972/73 till folkhögskolor jämte motioner

Trafikutskottets betänkande:

Nr 12 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1972:87 angående överlåtelse av staten tillhörig fast egendom

Näringsutskottets betänkande:

Nr 18 i anledning av motioner om delägarsparande m. m.

§ 15 Meddelande ang. enkel fråga

Meddelades att följande enkla fråga denna dag framstälts, nämligen av

Nr 183 Fru *Dahl* (s) till herr utrikesministern om vidgning av biståndet till Demokratiska republiken Vietnam och FNL/PRR i Sydvietnam:

Är regeringen, med anledning av de terrorbombningar som USA nu genomför i norra och södra Vietnam, beredd vidta åtgärder för att snabbt utvidga biståndet till Demokratiska republiken Vietnam och FNL/PRR i Sydvietnam?

§ 16 Kammaren åtskildes kl. 17.54.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert